

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

148411

**ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE
GÜÇ OLGUSU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa DİNÇER

Enstitü Anabilim Dalı: ULUSLARARASI İLİŞKİLER

-148411-

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Burhanettin DURAN

AĞUSTOS- 2004

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNDE
GÜÇ OLGUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa DİNÇER

Enstitü Anabilim Dalı: ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Enstitü Bilim Dalı:

Bu tez 27/03/19.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr.
Bülent Mehmet Durmuş
Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr.
Mehmet Emin Durmuş
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Naci Durmuş
Jüri Üyesi

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
1. ULUSLAR ARASI POLİTİKA DA GÜÇ OLGUSUNUN TANIMI	4
1.1. Uluslar arası Politika da Gücü Oluşturan Öğeler.....	6
1.1.1. Somut Nitelikteki Öğeler.....	7
1.1.2. Soyut Nitelikteki Öğeler.....	17
1.1.3. Güç Politikasının Araçları.....	19
1.1.4. Ekonomik Etki Teknikleri.....	23
1.1.5. Uluslararası İlişkilerde Güç Neden Önemli Bir Kavramdır.....	26
1.1.6. Güvenlik Politikaları Ve Güç İlişkisi.....	28
2. ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNİN GÜÇ OLGUSUNA BAKIŞI	31
2.1. İdealizm.....	31
2.1.1. İdealist Teorinin Ortaya Çıkışında Güç olgusunun Oynadığı Rol	32
2.1.2. Savaş Sonu Dünya ve İdealist Teorinin Güç Kazanması.....	42
2.1.3. İdealist Teorinin Gelişimi ve Bu Yaklaşımaya Yönelik Eleştiriler	43
2.2. Realizm.....	51
2.2.1. Klasik Realist Teorinin Ortaya Çıkış Süreci	52
2.2.2. 20. Yüzyılda Realist Teorinin Gelişimi ve Güç Olgusuna Bakışı.....	58
2.2.3. Modern Realizmin Gelişimi.....	62
2.2.4. Modern Realist Teoriyi etkileyen Düşünürler	64
2.2.5. Realist Teorinin Yapısı.....	73
2.2.6. Realist Teoriye Yönelik Eleştiriler	74
2.3. Plüralist Teori.....	79
2.3.1. Plüralist Teorinin Uluslar arası Politikada Gelişimi.....	79
2.3.2. Plüralist Teorinin Güç Olgusuna Bakış Açısına Eleştiriler.....	87
2.4. Neorealizm.....	89

2.4.1. Neorealist Teorinin Gelişimi.....	90
2.4.2. Neorealist Yaklaşımın Realist Teoriye Yönelik Eleştirileri.....	93
2.5. Globalist Teori.....	96
2.5.1. Globalist Teorinin Uluslar arası Sistem Yaklaşımı.....	97
2.5.2. Globalist Teorinin Diğer teorilere Yönelik Eleştiri ve Farklılıkları...	101
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	103
KAYNAKLAR.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	110

TABLolar

Sayfa No

Tablo 1: Güçlerin Toplam Nüfusları, 1880-1938.....	11
Tablo 2: Kişi Başına Endüstrileşme Düzeyi 1880-1938.....	15
Tablo 3: Güçlerin Demir Çelik Üretimi 1890-1938.....	16
Tablo 4: Dünya İmalat Veriminde Nisbi Paylar.....	16
Tablo 5: Egemen Ülkelerin Gücünü Oluşturan Kaynaklar.....	84

ŞEKİLLER

Sayfa No

Şekil 1: Realist Teori Uluslar arası Sistem Modeli.....	61
Şekil 2: Plüralist Teori Uluslar arası Sistem Modeli.....	80
Şekil 3: Neorealist Teori Uluslar arası Sistem Modeli.....	91

ÖZET

Anahtar Kelimeler: İdealizm, realizm, plüralizm, neorealizm ve globalizm bu çalışmanın anahtar kelimeleridir.

Bu tez çalışması uluslar arası ilişkiler teorilerinde “güç” olgusunun önemini ortaya koyarak uluslar arası politika da yerini tanımlamaya çalışmıştır.

İlk bölümde gücün somut ve soyut unsurlarını çeşitli siyasi olayları inceleyerek ifade edilmeye çalışıldı. Ayrıca bu olayların uluslar arası sisteme etkileri çeşitli siyasi örnek olaylarla ortaya konulmaya çalışıldı.

İkinci bölümde ise idealizm, realizm, pluralizm ve neorealizm teorilerinin güç olgusuna bakışları incelenmeye çalışılmıştır. İncelenen ilk uluslararası ilişkiler teorisi idealizmdir. İdealist teorinin, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönemde yükselişi ve düşüşünü, aynı dönemde ki siyasi olaylarda ulusların güç olgusuna bakışlarını nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışıldı.

Realist teori ise güç olgusuyla en çok ilgilenen fikir olduğunu görürüz. Realizm’in temel argümanlarını, Thucydides, Machiavelli. Thomas Hobbes, Edward Halled Carr ve Hans Morgenthau’nun ifadelerine dayanarak incelenmeye çalışılmıştır. Bu düşünürlerin çalışmalarından faydalanarak gücün modern uluslararası sistemi nasıl şekillendirdiğinin resmi çizilmeye çalışılmıştır.

Pluralizm ise uluslararası ilişkilerde 1950’lerden sonra yaşanan ve realizmin açıklayamadığı birçok konuyu cevaplamak için ortaya konuldu. Pluralizm realizmin eleştirisinden doğmuştur. Uluslararası sistemde devletlerden bağımsız örgütlerin etkinliklerinin arttığını, tek devlet merkezli bir sistemin var olmadığı ifade edilmeye çalışılmıştır.

Neorealizm ise realizmin yeniden doğuşu olarak kabul edilir. Uluslar arası ilişkilerde realizmin ortaya koyduğu argümanları ifade ederek gücü tekrar tanımlamıştır. Neorealist yaklaşım ise bu bağlam da güç olgusuna bakışı irdelenmeye çalışılmıştır.

SUMMARY

POWER IN INTERNATIONAL RELATIONS

Key Words: Idealism, realism, pluralism, neorealism and globalism.

The Project is design to present the development of 'Power in International Relations Theories'. At first I ask "What is Power?" in international relations theories and I give a lot of answers from international relations theorists.

In the first chapter includes analysis of concrete and abstract componenets in the power and gives samples about political events. Also I analyse that how these components effect the international order.

At the second chapter I study four theories as named of idealism, realism, pluralism and neorealism. Idealism is the first theory in international relations history. I explain how this theory rise and fallen between The First World War and The second World War. Realism is the most interesting theory about the power. I show Thucydides, Nicolle Machiavelli, Thomas Hobbes, Edward Hallet Carr and Hans Morgenthau's approaches the concerned theory. I also determine to devolopment of modern power politics at the international order and critics of idealism from this theorists, especially E. H. Carr.

Pluralism was borning from critics of the realism theory. According to pluralist theorists international order was changed. Balance of power between Super powers have change the international order. Effects of international nongovermental organisations are studied in this chapter.

Neorelism is reborn realism. This theory redefinition of the power and not to exclude some of thinks from realism.

I hope this project can be useful for international relations students. I am very grateful to Burhanettin Duran of Sakarya University for his excellent contributions to my ideas.

GİRİŞ

Konu seçimi: Bu çalışmanın konusu olarak uluslar arası ilişkiler teorilerini seçmemizin altında yatan sebep, uluslar arası politikada yaşanan bir çok çatışmanın nedenlerini ortaya koymaktır. Uluslar arası ilişkiler alanında yaşanan hızlı değişime rağmen ülkeler arası çatışmaların nedenlerinin benzerlik göstermesi teori tartışmalarını da gerekli kılmaktadır.

Çalışmanın amacı: Genel çerçevesiyle akademik bir tahlil ile uluslar arası ilişkiler teorileri hakkında daha geniş kapsamlı bilgi sahibi olmanın yanı sıra, yukarıda değindiğimiz uluslar arası sistemde yaşanan çatışmaların arka planını ortaya koymak ve teoriye yönelik tartışmalar için bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktır. Çalışmamız uluslar arası ilişkiler teorileri hakkındaki sorunların çözümünde olmasa da teşhisinde önemli bir yer tutacak niteliktedir.

Çalışmanın kapsamı: 1970'lerin ortalarına kadar olan süreçte ortaya çıkan teoriler bu çalışma da analiz edilmeye çalışıldı. Bunun en önemli nedeni güç olgusunun neorealist teoriden sonra ortaya çıkan yeni yaklaşımlar tarafından daha az önemli görülmesi etkili oldu. Bu nedenle çalışmamızın kapsamını yüksek lisans tezinin başlığının kapsadığı teoriler ile sınırlı tuttuk.

Çalışmanın kapsamı ağırlıklı olarak ABD, Rusya, İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkeler arasındaki siyasi tarih olaylarını ele alacak şekilde hazırlandı. Bu ülkelerin dış politikaları teorilerin ortaya çıktıkları ve gelişme gösterdikleri dönemlerde tüm dünyayı etkiledikleri için bu yol tercih edildi.

Çalışmanın planı: Çalışma iki bölümden müteşekkil olup, birinci bölümde uluslar arası politika da güç olgusu tanımlanmaya çalışılmakta, bununla bağlantılı olarak uluslar arası ilişkiler teorilerinin güç olgusuna bakışını ele almaktayız.

Gücün tanımlandığı birinci bölümde; ilk aşamada güç kavramının somut ve soyut unsurlarını istatistiki bilgilerle birlikte verdikten sonra, bir alt başlıkta güç politikasının

araçlarını sıraladık. Ayrıca bu bölümde güç politikasının araçlarının, uluslar arası ilişkiler de etkilerini çeşitli örnek olaylarla birlikte ele aldık.

Uluslar arası ilişkiler teorilerinin güç olgusuna bakışlarını ele aldığımız ikinci bölümde, öncelikle ilk uluslar arası ilişkiler teorisi olan idealist teorinin gelişiminde etkili olan Birinci Dünya Savaşı öncesi yaşanan siyasi olaylara yer verdik. İkinci kısım da ise bu siyasi olayların idealist teorinin güç olgusuna bakışını nasıl etkilediği üzerinde durduk.

İkinci teorik yaklaşım olarak realizmi ele aldık. İlk olarak realist teorinin düşünsel alt yapısını oluşturan düşünürlerin güç olgusuna bakışlarını ve bu yaklaşımın uluslar arası ilişkileri nasıl etkilediği üzerinde durduk.

Üçüncü teorik yaklaşım olarak plüralizm ele alındı. Bu bölüm de, teknolojik ilerlemenin ve karşılıklı bağımlılığın uluslararası politika da doğurduğu sonuçları ortaya koyduk. Bu yaşanan gelişmelerin ışığında plüralist teorinin güç olgusunu nasıl sorgulamaya başladığını ifade ettik.

Son olarak ise neorealist teoriyi ele aldık. Neorealist yaklaşımın, realist teorinin, güç olgusuna bakışına yönelik eleştirilere yanıt olarak ortaya çıkan ve çağının siyasi gelişmelerini tam olarak yorumlayamayan bu teorinin yeni bir versiyonu olduğunu aralarındaki farklılıkları irdeleyerek ortaya koyduk.

Metot ve teknik çerçeve: Bu çalışma da uluslar arası ilişkiler teorisyenlerinin çalışmalarından faydalanarak teorilerin güç olgusuna bakışlarını ortaya koymaya çalıştık. Genel olarak düşünürlerin düşüncelerini kendi cümlelerimizle ifade etmeye çalıştık. Bu yola başvurmamızın sebebi; özellikle idealist ve realist teorinin ortaya çıkışında önemli rol oynamış düşünürlerin eserlerinin akademik bir yapıda hazırlanmamış olmasından dolayıdır.

Karşılaşılan zorluklar ve sınırlılıklar: Çalışmanın bir yüksek lisans tezi olması ve daha önce de ifade ettiğimiz üzere uluslar arası ilişkiler teorilerinde güç olgusu konusu üzerinde, ülkemizde fazla bir akademik çalışmanın yapılmaması kapsamlı bir araştırma

yapmamızı engellemiştir. Bu kapsamda tümüyle uluslar arası ilişkiler teorileri hakkında yazılmış eserlerden faydalanabildik. Bunun yanı sıra ülkemizde, uluslar arası ilişkiler teorileri üzerine yazılmış literatürün klasikleşmiş kitaplarını kapsayan sistematik eserlerin sınırlı olması çalışmamızda en önemli zorluk olmuştur.

1. ULUSLAR ARASI POLİTİKA DA GÜÇ KAVRAMININ TANIMI

Uluslar arası politika da tarih boyunca güç olgusunun incelenmesinde çok farklı yaklaşımlar sergilenmiştir. Kimi akademisyenler Joseph Nye gibi gücü aşka benzeterek “Gücün denenmesi, tanımlanması ya da ölçülmesinden daha kolaydır...” biçiminde tanımlanmaktadır. Bu derecede devletler için çekici olabilen gücün tanımlanmasında uluslar arası ilişkiler teorisyenleri tarafından çok farklı yaklaşımlar ortaya konulmaya çalışılmıştır [Sönmezoğlu, 1995: 135].

Tarih boyunca güç olgusunun özü değilse de tanımı yaşanan çağ özelliklerine göre değişmiş ve giderek anlam ve içerik genişlemesine uğramıştır. Gücü oluşturan öğeler çeşitlenmiş, aktörlerin etki alanları ve çeşitlilikleri arttıkça dünyanın her alanını etkileyebilecek boyuta gelmiştir. Bununla birlikte, uluslar arası sistemde gücün tek bir aktörün tekelinde olmaması yönünde düşünce birliği zamanla oluşmuştur. Ayrıca gücün tek bir aktörün elinde bulundurulması ve dünyayı yönlendirmeye çalışması, bunun karşısında çoğu zaman daha büyük bir gücün oluşturulması sürecini başlatmaktadır. Uluslar arası politikanın nihai amacı ne olursa olsun, güç her zaman için acil bir araçtır. Bu tanım uluslar arası politikada gücü realist bakış açısından yorumlayan bir görüştür.

Yukarıdaki tanımdan farklı olarak devletlerarası ilişkilerde gücü farklı olarak tanımlayan siyasi düşünce akımları vardır. Konu ile yakından ilgilenen başka bir akademisyen Karl Deutsch da gücü “Çatışmalarda üstün gelme ve engelleri aşma yeteneği ” olarak tanımlamaktadır [Deuschth, 1968: 22]. Michael Sullivan’a göre ise “ Güç, büyüklük, büyüklük etki ve etki de diğer ülkeleri etkilemek” demektir [Sullivan, 1990: 70-71].

Kenneth Waltz askeri gücün de öneminin altını çizerek “Güçlü devletler askeri kuvvetleri ile her şeyi yapamazlar... fakat askeri anlamda güçsüz devletlerin yapamadıklarını yapma imkanına sahiptirler [Sönmezoğlu, 1995: 136]. Buna karşılık başka düşünürler güç kavramını irdelerken askeri gücün önemini azaltmamakla birlikte ekonomik öğelerin de önemli olduğunu belirtmektedirler. Bu bağlamda, Klaus Knorr da gücü analiz ederken askeri gücün yanında ekonomik güç gibi kavramları da devreye sokmaktadır. Knorr’a göre bir ülkenin askeri kuvveti, toplumun askeri potansiyelini

harekete getiricilerinden olan ekonomik ve teknolojik kapasite ile yakından ilişkilidir. Bununla birlikte karşılıklı bir güç hesaplaşması açısından ekonomik kapasite, savaş durumunda, askeri kuvvet ile birleştirilmediği takdirde, çoğu zaman tek başına yeterli değildir. Güç tanımlaması ise “yalnızca zorlama etkisi güç olarak adlandırılabilir”[a.g.e., s. 16].

Hans Morgenthau, “güç insanın insan üzerinde denetimini kuran ve sürdüren her şeyi içine alır. Bu nedenle güç bu sonuca hizmet eden fiziksel şiddetten, en anlatılması zor, bir aklın diğerini kontrolü gibi psikolojik bağlara kadar her türlü sosyal ilişkiyi kapsamaktadır.” Hans Morgenthau gücü, “İnsanın, diğer insanların düşünce ve eylemleri üzerindeki kontrolü” olarak tanımlamıştır [Morgenthau, 1970: 8].

Robert ve Joseph Nye “Güç, bir aktörün diğerlerine, normal olarak yapamayacakları bir şeyi yaptırabilme yeteneğidir” şeklinde tanımlarken. [Williams, 1996:] George Modelski ise, uluslar arası eylemin gerçekleştirilmesi için gerekli olan “ kaynakların kontrolü ” olarak görmektedir. James Lee Ray ise, gücü “ Bir yandan kaynaklar, diğer yandan sonuçlar üzerinde kontrol olarak” ifade ederken, Theodore Coulombis ve James Wolfe’ a göre kavram “A aktörünün B aktörü üzerinde kontrolünü oluşturan ve sürdüren her şeyi içermektedir” şeklinde tanımlamaktadır. Organski’ye göre “Başkalarının davranışlarını kendi amaçları doğrultusunda etkileme kapasitesi.” Trevor Taylor’a göre “ Diğerlerinin davranışlarını istenen bir doğrultuda geliştirme ya da etkileme yeteneği; Richard Cottom’a göre ise “ Diğerlerinin düşünce ve eylemleri üzerinde etki uygulaması” dır. Daha kapsayıcı olarak Walter Jones, gücü “ Uluslar arası alanda bir aktörün maddi ve maddi olmayan kaynak ve kıymetleri, uluslar arası olayların sonuçlarını kendi istediği yönde etkilemede kullanma yeteneği...”dir [Sönmezoğlu,1995: 136]. Tayyar Arı ise güç kavramını “ bir devlete bir şey yaptırmayı ya da bir davranıştan vazgeçirmeyi sağlayan araç” olarak tanımlamıştır [Arı,1997: 216].

Güç kullanımında esas olan karşılıklı bir ilişkide taraflardan birinin diğerine istemediği bir şeyi yaptırmasıdır. Bunun için kullanılan yöntemler ileri ki konularda gücün araçları başlığı altında incelenmiştir.

Güç büyüklük, büyüklük etki, etki de diğer devletlere ve birimlere tesir etmek anlamını taşıdığından global sistemde aktörlerin ne şekilde hareket edeceğini, sistemin nasıl şekillendirileceğini gene güç unsuru belirleyecektir [Arıboğan, 1997: 19].

1.1. Uluslar arası Politika da Gücü Oluşturan Öğeler

Günümüzde uluslar arası ilişkilerde güç kavramını kullandığımızda ilk olarak akla, askerler, uçaklar, savaş gemileri, füzeler vb. olgular gelir. E. H. Carr'a göre, askeri gücün önemi, savaşın uluslar arası ilişkilerde en son çare olmasından kaynaklanmaktadır [Sönmezoğlu, 1995:137]. Fakat tarih boyunca uluslar arası sistemde gücü şekillendiren farklı öğeler de vardır. Tarih öncesi çağlarda, bir devletin gücünü pekiştiren temel kaynak yayıldığı ve egemenliğini sağladığı topraklardı. Örnek olarak M.O. 6. yüzyılda 1.Darius zamanında Pers İmparatorluğu, kuzeyde Kafkaslardan, doğuda İndus nehrine kadar olan bir bölge üzerinde egemenlik oluşturarak diğer topluluklara gücünü kabul ettirmiş ve zamanının en önemli imparatorluğu haline gelmişti [Schwarzenberger, 1964: 27]. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi tarih öncesi çağlarda gücün en önemli belirtisi sahip olduğu toprakların niceliği idi.

Gücün başkalarının direnişine rağmen kendi istediğini yapabilme yeterliliğini ifade ettiği düşünülürse bir devletin gücünden bahsedebilmek için sistemdeki diğer devletlerin karşı koyması halinde bile kendi çıkarlarını koruyabilme yeterliliğinin var olması gerekmektedir [Arıboğan, 1997:91].

Uluslar arası yapı bir birlerine karşılıklı etki eden çeşitli birimler arasındaki ilişkilerden oluşan karmaşık bir bütündür. Bu etkilerin gücü ve doğası aktörlerin sahip oldukları potansiyel ile yakından ilgili olduğundan, devletlerin bir birlerine karşı davranışları ve etkileme düzeyleri de bu potansiyele bağlı olarak değişmektedir.

Güçlü bir devletin uluslararası sistemde yarattığı etki güçlü ve net iken, güç bakımından zayıf devletlerin en azından sistemin geneli üzerinde bir etki yarattığından bahsetmek çok daha zor hale gelmektedir [a.g.e., s. 91].

Devletlerin uluslar arası yapıda varlıklarını veya lider konumlarını sürdürebilmeleri için güç kullanmaları ve etki yaratmaya çalışmaları gerçekte bir zorunluluktur. Devletlerin hedeflerine diğer devletlerle ilişki kurmadan ve etki etmeden ulaşması imkansızdır. Bu bağlamda güç, uluslar arası sistemde amaçlara ulaşmak için bir araç olmaktadır. Bu düşünceden hareketle gücün tüm ülkelerin kendi çıkarlarını korumak ve genişletmek için diğer devletlerin davranışlarını etkilemek amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenden dolayı uluslararası sistemde güç en çok kullanılan araçtır.

Yukarıdaki yaklaşımdan güç terimi ile ilgili sadece askeri güç kavramı anlaşılmamalıdır. Ekonomik güç de önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası sistemde bu gücün kullanılması kaçınılmazdır. Çünkü devletler hem etkilerini arttırmak hem de çevreden gelen etkilere direnebilmek için ekonomik güçlerini arttırmak zorundadırlar [a.g.e., s. 92]. Güç kavramının uluslararası ilişkiler literatüründe bu kadar yaygın olarak kullanımını A.Wolfers, güç kavramının uluslararası politikada oynadığı rolün, paranın pazar ekonomisinde oynadığı rolle aynı olduğunu ifade etmiştir. Uluslar arası politika da devletler için bu derecede önemli olan gücü oluşturan farklı unsurlar vardır. Bir ulus güçlü olmayı ne kadar şiddetli isterse istesin gerekli araçlar mevcut olmadıkça güç edinme mücadelesinden galip çıkmasına yeterli değildir [Cipolla, 2003: 12-15]. Uluslar arası ilişkiler de gücü oluşturan araçlar dinamikler ve sürekli değişim halindedirler. Bu nedenle gücü oluşturan araçların değerlendirmeleri yapılırken yeni unsurların ve değişimlerin hesaba katılması gerekir.

Bir devletin gücünü oluşturan unsurlar iki ana bölümde toplanabilirler.

- 1- Somut nitelikteki öğeler
- 2- Soyut nitelikteki öğeler

1.1.1. Somut Nitelikteki Öğeler

Somut nitelik içindeki gücü oluşturan unsurları tek tek ele alırsak, somut verilerin ülkelerin mevcut parametreleri içinde kısa ve orta vadede kendi iradeleriyle değiştirilmelerinin mümkün olmadığı öğelerdir. Ancak bu durum bahsi geçen unsurların ülkelerin güç denkleminde ki ağırlıklarının değişmez olduğu anlamına gelmez. Tersine, değişen uluslar arası konjonktür, bu somut unsurların ülkelerin güç denkleminde

dengeleri içinde ki özgül ağırlıklarının değişime uğramasına yol açar [Davutoğlu, 2001: 17].

Gücün somut nitelikteki unsurlarını beş ana guruba ayırabiliriz. Bunlar; coğrafi konum, nüfus ve iş gücü, doğal kaynaklar, endüstriyel ve tarımsal gelişme düzeyi ve askeri güçtür.

1.1.1.1. Coğrafi Konum:

Tarih boyunca dünyada var olan tüm devletler eşit olmayan bir şekilde gelişmişlerdir. Bu farklı gelişmenin en önemli nedeni verimli toprakların düzensiz bir şekilde yeryüzüne dağılmış olması ve ülkelerin yerküre üzerindeki mevkilerinin verdiği stratejik fırsatlardır [Tezkan, 2003: 79]. Fakat coğrafyanın, devletlerin iktidarını ve kudretini çeşitli biçimlerde etkilemesine rağmen günümüzde teknolojik (silah, ulaşım, iletişim) ve siyasi gelişmelerin etkisiyle coğrafyanın etkisi geri planda kalmaya başlamıştır. Fakat yine de coğrafyanın ve çevresel faktörlerin devletlerin ulusal güçleri üzerinde etkili olduğu bugün herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir [Arı, 1997: 216].

Devletlerin farklı bir coğrafyada yer almalarının onların potansiyel güçlerini etkilediği, hatta o ülkelerin dış politikalarında da yönlendirici bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir.

Örneğin Almanya'nın Kara Avrupa'sının merkezinde iki güçlü Avrupa devletinin arasında (Fransa ve Rusya) bulunan coğrafi konumu bu ülkenin dış politikasını tarih boyunca bu coğrafi gerçekliği göz önüne alarak belirlemesine neden olmuştur [Günel, 1997: 17-18]. Farklı coğrafi özelliklere sahip Birleşik Devletlerin Eski Dünyadan okyanuslarla ayrı olması hem savunma için geniş kaynaklar ayırmak zorunda kalmadan endüstriyel gelişmesini tamamlamasını sağlamış hem de Birinci ve İkinci Dünya Savaşında diğer Kıta devletlerinin uğradığı zararın bir benzerini yaşamasını engellemiştir. Benzer şekilde ülkelerinin coğrafyalarının dağlık olması, kıta üzerinde ki konumu, sahil ülkesi olması ulusların gücünü ve güvenliğini etkiler [Merle, 1987: 124].

Bir devletin okyanuslarla çevrili olması onun savunma olanaklarını kolaylaştırır, diğer devletlerle ilişkilerinde daha geniş bir hareket serbestliği sağlarken karalara hapis olmuş veya yarı kara yarı denizlerle çevrili olan devletler ister istemez hem savunma yeteneklerini bölmek hem de daha fazla bir harcama yapmak durumunda kalacaklardır [Arı, 1997: 224].

İngiltere'nin yine benzer şekilde Avrupa kıtasından, ayrı ada üzerinde kurulmuş olması, tarihte kıta Avrupa'sı devletleri arasında çıkan uyuşmazlıklarda ve çatışmalarda bu devlete dış politikasında "dengeleyici" rolü oynaması olanağı sağlamıştır.

Ülkenin coğrafi konumu kadar, biçimi, topografyası, iklimi vb. hususlar da devletlerin gücünü belirlemede etkilidir. Bunlardan her biri devletin iktidarını aynı biçimde ve yönde etkilemezler; fakat, bunların hepsinin hesaba katılması gerekir. Örneğin, ülkeleri ormanlık ve çalılık bitki örtüsü ile kaplanmamış olsaydı, Vietnamlıların olağanüstü bir başarı ile, silah bakımından kendilerinden çok üstün olan Amerikalılar karşısında savaşmaları ve zafer kazanmaları mümkün olamayacaktı [Gönlübol, 1993: 105].

Yukarıdaki örneklerin ışığında, coğrafyanın devletin gücü ve dış politikası üzerindeki etkisi tartışılırken, coğrafi determinizm (gerekircilik) üzerinde uzun tartışmalar yapılmış, çevrenin insanın siyasal davranışını etkilediği üzerinde durulmuştur [Arı, 1997a: 221]. Örneğin, İngiltere ve Japonya'nın birer ada ülkesi, Amerika'nın ise ana kıtalardan ayrı olması, onları ister istemez büyük donanmalar oluşturarak denizci devletler durumuna getirmiştir. Bu bağlamda coğrafyanın siyasi yansıması olan jeopolitik önem kazanmıştır. Jeopolitik ve güç arasındaki etkileşime en başarılı yaklaşım İngiliz Mackinder ve Amerikalı Spykman tarafından oluşturulmuştur. Onlara göre bir devletin varlığı ve gücü, o devletin coğrafi ve stratejik konumu ile ekonomik kaynakları gibi maddi ve beşeri boyutları ile doğru orantılı olarak ölçülebilir. Devletler jeopolitik özelliklerine göre davranırlar ve yine bu özelliklerine göre ya güçlerini arttırmayı başarırlar, ya ancak ellerindeki koruyabilir ya da güçlerini yitirirler. [Dedeoğlu, 2003: 36] Buna göre bir devlet; kara devleti, kıta devleti ya da deniz devleti biçiminde sınıflandırılabilir. Her bir kategorideki devletin yapısı, sistemi ve dış politika davranışları farklıdır. Bu durumda devletin güvenliği ile coğrafya son derece yakından

ilintili kabul edilmektedir. İngiltere gibi bir ada devletinin güvenlik önlemleri bakımından denizler birinci derecede önemli olmaktadır [Gray, 2003: 215-237].

1.1.1.2. Nüfus ve İşgücü

Uluslar arası ilişkilerde sahip olunan nüfus ile güç arasında önemli paralellikler bulunmaktadır. Bir ulusun nüfusu ne kadar büyükse gücünün de o kadar fazla olacağını ifade etmek yanlıştır. Fakat öteki öğelerin eşit olması halinde, fazla nüfus ve insan gücü, fazla iktidar ve güç demektir [Arı, 1997: 252]. Nüfusun gücü oluşturmadaki rolü hesaplanırken yaş ve cinsel dağılımın, yaş ortalamasının ve nüfusun ülkedeki yoğunluğunun da hesaba katılması gerekir. Bu nedenle, güç çözümlemesinde, nüfus yerine iş gücü ve potansiyeli çoğu kez doğru olur [Gönlübol, 1993: 106].

Sadece fazla nüfus ile “süper güç olunamamakla beraber, bu statüye ulaşabilmek açısından bir nüfus alt limiti olduğu da kabul edilmektedir. ABD’nin dünyanın en kalabalık üçüncü devleti olması dünya üzerindeki nüfuz etkisini de olumlu yönde arttırmaktadır. Ülke nüfusu az fakat eğitim düzeyi dünya ortalaması üzerinde olan İsveç’in uluslar arası ilişkilerdeki etki ve gücü, ülke dışındaki vatandaşları, gemileri, uçakları ile sınırlıdır. Ülke nüfusları büyük ve yine eğitim düzeyi yüksek olan ABD ve Rusya’nın uluslar arası politikada gücü ise ülke dışındaki vatandaşları ve taşıtları yanında diğer devletleri de kendi politikaları yönünde etkileme kapasitesine sahiptir [Deutsch, 1968: 28]. Ayrıca, faal nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı da, genellikle kapasiteyi etkileyen özelliklerden biridir.

Bir ulusun sahip olduğu ordunun büyüklüğü, deniz kuvvetleri, hava gücü, roketlere ve nükleer başlıklı silahlara sahip olup olmadığı onun uluslar arası sistemdeki konumunu etkiler. Birkaç düzine nükleer başlıklı roket, düşman ülkenin dış politikasının yönlendirilmesinde etkili bir unsur olabilir. Fakat bu silahlara sahip bir ülkede bunları etkin bir şekilde kullanabilecek yetişmiş personelin sınırlı olması dış politikada ulusal çıkarların gerçekleştirilmesinde başarı sağlanmasını engelleyebilir [a.g.e., s.32].

1880’li yıllarla, İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemde uluslar arası güç dengelerini etkileyen uzun vadeli değişiklikleri anlayabilmek için gücün öğelerini oluşturan nüfus

verilerini incelemek gerekir. Bu veriler, bir ülkenin güç potansiyelini de değerlendirmek açısından önemlidir.

Tablo-1: Güçlerin Toplam Nüfusları, 1880-1938 (Milyon)

	1890	1900	1910	1913	1920	1928	1938
Rusya	116,8	135,6	159,3	175,1	126,6	150	180,6
ABD	62,6	75,9	91,9	97,3	105,7	119,1	138,6
Almanya	49,2	56	64,5	66,9	42,8	55,4	68,5
Japonya	39,9	43,8	49,1	51,3	55,9	62,1	72,2
Fransa	38,3	38,9	39,5	39,7	39	41	41,9
Britanya	37,4	41,1	44,9	45,6	44,4	45,7	47,6
İtalya	30	32,2	34,4	35,1	37,7	40,3	43,8

[Kennedy, 1996:232]

Nüfus büyüklüğü hiç bir zaman tek başına bir güç göstergisi değildir. Fakat yukarıda ki tablo incelendiğinde yirminci yüzyılda her biri etkin birer güç olacak Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Almanya ve Japonya'nın eski birer büyük güç olan Fransa ve Britanya'yı yakaladıklarını ve onları geçtiklerini göstermektedir [Kennedy, 1996:232]. Büyük bir nüfusa sahip olmadan, geniş çapta endüstri kurmak ve büyük ordular oluşturmak oldukça zordur. Bu çerçevede nüfus büyüklüğü ulusal gücü belirleyen önemli bir faktör olduğu için ülkeler arasında nüfus büyüklükleri yönünden bir rekabet vardır. Özellikle aralarında uzun süreli düşmanlıklar bulunan devletler açısından bu daha ön plana çıkmaktadır [Arı, 1997: 252].

1.1.1.3. Doğal Kaynaklar

Bir devletin diğer devletler karşısında gücünü belirleyen diğer önemli bir faktörde doğal kaynaklardır. Hemen hemen tüm devletler bütün gereksinimlerini kendileri karşılayamamakta; bu da ülkeler arasında karşılıklı bağımlılığa ya da bu kaynaklar için egemenlik mücadelesine sebep olmaktadır [a.g.e., s.345].

Doğal kaynakların uluslar arası ilişkilerde oynadığı rol çağlara göre farklılık göstermekle birlikte dünyadaki her yeni bir keşif ve icat, hammaddelerini elde etmek için yeni talepleri ortaya çıkarmaktadır [Schwarzenberger, 1964: 43]. Sanayi devrimiyle birlikte Avrupa'nın üretimde yaşadığı göz alıcı gelişme okyanus ötesi ve Batı dışı dünya ile hammadde ticaretini geliştirirken buhar makinelerinin sağladığı ileri teknoloji ürünü aletler Avrupa'ya kesin avantajlar sağlamıştır [Kennedy, 1996: 177].

Ülkelerin gücünü oluşturacak vatandaşlar yaşamlarını sürdürebilmeleri için gıda ürünlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyacını kendinden karşılayabilen veya çoğunu kendinden temin edebilen ülkeler, bu durumda olmayan ve yetiştiremediği yiyecekleri dışardan ithal etmezse aç kalacak olan devletler karşısında çok büyük bir üstünlüğe sahiptir. Gıdasını kendisi üreten devlet bunları dışardan getirmek zorunda olan devletten daha avantajlı durumdadır. Ters bir durumun söz konusu olduğu ülke ise uluslar arası politikada sürekli olarak zayıf kalma durumuyla karşı karşıyadır.

Bu nedenledir ki, savaş zamanlarında, İngiltere, 2. Dünya Savaşı öncelerine kadar yiyecek tüketiminin ancak %30'unu iç üretimden karşılayabildiği için çok büyük sıkıntılar yaşadı. İngiltere bir ada devleti olduğu için de deniz yoluyla gelen ikmal maddelerine tamamen bağımlıydı ve bir savaş durumunda ülkeye gelen her malın konvoylar ve devriyelerle korunması gerekiyordu [Ropp, 2003: 373]. Almanya İngiltere'yi yenebilmek için her iki dünya savaşında uyguladığı sınırsız denizaltı savaşlarıyla adaya ülke dışından yiyecek ithal edebilme imkanlarını ortadan kaldırmaya çabalamıştır. Alman deniz gücünün ablukayı sürdürmeye yeterli olamaması Londra'nın uzun süre savaşı sürdürmesine yardımcı olmuştur [Gönlübol, 1993: 106-107].

Devletler ekonomik bakımdan değişen ölçülerde bir birlerine bağımlıdırlar. Örneğin; endüstriyel ürünler üretiminde çok gelişmiş Japonya kendi halkını besleyebilmek için yeterli derecede tarım ürünleri üretebilme kapasitesine sahip değildir. Dışarıdan besin maddesi satın almak, buna karşılık endüstri ürünleri satmak zorundadır. Bir devletin dışa bağımlılığı, içerde üretilmediği gereksinme maddelerine sahip olan devletlerin etkilemelerine açık olma durumunu ortaya çıkarmaktadır. Petrolün ülkeler üzerinde oluşturduğu etki önemli bir örnektir [a.g.e., s. 106-107].

Petrolün ekonomik anlamda taşıdığı önem, onun tüm silahlardan daha etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayabilmektedir. 1973 yılında uygulanan petrol ambargosu bu kaynağın ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. 1970’li yılların başında Arap dünyasında, İsrail karşısında 1967’de uğranılan hezimet, siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesi için “petrol silahının” kullanılması seçeneğinin yüksek sesle telaffuz edilmesine neden olmuştur. 1973 Yom Kippur Savaşında İsrail, Altı Gün Savaşı deneyimine dayanarak elindeki donanımın savaş için yeterli olacağına inanarak, üç haftalık bir savaşa hazırlanmıştı. Altı Gün Savaşından farklı olarak Mısır ve Suriye’nin ani saldırısıyla savunmaya geçmek durumunda kalan İsrail, elindeki donanımın hızla tükendiğini ve bunun beklenilenden daha çabuk olduğunu fark etti. Saldırı başlangıcından birkaç gün sonra İsrail Başbakanı Golde Meir, ABD Başkanı Richard Nixon’a başvurarak “İsrail’in yok olmakta olduğunu ve yakında tahrip edileceğini”, Sovyetler Birliği’nin Mısır ve Suriye’ye önemli donanım yardımları yaptığını bildiriyordu. Birleşik Devletler İsrail’in yenilmesine izin vermemesi gerektiğini düşündü. İsrail’in içinde kaldığı zor durum ABD’yi harekete geçirirken, İsrail’e yaptığı askeri yardımlardan dolayı, değerli doğal kaynaklara sahip müttefiki Arap Devletlerin tepkisini de çekmemeliydi. Washington Yönetimi İsrail’e askeri yardımın gizli yapılacağı konusunda Tel-Aviv Yönetimiyle anlaşırken askeri malzeme taşıyan C-5 nakliye uçaklarının gece karanlığında iniş yapacağı ve boşaltma yapıp gün ışımadan evvel havalanmış olacağı konusunda anlaşmaya varıldı. Fakat planlanan gizlilik başarılı olmadı. Amerikan uçakları İsrail’e giderken yolda benzin ikmali için Portekiz’in Azor adalarındaki Lojes Havaalanına iniş yapmışlardı. Ne var ki bu dikkat edilen gizlilik doğanın getirdiği hiç beklenmedik bir olay ile ortaya çıktı. Çok sert esen yan rüzgarlar nakliye işini tehlikeye soktu ve uçakları öğleden sonra geç vakitlere kadar alıkoydu. Bu yarım günlük zaman kaybı, uçakların İsrail’e Cumartesi gecesini karanlıkta değil ancak Pazar günü, gün ağardıktan sonra varmasıyla sonuçlandı. Bu esnada uçakların kocaman beyaz, renkli yıldızlarını herkes rahatça görmüştü. Artık Birleşik Devletlerin, İsrail’e sağladığı askeri yardımları gizlemesi imkansızdı ve bu durum Arap Devletleri tarafından ABD’nin İsrail’e çok görkemli ve somut desteği olarak algılandı [Yergin, 1999: 677-705]. İsrail’in ABD’nin yardımlarıyla Mısır taarruz hareketini Sina’nın tehlikeli dağlık bölgesine ulaşmadan durdurarak başarılı bir karşı taarruzla Mısır

ordularını zor duruma düşürmesi, Petrol İhracatçısı Arap ülkelerinde tepki oluşturdu. Bu tepki Birleşik Devletler ve Hollanda'ya petrol ambargosu kararı alınmasıyla sonuçlandı. İlk büyük petrol şokunda Ağustos 1973'te 2.55\$ olan ham petrol varili Ocak 1974'de 8.32\$ dolarlık düzeye çıktı [Halliday, 1985: 247].

1973 Arap-İsrail Savaşı esnasında, Ortadoğu ülkelerinin Birleşik Devletler, Hollanda, Portekiz, Güney Afrika ve Rodezya'ya kadar uzanan petrol ambargosu, dünya çapında fiyatların yükselmesi ile sonuçlandı. Bu durum o dönemin ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın sözleriyle "Savaş sonu dünyayı, (İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan siyasi yapıyı kastederek) geri dönüş yapamayacak kadar alt üst etmişti" demektedir [Yergin, 1999. 667]. Sonuç, uluslar arası ilişkilerde bir devrimdi. Petrol ihracatçısı ülkeler uluslararası sistemde askeri, ekonomik ve siyasi potansiyellerine eşit olmayan bir güce sahip olmuşlardı [Noreng, 1998: 158].

1.1.1.4. Endüstriyel Kapasite ve Verimlilik

Hammadde kaynaklarına sahip olmak bir devletin askeri bakımdan stratejik değerini arttırmakla birlikte, gücünü doğrudan arttırmamaktadır. Zengin doğal kaynaklara sahip bir ulus, gücünü arttırmak için yararlanılabilecek endüstriyel tesislere ve endüstri gücüne sahip değilse dış politikada istediği ölçüde etkili olamamaktadır. Örneğin bir Afrika ülkesinin uranyuma sahip olması ile ABD veya gelişmiş bir ülkenin uranyuma sahip olması aynı şey değildir. Nitekim bu maden kaynağına sahip olmak bu endüstrileşmiş ülkelerin güçlerini çok büyük ölçüde arttıran bir faktördür [Arı, 1997: 251].

Avrupa'nın dünyaya yayılmasına ilişkin gelişmelerde endüstriyel gelişimine ve bunun ortaya çıkardığı teknolojik üstünlüğe ve verimliliğe dikkat çekilir. Ayrıca 16.yüzyıldaki ilk genişleme dalgasının ardında, Avrupa'nın gücünün silahlanma alanında miktar bakımından olduğu kadar kalite bakımından da artması dikkat çekicidir. Bu da Avrupa'lı olmayan toplumların bu gelişmelere entegrasyonunu ve kendilerini savunmalarını son derece zorlaştırmıştır. Çünkü Avrupa'daki gelişme sadece askeri araçlar alanındaki ilerlemeyle sınırlı kalmamış; en az bunlar kadar önemli olan gemi yapımı ve deniz savaşı tekniğindeki gelişmelerle de devam etmiştir [Cipollo, 2003: 38]. 1860 yılında

“namlu kuyruğundan doldurulan silahlar devrimi” silahların menzil ve hız performansını artırdı. Bu gelişme Avrupa dışındaki dünyada Avrupa’ lı sömürgecilerin hızlı fetihleriyle sonuçlandı [Van der Vort, 2003: 160-175].

Tablo-2 Kişi Başına Endüstrileşme Düzeyleri 1880-1938 (İngiltere 1900=100 kabul edilerek)

	1880	1900	1913	1928	1938
İngiltere	87	100	115	122	157
ABD	38	69	126	182	167
Almanya	25	52	85	128	144
Fransa	28	39	59	82	73
İtalya	12	17	26	44	61
Rusya	10	15	20	20	38
Japonya	9	12	20	30	51

[Kennedy, 1996: 234]

Yıllık İmalat Sanayi Üretimi Endeksleri 1913-1938 (1913 = 100)

	ABD	Almanya	İngiltere	Fransa	SSCB	Japonya
1913	100	100	100	100	100	100
1920	122,2	59	92,6	70,4	12,8	176
1923	141,4	55,4	79,1	95,2	35,4	206,4
1925	148	96	83	113	72	221,8
1929	180,8	117,3	100,3	142,7	181,4	324
1932	93,7	70,2	82,5	105,4	326,1	309,1
1935	140,3	116,7	107,9	109,1	533,7	457,8
1938	143	149,3	117,6	114,6	857,3	557

[a.g.e., s. 351]

Tablo-3 Güçlerin Demir-Çelik Üretimi 1890-1938 (Milyon Ton)

	1890	1900	1910	1913	1920	1930	1938
ABD	9,3	70,3	26,5	31,8	42,3	41,3	28,8
İngiltere	8	5	6,5	7,7	9,2	7,4	10,5
Almanya	4,1	6,3	13,6	17,6	7,6	11,3	23,2
Fransa	1,9	1,5	3,4	4,6	2,7	9,4	6,1
Rusya	0,95	2,2	3,5	4,8	0,16	5,7	18
Japonya	0,02	-	0,16	0,25	0,84	2,3	7

[a.g.e., s. 234]

Tablo-4 Dünya İmalat Veriminde Nispi Paylar 1880-1938 (%)

	1880	1900	1913	1928	1938
İngiltere	22,9	18,5	13,6	9,9	10,7
ABD	14,7	23,6	32	39,3	31,4
Almaya	8,5	13,2	14,8	11,6	12,7
Fransa	7,8	6,8	6,1	6	4,4
Rusya	7,6	8,8	8,2	5,3	9

[a.g.e.,s 235]

Yukarıda ki tablolarda gösterilen kişi başına endüstrileşme düzeyi ve yıllık imalat sanayii üretim endeksleri ulusların sanayileşme ile uluslar arası sistemdeki güçlerin konumları arasındaki paralelliği ispat etmektedir. Tablolar İkinci Dünya savaşına kadar olan dönemde Almanya, Rusya, ABD ve Japonya'daki gelişmeleri doğrulamakta, hem de İngiltere ve Fransa'nın daha yavaş büyüme hızlarına da işaret etmektedir.

1.1.1.5. Askeri Güç

Uluslararası İlişkilerde askeri güç, gücün en önemli ögesidir. Gerçekten, devletlerin güçleri çoğu kez askeri olanakları ile ölçülür ve onunla eşdeğer tutulur. Askeri alanda hazırlık yeteneği, teknolojik olanaklar ve silahlı güçlerin nitelik ve niceliği önemli konulardır. Morgenthau'ya göre, coğrafi özellikler, doğal kaynaklar ve endüstriyel

kapasite de bir ulusun fiili gücü açısından önemlidir. Ancak bu öğeler, savaş teknolojisi, liderlik ve silahların niteliği ve niceliği gibi faktörlere bağlıdır [Arı, 1997: 252].

Tarihte devletlerin ve uygarlıkların yazgısı, çoğu kez savaş teknolojisinde meydana gelen değişikliklere bağlı kalmıştır. 17. ile 19. yy. arasında Avrupa'nın, öteki kıtaları egemenliği altına alması, savaş teknolojisinde ilerlemesi ile sağlanmıştır.

Sonuç olarak bir devletin askeri açıdan güçlü sayılabilmesi için diğer alanlarda da onu güçlü kılacak potansiyele sahip olması gerekir. Endüstriyel açıdan gelişmemiş, düşünsel yeteneklere sahip olmayan, ekonomisi gerekli oranda gelişmemiş olan bir devletin askeri açıdan da güçlü olması beklenemez. Bu güç unsurlarının hemen hepsi birbirlerine bağlı olarak gelişen ve birinde sekteye uğranması halinde bundan diğerlerinin de etkilenmesine yol açan bir etkileşim içindedirler.

Bu açıdan gücün oluşmasında tamamlayıcı ön koşul olarak kabul edilmesi gereken nüfus, ekonomik potansiyel, endüstriyel kapasite gibi unsurların mutlaka göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunlardan herhangi birinin yokluğu halinde bir devletin güçlü olması söz konusu olamayacağı gibi o devletin uluslararası sistem içinde merkezi bir devlet olarak etkin olması beklenmemelidir [Arıboğan, 1997: 104].

1.1.2. Soyut Nitelikteki Öğeler

Soyut nitelikteki öğeler bir ülkenin sahip olduğu güç üzerinde etkili olan ve ölçülemeyen öğelerdir. Soyut nitelikteki öğeleri iki ana başlık altında inceleyebiliriz. İlki ulusal moral diğeri ise diplomasinin kalitesidir.

1.1.2.1. Ulusal Moral

Ulusal moral bir ulusun kendi hükümetinin dış politikasını barışta ve savaşta desteklemekte gösterdiği kararlık derecesi anlamında kullanılmaktadır. Ulusal moral bir ulusun somut nitelikteki tüm unsurlarını etkiler. Bir ülkede ulusal moralin varlığı veya niteliği, özellikle ulusun tehlike ile karşılaştığı, bunalımlı zamanlarda daha açık biçimde ortaya çıkar [Arı, 1997: 253].

Her ulusun ulusal morali farklı bir dereceye kadardır. Dış zorluklara karşı ulusal direnç farklılık gösterir. 2.Dünya Savaşı'nda ABD ve İngiltere Alman halkını umutsuz durumu düşürmek ve ulusal morallerini yıpratarak barışa zorlamak amacıyla bu ülkenin kentlerine ve endüstri bölgelerine stratejik, ağır hava bombardımanları düzenlemiştir [a.g.e., s. 254]. Benzer bir uygulamayı İkinci Körfez Savaşında ABD Irak'a karşı uygulamıştır. ABD' nin stratejik hava bombardımanları dünyanın güçlü kara ordularından birine sahip olan Irak'ın çok kısa sürede yenilmesine neden olmuştur.

Bir ulusun ulusal moralinin gücü daha çok savaş durumlarında belli olsaydı da uluslar arası bir sorunla karşı karşıya kalındığında da ulusal moral oldukça önem kazanmaktadır. Yakın tarihimizde PKK terör Örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın bazı İtalyan milletvekillerinin davetiyle bu ülkeye kaçarak siyasi iltica talebinde bulunması Türk halkında bu devlete karşı tepkiye ve ekonomik boykota neden olmuştur. Fakat şu da unutulmamalıdır ki; bir ulusun ulusal morali ne kadar güçlü olursa olsun gerekli araçlar mevcut olmadıkça mücadeleden galip çıkmaya yeterli değildir.

1.1.2.2. Diplomasinin Kalitesi

Diplomasi, devletlerin dış politikaya yönelik bazı amaçlarına ulaşmak için gerçekleştirdikleri karşılıklı haberleşme veya görüşmeler sürecini ifade etmektedir [Sönmezoglu, 1995: 289]. Diplomasinin kalitesi ise bir devletin ulusal gücünü oluşturan soyut nitelikli öğeler arasında en önemlilerinden biri olarak o devletin dış politika karar vericilerinin becerileridir. Diplomasi çeşitli öğeleri bütünleştirir. Onlara yön ve ağırlık verir ve onları harekete geçirerek gerçek güce dönüştürür. Yani gücü meydana getiren öğeleri, en yüksek etki yapabilecek bir konuma kavuşturma sanatıdır [Gönlübol, 1993. 178-195].

Bir ülkenin gücünü meydana getiren diğer tüm unsurlar ulusal kapasitenin hammaddesiyken diplomasi, bu hammaddenin dış politikada nasıl kullanılacağına yön verir [Arı, 1997: 254]. Bununla bağlantılı olarak diplomatların sorunlara bakış açısı yanlış, yargıları yanıltıcı ise, böyle bir devletin iktidarını oluşturan öğeler ne denli kendi lehine olursa olsun, bu devlet sahip olduğu avantajları koruyamayabilir. ABD 11 Eylül sonrası uluslararası sistemde lehine oluşan durumu, tüm dünya üzerinde sağladığı

desteği ve kazanılmış olan avantajları, sadece daha fazla Amerikan yayılmacılığı için baskı yapma yoluyla tehlikeye attı. Birleşik Devletlerin yayılmacı politikalarını desteklemek amacıyla uyguladığı diplomasi, dünyada ABD politikalarına karşı büyük bir şüphe oluşturmuştur. [Genç, 2003: 60-62].

Bir ulusun g unsurlarını çok iyi şekilde kullanmasını bilen diplomasi, ülkesinin gücünü düşünülebilecek en yüksek düzeye çıkarabilir. Diplomasi gücü oluşturan araçlar ile dış politik hedefler arasında bir denge kurarak ülkeyi bu amaç doğrultusunda harekete geçirir.

1.1.3 G Politikasının Araçları

G politikasının araçlarını iki ana grupta ele alabiliriz. İlk olarak askeri güç kullanma tehdidi veya fiilen kullanılması, ikinci olarak da ekonomik gücün bir göç politikası aracı olarak kullanılmasıdır.

1.1.3.1. Askeri Güç Kullanma Tehdidi veya Fiilen Kullanılması

Ülkelerin sahip oldukları askeri güç, gerek barış dönemlerindeki potansiyel kapasitenin gerekse savaş dönemlerindeki reel g yansımalarının temel göstergelerinden biridir [Davutoğlu, 2001: 28]. Michael Haas, askeri güç kullanmayı varlığını korumak veya sistemin yapısını kendi yararına olacak biçimde değiştirmek amacına yönelik davranışlar olarak tanımlamaktadır [Arı, 1997: 391]. Örneğin Alman birliğini sağlayan Bismark'ın politikalarının güç kaynağını oluşturan Prusya Ordusuydu. Prusya Genelkurmayında savaşlar çıkmadan epey önce hareket planları hazırlanır ve hazırlıklar tamamlanırdı [Kennedy, 1996: 216].

Bu bağlamda askeri güç ülkelerin güvenliklerini temin etmede ve ulusal çıkarlarını gerçekleştirmede en fazla önem verdikleri konulardan biri olmaya devam etmekte, hiçbir devlet bu konuda sadece öteki devletlerin “iyi niyetlerine” ve kuru sözlerine güvenmemektedir. Güvenliğini sağlayabilmek için her devlet g edinmeye çabalamakta ve askeri hazırlığını en st düzeyde tutmaya zen göstermektedir. Askeri gücün sadece savunma amacıyla kullanılmadığı herkesçe bilinmektedir. Bu nedenle, ahlaki açıdan bakılınca göz önünde tutulması gereken husus, gücün kendisi değil; bu

askeri gücün hangi amaçla kullanıldığıdır.[Davutoğlu, 2001: 24] (Statükoyu korumak veya revizyonist amaçlar vb.)

Askeri güç ile ilgili başka bir nokta, bunların salt askeri açıdan değil, belki daha önemlisi, siyasal açıdan ya da siyasal çerçeve içinde değerlendirilmeleri gereğidir [Takış, 2003: 7]. Bu silahları düşmana verebilecek fiziksel zararlar kadar, diplomatik pazarlıklarda oynadıkları rol bakımından önemlidirler. İsrail'in sahip olduğu nükleer ve klasik silahların düşman ülkelerle çevrili olduğu bir coğrafyada etkili bir şekilde varlığını sürdürmesi bakımından oynadığı rol açıktır. Sınır boylarında yapılan askeri manevralar ve bu bölgelere yerleştirilen askeri güçler, küçük ve simgesel nitelikte olsalar bile, devletin dış politikasını güçlendirmekte, onu daha inanılır duruma sokmaktadırlar.

1.1.3.2 Ekonomik Güç

Uluslar arası politikayla ekonominin bir biriyle etkileşim içinde olduğu bir dünyada yaşadığımız artık herkes tarafından kabul edilmektedir. Büyük Buhran ve 2.Dünya Savaşının, bir birini ne kadar etkilediği bilinmektedir. Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesinde yaşanan büyük bunalım etkili olmuştur.

Son elli yıl içerisinde girift bir nitelik alan modern ekonomik ve teknik yaşantı biçimi tüm dünya devletlerini bir birlerine bağımlı kılmış bulunmaktadır. Artan uluslar arası ticari ilişkilerin yanı sıra, karşılıklı yatırım vb. ekonomik faaliyetler her geçen gün artan bir ivme ile devam etmektedir [a.g.e. s. 344].

Uluslar arası ilişkilerde artan ekonomik faaliyetler, iki ülke arasındaki siyasi sorunlar sadece ilgili devletlerle sınırlı kalmamakta bölgesel ve global uluslar arası yapıyı etkilemektedir. Dolayısıyla ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığın artması uluslar arası hedeflere ulaşabilmek amacıyla, devletlerin ekonomik yöntemlere başvurmalarını zorunluluk haline getirmektedir [a.g.e. s. 344]. Bu bağlamda dış politikanın yönlendirilmesinin sadece güvenlik gereksinimleri ve buna yönelik güç politikalarıyla veyahut güç mücadelesiyle yönetilmeye çalışılması hatalı olacaktır. Robert Gilpin tarih boyunca emperyal ve hegomanik güçlerin uluslar arası ekonomiyi kendi güvenlik

çıkarları doğrultusunda oluşturmaya çalıştıklarını ortaya koymuştur [a.g.e. s. 344]. Mesela İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni güç merkezi olarak ortaya çıkan ABD, uluslar arası ticaret ve para ilişkilerini kendi öncülüğünde oluşturmak amacıyla, IMF ve Dünya Bankası gibi kurumları uluslar arası sisteme kazandırmıştır. Böylece ABD, ekonomi unsurunu bir güç aracı olarak etkin bir şekilde kullanmaya çabalamıştır [Karluk, 1998: 297-298].

Ekonomik ve endüstriyel kapasitenin bir güç aracı olarak kullanılması genelde üç amaca yöneliktir.

- Diğer devletlerin ekonomik ve teknolojik bağımlılıklarını kullanarak herhangi bir dış politika amacını gerçekleştirmek.
- Kendi güç kapasitesini arttırmak veya potansiyel rakip bir devleti bazı olanaklardan mahrum etmek.
- İhtiyaç duyulan hammadde kaynaklarının ve pazarların tedarik edilmesi veya etki alanlarının oluşturulması.

Uluslar Arası Politikada Ekonomik Gücün Önemi

Bir ülkenin ekonomik potansiyeli kısa ve orta vadede değişebilir nitelikte olan ve ülke potansiyelinin kullanım kapasitesinin yansıması olan unsurlardır. Ekonomik gücün dış politika yapımında verimli bir şekilde kullanılması, ülkenin uluslar arası güç dengeleri içindeki ağırlığını artmasını sağlar [Davutoğlu, 2001: 24]. Robert Keohene ve Joseph Nye göre "... Üstün askeri güce sahip olan galip gelecektir, fakat tarafların askeri güçlerinin bir birine eşit olduğu durumlarda, çatışmanın sonucu ekonomik gücü daha fazla olan taraf lehinde olacaktır" [Sönmezoglu, 1995: 137].

Ekonomik gücün önemini açmak gerekirse, özellikle geçtiğimiz yirminci yüzyıl ekonomik gelişmelerin çağı olmuştur. İletişim ve ulaşım teknolojisinde giderek artan baş döndürücü gelişmeler ve bunların sonucu olarak toplumların bir birlerinden daha fazla haberdar olmaları karşılıklı bağımlılığı arttırarak uluslar arası ekonomik ilişkilerin daha fazla artmasına sebep olmuştur. Güç sahibi olma ile ekonomi arasındaki bağımlılık ekonomik savaş kavramını ortaya çıkarmıştır. Ekonomik savaş; rakip gücün mali

bakımdan çevrelenerek kendi içinde hapsedilmeye çalışılması, sıcak bir çatışmadan çok şiddet içermeyen ve rakibi güçsüzleştiren bir mücadele olarak ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş süresince ABD ve müttefikleri Sovyetler Birliğine karşı benzer bir uygulama içine girmişler ve başarılı olmuşlardır.

Günümüzde hiçbir ülke diğer devletlere bağımlı olmadan tüm ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bazı ülkeler gelişmiş endüstriyel ürünler konusunda diğer ülkelere bağımlıyken bazıları da hammadde, enerji, kaynakları ve gıda ürünleri konusunda diğer uluslara bağımlıdır.

Genellikle az gelişmiş ülkelerin ekonomik kapasitelerinin sınırlı olması, ihtiyaç duydukları teknolojileri ve mamul malları dışardan satın alabilmek için döviz ihtiyacı olması sebebiyle ihracat yapmak zorundadırlar. Ancak ihraç edebilecekleri ürünlerin sınırlı olması, bu ülkelerin ekonomik yapılarını önemli oranda dışarıya bağlamaktadır. Bu durum bu ülkeleri gelişmiş ülkelere daha da bağımlı hale getirmekte, dış politikada bağımsız hareket etmelerini güçleştirmektedir [Wallerstein, 1994: 171-208].

Ekonomik ilişkilerin uluslar arası politikadaki etkisinin sadece gelişmiş ile gelişmekte olan ülkeler arasında sonuç doğuracağını düşünmek yanlış olur. Örneğin, İngiltere, Japonya, ABD, Rusya, Fransa ve diğer OECD (Organization for Economic Cooperation and Development- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) üyesi ülkeler bir birlerinin ticari partneridir ve bunların birinin alacağı bir kararın diğerini veya diğerlerini etkilememesi söz konusu olamaz . Benzer şekilde ticaretinin % 55'ini ABD ile yapan Kanada'nın bu devletin kendine yönelik alacağı ticari kararlara duyarsız kalması mümkün değildir [Arı, 1997: 346].

Bir devletin çeşitli mallara karşı gereksinme durumunda olmasından faydalanarak o devleti ekonomik bakımdan ödüllendirme veya cezalandırma yoluyla kendi dış politikası yönünde hareket etmeye zorlayabilir. Ekonomik gücün ödüllendirme veya cezalandırma aracı olarak kullanılmasında en az iki koşulun yerine getirilmesi gerekir.

- 1- Buna hedef olan devletin ödülün veya cezanın kendisi için gerçekten önemli sonuçlar doğurabileceğini algılaması.
- 2- Hedef devletin kendi malını kolaylıkla satabileceği veya ihtiyacını duyduğu malı kolaylıkla alabileceği seçenekli pazarlara sahip olmaması.

Ekonomik güç kullanma tehditlerine hedef olan devletlerin cezalandırılması, malların yabancı devletler tarafından satın alınmasını kontrol etmek veya önlemek için uygulanan yöntemlerle yapılır. Bunlar arasında gümrük tarifeleri, kotalar, bojkotlar, ambargolar, abluka bulunmaktadır. Ödüllendirme ise borç verme, kredi açma, dış yatırımlar gibi yöntemlerle yapılmaktadır [Gönlübol, 1996: 346].

1.1.3. Ekonomik Etki Teknikleri

Ekonomik etki teknikleri, diğer ülkelerin istenilen yönde bir dış politika izlemesi için uygulanan yöntemlerdir. Ekonomik etkileme hedef ülkeyi bir avantajdan yoksun bırakarak cezalandırmak yada istenilen doğrultuda bir davranış sergilemesi için ikna etmeye yönelik politikalardır. Yani bu politikalar pozitif yönde ödüllendirme biçiminde de olabileceği gibi negatif yani cezalandırma hedefi de güdebilir.

Ayrıca ülke içersindeki belirli bir halk kitlesine yönelik olabileceği gibi ülkenin tamamına da yönelik olabilir. Ayrıca bu uygulanan ekonomik güç politikaları bir A devletinden B devletine olabileceği gibi bir uluslar arası işbirliği çerçevesinde çok taraflı olarak da uygulanabilir. (1990 Körfez Krizi esnasında BM kararınca Irak'ın Kuveyt'i işgalini sonlandırmaya zorlamak amacıyla alınan çok taraflı yaptırımlar) Bunun yanında uygulanan ekonomik yaptırımlar, akla gelebilecek tüm araçların kullanılması şeklinde olabileceği gibi bir veya birkaç aracın devreye sokulması şeklinde de gündeme gelebilir [Arı, 1997: 357]. (ABD Hükümeti'nin ülke şirketlerine İran'da yatırım yapma yasağı getirmesi.)

Abluka

Abluka uygulanacak ülkenin ablukayı uygulayan devlete bağımlılığı oranında etkili olur. Abluka bir ülkenin dışarıya bağlantısının kesilmesi anlamına gelmektedir. Genelde

bir ÷lkeye uygulanan ekonomik yaptırımların askeri araçlarla desteklenmesi anlamına gelmektedir [a.g.e. s. 362].

Abluka hem savaş hem de barış zamanı güç kullanma aracıdır. Savaş zamanı, bir devletin, tedbir olarak düşman kıyılarına yaklaşılmasını ve bu kıyılardan açık denize çıkılmasını önlemek üzere savaş gemileri ile aldığı önlemlerdir. Ablukanın etkili olması, abluka altındaki kıyıya ya da limana giriş ve açık deniz için çıkışı etkin bir biçimde önlemeye yetecek güçte savaş gemileri ile yapılması gerekmektedir. Uluslar arası hukuk kurallarına göre, usulüne uygun bir biçimde uygulanmakta olan bir ablukanın yarılması girişimi sırasında ya da yarmada bulunduktan sonra ele geçirilen gemilere ve mallara el koyulabilmektedir [Sönmezoğlu, 1997a: 3-4].

ABD'nin 22 Ekim 1962'de Küba'ya karşı, Sovyet füzelerinin sokulmasını önlemek amacıyla ilan ettiği abluka buna uygun bir örnektir. Abluka sırasında saldırı silahı niteliğindeki çeşitli füzelerin Küba'ya sokulması, bu devletlerin kıyıları etrafında tedbir alan Birleşik Amerika deniz ve hava kuvvetleri tarafından yasaklanmıştı. Başkan Kennedy'nin bildirisinde, yasaklanan silahları Küba'ya götüren gemilerin ve taşıtların durdurulacağı, aranacağı, gerekirse bunlara el konulacağı belirtiliyordu. Bu tedbir üzerine Küba'ya füze getirmekte olan Sovyet deniz araçları abluka bölgesine gelmeden geri dönmüşlerdir [Gönlübol, 1993: 151].

Boycot

Bir devletin vatandaşlarının düşmanca davranışları nedeniyle bir başka devletten gelen malları satın almamalarıdır. Boykot çoğu kez, çeşitli nedenler yüzünden halkın başlattığı bir hareket olmakla birlikte, zaman zaman hükümetlerinde halklarını bu konuda destekledikleri gör÷lmüştür. Arap ÷lkelerinin vatandaşlarına çağrıda bulunarak dünyanın neresinde bulunursa bulunsun İsrail menşeli malları almamalarını çağrıda bulunması buna örnektir. Boykot, bir ÷lkeden askeri araçlar almama gibi spesifik alanlarda da uygulanabilir [Sönmezoğlu, 1997a: 113].

Dış Yatırım

Dış yatırım bir devleti veya devletleri ödüllendirme yoluyla ekonomik güç kullanım alanında eskiden beri uygulanan bir yöntem olmasına rağmen son elli yıl içerisinde önemi gittikçe artan bir yaptırım aracıdır. Başka devletlere para, hizmet ve teknoloji transferi biçiminde uygulanan bir politikadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de “Üçüncü Dünyacılığın” yaygın olması, bu gruba dahil ülkelerin kalkınmalarını sağlayabilmek amacıyla ekonomik ve teknolojik yönden gelişmiş devletlere bağımlılığı devam ettirmektedir. Bu nedenle kalkınmış devletlerle, kalkınmakta olan devletler arasında yatırım ilişkisi kurulması, uluslar arası ilişkilerin en doğal süreçlerinden biri olmuştur. Dış yatırımda, yatırımı alanlar ve yapanlar karşılıklı olarak çıkar beklerler. Yatırımı alanlar genellikle ekonomilerini modernleştirmek, istikrarlaştırmak ve ulusal zenginliğini arttırmak için bu yola başvururlar. Yatırımı yapanlar ise, ne tür koşullar ileri sürerlerse sürsünler, ya kısa sürede ya da uzun sürede siyasal ve ekonomik, hatta askeri çıkarlar elde etmeyi umut ederler [Arı, 1997: 357-358].

Tarife

Tarife, gümrük vergisi çizelgesi adıyla da bilinir [Sönmezoğlu, 1997a: 423]. Tarife uluslar arası ticarete hangi maldan ne kadar vergi alınacağını ifade eder. Tarife genelde ülkelerin gelir sağlama, yerli üretimi koruma ve dış ödemeler dengesini kapatma amacıyla uygulanıyor olsa da bazen uluslar arası politikada ekonomik bir güç aracı olarak kullanılabilir. Dış politikada etkilenmek istenen ülkeden ithal edilen mallara vergi konularak, ülke içi tüketimi önlenir. Fakat tarifenin başarılı olabilmesi için ihracatçı ülkenin ürünlerini satabileceği başka pazarların bulunmaması gerekir.

Örneğin bir ülkenin dış satım kalemlerinde önemli bir yer tutan ve ülke ekonomisi açısından önemli bir yere sahip olan malın alıcı ülkesinden biri iseniz bu malın gümrük vergisini yükseltmeniz, malın içeriye girişini azaltacağı için diğer ülkenin ekonomisinde büyük sıkıntılara yol açar. Bu şekilde bir cezalandırma yöntemi olarak uygulanabilir [Gümüş, 1996: 201].

Kota

Kota, bazı malların ithalatını veya ihracatını kontrol altına almak veya kısıtlamak amacıyla uygulanan bir yöntemdir. Siyasi amaç olarak kullanılmasına örnek olarak 1960 yılında ABD'nin Küba'dan ithal ettiği şekere kota koyarak bunu iktidarda olan Kastro Hükümetini çökertme politikasının bir parçası olarak uygulanması verilebilir.

Ambargo

Ambargo, hedef ülkeye yönelik ticari ilişkilere getirilen yasaklamadır. Bu politikayla o ülkenin ekonomik ve siyasi açıdan zor duruma düşmesi amaçlanır. Ambargo belli stratejik mallar için de öngörülebilir. Askeri araçların satılmasına yönelik ambargo uygulanan ülke, askeri açıdan zor duruma düşebilir.

Uygulanan ambargonun başarıya ulaşabilmesi için belirli koşullar gerekmektedir. Ambargo uygulanan malları hedef ülkenin başka yerden tedarik edememesi, ülke içinden sağlayamaması, aynı malı alabileceği başka ülkelerin olmaması ve ambargo uygulayan ülke için bu mal veya malların toplam ihracatında önemli bir kısmını oluşturmaması gerekir [Sönmezoğlu, 1997a: 15].

Yukarı da ortaya koyduğumuz, güç politikasının unsurlarının, uluslar arası ilişkilerde ki önemi gücün uluslar arası politikada ki öneminin ortaya konulmasıyla anlaşılabilir.

1.1.5. Uluslar arası İlişkilerde Güç Neden Önemli Bir Kavramdır?

Uluslararası politikada günümüze kadar sorulan en önemli sorulardan birisi ülkeler arasında savaşlar neden ortaya çıkar? sorusu olmuştur. Tarih boyunca ilk antik çağ şehir devletinden günümüz modern ulus devletine kadar olan süreçte entelektüellerden devlet adamlarına kadar olan geniş bir kesim bu soruya cevap aramıştır.

Bu sorunun cevabında güç sahibi olma isteği önemli bir unsur olarak görülmüştür. Devlet adamları olsun sıradan insanlar olsun her zaman için özgürlük, güvenlik, esenlik

ve bizzat güç sahibi olmak isterler. Bu amaçlarını dinsel, toplumsal, felsefi, ekonomik idealler şeklinde tanımlarlar [Schwarzenberger, 1964: 28-35].

Bir devlet güçlü değilse, uluslar arası politikaya aktif taraflardan biri olarak katılamaz. Örneğin ABD'nin, Çin'in, Hindistan'ın uluslar arası politikadaki yerleri, yüzyıl hatta son ikisinin elli yıl önceki yerlerinden kat kat fazladır. Kısaca, ulusların uluslar arası politikayla ilişkisi dinamik bir niteliğe sahiptir. Bir ulusu, uluslar arası politikayla ilişkili mücadelesinde rekabete iten güç kendi kuvvetine ve kuvvetin derecesine göre değişir. Uluslar arası sistemi etkileyecek gücü yoksa; o devlet uluslar arası politikaya aktif taraflardan biri olarak katılamaz. Uluslar arası ilişkilerde gücün önemi konusunda yukarıdaki yaklaşımdan farklı olarak amaçlarda benimsenmiştir.

Uluslar arası sistemde statükoyu korumaya yönelik güç mücadelesinin geçici bir olgu olarak görüldüğü, bu mücadeleyi oluşturan etmenlerin ortadan kalkmasıyla, bu çatışmaların da ortadan kalkacağı savunulmuştur. Örneğin; Jeremy Bentham uluslar arası güç edinme mücadelesinin nedeni olarak sömürgeciliği görmüş “ Sömürgelerinizi azad ediniz” diye öğüt vermiştir. Fakat günümüzde sömürgecilik ortadan kalkmasına rağmen uluslar arası mücadele ve çatışmalar sonlanmamıştır. Çünkü uluslar arası güç mücadelesinin nedenleri her dönemde farklıdır [a.g.e., s. 47].

Uluslar arası sistemde güç politikalarının kaçınılmazlığını gösteren en önemli şey uluslar arası sisteme uygulamaları egemen olmuş bütün devletlerin statükoyu koruma politikaları olmuştur. Elde etmiş olduğu gücü korumak ve kendi lehinde olan güç dağılımının değiştirilmesini önlemek isteyen egemen bir devlet, her zaman mevcut durumunu korumak zorunda hissetmiştir. Statükoyu sürdürmek için güç elde etme, güç elde etme ve muhafaza etmek için de statükoyu koruma çabaları bir kısır döngü oluşturmuştur [a.g.e., s. 249-254].

Rakip gücün egemen ülkenin statükoyu korumaya yönelik oluşturacağı bu askeri üstünlük karşısında geri kalmamak için yaptığı çabaların zorunlu sonucu, askeri hazırlıkların gerektirdiği masrafların durmadan artması; bunların ulusal bütçelerde

gitgide daha büyük bir yekün tutması ve sonunda daha büyük ve derin korkular, şüpheler ve güvensizlik nedenleriyle karşılaşılmasıdır.

Benzer bir durum İki Dünya Savaşından önceki yıllarda Almanya ile İngiltere arasındaki güç rekabetlerinde ortaya konulmuş ve iki ülkeyi savaşa götürmüştür. Buna benzer bir durumun önüne geçilmesi rekabet halindeki iki ulus arasında aynı oranlarda silahsızlanmalarla istikrarlı bir güç dengesi kurmak için bir çok girişimlerde bulunulmuştur. Soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği ile ABD arasında yaşanan nükleer silahlanma yarışı ve bunun yol açabileceği üçüncü bir dünya savaşını önleyebilmek amacıyla, iki güç arasında nükleer silahların azaltılması yönünde SALT Anlaşmasına varılmıştır [Acar, 1991: 258-260]. Ülkelerin silahsızlanma politikalarına yönelmeleri tam anlamıyla güvenliklerini sağlamasa da devletler arasında savaş çıkma riskini azaltmaktadır. Bunun yanında devletler güvenliklerini sağlamak için silahlanma politikasına da yönelmektedirler. Ülkelerin bu yaklaşımını “güç” ve “güvenlik” kavramları arasındaki ilişkiyle açıklayabiliriz.

1.6. Güvenlik Politikaları ve Güç İlişkisi

Güvenlik kavramı ve buna paralel olarak güç edinme insanın ortaya çıkışından itibaren geçirdiği tüm evrelerde önemli bir yer edinmiş iki terimdir. İnsanın kendi güvenliğini sağlama ve buna paralel olarak güç sahibi olma, dünya üzerindeki serüveninde büyük ölçüde yaşamsal zorunluluk olarak varlığını sürdürmüştür. İkel toplumsal gruplardan, günümüzün çağdaş ulus devletlerinde ve büyük bir olasılıkla gelecekte her zaman ciddi bir güvenlik arayışı ve güç edinmeye çalışma olacaktır [Evola, 2000: 9-19].

Yukarıda ifade edilen argümanların ışığında devletler için güç, güvenliği, sağlamanın temel aracıdır denilebilir. Örnek olarak; sahip olduğu zenginliğin sürdürülmesi, ülke bütünlüğünün korunması, diğer devletlerle ilişkilerinin devam etmesi vb amaçlar, göz önünde bulundurulur. Ülkeler, söz konusu endişeler çerçevesinde bir dizi önlemler geliştirirler ve yaşamlarını da büyük ölçüde bu önlemler paketine göre şekillendirirler. Örneğin dünyada ki tüm devletler, diğer ülkelerle ilişkilerini iyi yönde düzenlemek için dış işleri bakanlığı oluştururlar, ittifaklara girerler vb. faaliyetlerde bulunurlar. Şu bir

gerçektir ki, güvenlik kavramı “varlığını koruma ve sürdürme amacı” taşıyan her davranış biçiminde karşılaşılan bir olgudur [Dedeoğlu, 2003: 9].

Yukarıda da bahsedildiği gibi, güç ile güvenlik arasında doğrudan bir bağlantı bulunmakta, ulusal amaçlar değiştikçe ya da geliştikçe, iç ve dış tehdit algılamalarında farklılık oluşmakta ve yeni güç arayışları ortaya çıkmaktadır. Bu arada, gelişme ile güç sahibi olma arasındaki doğru orantıya da değinmek gerekmektedir. Gelişme bir edinim artışına yol açmaktadır. Edinimler çoğaldıkça, bunların yitirilmesine yönelik endişeler artmaktadır. Hiçbir şeyi olmayanın, kaybedecek de fazla bir şeyi bulunmaz. Öte yandan çok şeyi bulunanın elindeki var olanları kaybetmeye yönelik fazlasıyla güvenlik endişesi vardır [a.g.e., s. 11-12].

Fark edilebileceği gibi, uluslar arası sistemde yer alan tüm aktörler, büyüklük ve amaçlarına göre farklı güç anlayışlarına ve arayışlarına sahiptirler. Aynı uluslar arası sistemde her aktörün tehdit anlayışı farklı olmakta, buna bağlı olarak güç anlayışı özü bakımından değişirse de farklı özellikler gösterebilmektedir. Bu durum aktörün uluslar arası sistemde taşıdığı ağırlığa, güç ve kapasite büyüklüğüne, içsel dinamiklerine, uluslar arası sistemi algılayış biçimine ve kendisine biçtiği role göre değişmektedir. Ayrıca, uluslar arası sistemdeki gelişmeleri karşılama biçimi, olumsuz olgulardan etkilenme biçimi, dönüşüm ve oluşumları etkileyebilme biçimleri de farklı güç anlayışlarının oluşmasına yol açmaktadır. Dünya üzerindeki aktörlerin güç anlayışları farklı biçimlerde olsa da, güç edinerek güvenliklerini sağlama konusunda genel olarak çok farklı yöntemler bulunmaktadır. Yöntem farklılıkları gücün öğeleri konusunda ifade edilmişti [a.g.e., s. 13]. Bu stratejiler genelde güçlü ülkelerle ittifak oluşturma şeklinde uygulanmıştır.

1- İttifak: Tehdide direnç sağlamak için aktörler arasında bir güç birliği, simetrik bir karşılıklı bağımlılık. İttifak güç birliği için iki amaç edinir.

a) İttifak yalnızca bir araya gelenlerin güvenliğini ve güç birliğini esas alır. (soğuk savaş sonuna kadar olan dönemde NATO'nun benimsediği görev)

b) Sistemin bütününe güvenliğini esas alan ittifak. [Schwarzenberger, 1964: 163-167] (Günümüzde NATO'nun benimsediği misyon)

2- Tehdide direnç sağlamak için, tehdidi ortadan kaldırmaya muktedir en güçlü aktörün denetimi altına girilir.

Hegel'in deyimiyle, sistem bir birlerinden doğan zıtlıklardan oluşmaktadır ve zıtlıkların çelişkisi arttıkça gelişme ortaya çıkmaktadır. Her devlet, güvenliğini sağlamak ve güç edinme anlayışı çerçevesinde bir kapasite artırımına gittiğinde, diğer devletler kendilerine yönelik artan bir tehdit olduğunu algırlar ve ona göre kendi güç ve kapasite artırımlarına yönelirler. Bu karşılıklı tırmanış bir yandan tehdidin boyutunu yatay ve dikey biçimde genişletirken, bir yandan da sosyo-ekonomik çabaların artırılmasını ifade etmektedir. Daha çok rekabet, daha büyük tehdit, daha iyi savunma demektir. Daha iyi savunma, daha çok maliyet gerektirir ve bunun altından kalkmakta, gelişme ile olanaklı görülmektedir. [Dedeoğlu, 2003: 33]

2. ULUSALARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNİN GÜÇ OLGUSUNA BAKIŞI

Uluslar arası ilişkiler teorilerinin güç olgusuna bakışları idealist, realist, plüralist ve neorealist teoriler ele alınarak incelenmiştir. Bu teoriler güç olgusuna diğer teorik yaklaşımlardan farklı olarak daha fazla güç odaklı yaklaşmaktadırlar. Bu ilginin en önemli nedenlerinden biri, idealist, realist, plüralist ve neorealist teorilerin uluslar arası ilişkiler literatüründe ki ana teoriler olmalarıdır.

2.1. İdealizm

İdealist teorinin ortaya çıkışında en önemli etkiye sahip siyasi olay Birinci Dünya savaşıdır. Birinci Dünya Savaşı siyasi hedeflerin güç kullanma yöntemiyle gerçekleştirilmeye çalışılması politikasının bir sonucudur. Güç kullanmanın politikanın bir aracı olduğu görüşünü ilk olarak kapsamlı bir şekilde ortaya koyan Clausewitzdir. Ona göre savaş çok genişletilmiş bir düellodur. Düelloyu yapan iki kişi fiziksel güçlerini kullanarak bir birlerine kendi iradelerini kabul ettirmeye çalışırlar. Düellonun amacı düşmanı mağlup etmek ve böylece daha sonra herhangi bir mukavemette bulunamayacağı bir duruma sokmaktır. Savaş da pek çok sayıda düelloçudan oluşan bir mücadeledir. Savaşta düelloda olduğu gibi düşmanı irademize kabule zorlamak için bir güç kullanma eylemidir. Güç kullanma düşmana irademizi zorla kabul ettirme amacının siyasi bir aracıdır [Clausewitz, 1999: 20]. İdealist teori ise savaşın ve güç kullanmanın politikanın bir aracı olduğu görüşüne karşı çıkararak ortaya çıkmıştır.

İdealist düşünürler tarafından Birinci Dünya Savaşı ortaya çıkışında, tarafların baskıcı yönetimlerle idare edilmeleri ve liderlerinin demokratik sorumluluklarının olmamasının yanı sıra anlaşmazlıkların artmasını önleyecek uluslararası mekanizmaların azlığının ve zayıflığının gelişmelerde önemli rol oynadığı vurgulanmıştır [Aydın, 1996: 71-114]. Bu savaş idealistlere göre; uluslararası alanda o tarihte mutlakıyetçi rejimler yerine demokratik rejimler olması, gizli diplomasi yerine açık diplomasinin geliştirilmesi, uluslararası hukukun güçlendirilmesi ve uluslararası kurumların kurulması zorunluluğunu ortaya çıkarıyordu [Eralp, 1997: 62]. İdealist teorisyenler için savaş başlatan en önemli gelişme Avrupa'daki büyük güçler arasındaki güç elde etme rekabetiydi.

2.1.1. İdealist Teorinin Ortaya Çıkışında Güç Olgusunun Oynadığı Rol

İdealist teorinin gelişiminde Birinci Dünya Savaşının başlamasında önemli rol oynayan siyasi gelişmeler etkili olmuştur. Bu siyasi gelişmelerin kırılma noktasını 19. yüzyılın ortalarında Almanya'nın "Avrupa Uyumunu" kendi lehine dönüştürmeye başlaması olmuştur. Fransa 19. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'da oluşturduğu güce dayanan hegemonya enerjisini, Avusturya ile Prusya arasındaki rekabetten, tüm Alman prensliklerinin birleşmemesinden ve güç dengesinden alıyordu. Prusya'nın Alman İmparatorluğu'nun birliğini sağlamada önündeki tek engel 1866 yılında Avusturya'nın Sadova'da mağlup edilmesiyle ortadan kalkmıştı. Savaş sonu imzalanan anlaşma ile Viyana, Almanya ile ilgili gelişmelerin dışında kalmayı kabul ederken karşılık olarak Avusturya hiçbir toprak kaybına uğramadı. Prusya, Prag anlaşması ile Almanya'nın birleştirilmesi yönündeki belirleyici politikasını güçlendirirken ilk Alman federasyonunun temelleri atıldı. Prusya'nın, Alman birliğini sağlama yönündeki bu başarısının, Fransa'nın kara Avrupa'sında sözünü geçiren güçlü durumunu tehdit edeceği açıktı [Massie, 1995: 65].

Fransız devlet adamı Adolphe Thiers "Sadova'da asıl yenilen Fransa oldu" diyordu. Fransa'nın, Prusya liderliğinde oluşmakta olan Alman birliğini önlemeye çalışmaktan başka alternatifi yoktu. Prusya şansölyesi Bismark, Alman birliğine karşı Fransa muhalefetine hemen Prusya'nın gücünü ortaya koyarak "Savaş istiyorsanız savaşınız. O zaman bütün Almanya'yı size karşı seferber eder, ne pahasına olursa olsun Avusturya ile barış yapar ak onlarla birlikte 800.000 kişilik bir orduyla Fransa'ya yürürüz. Ayrıca biz silahlıyız, siz daha seferberlik ilan edeceksiniz" demiştir [a.g.e., s.68].

Bismark liderliğindeki Prusya'nın meydan okuma ve güç gösterisi üzerine Fransa, Alman birliği yönündeki bu adımları engelleyemedi. Fakat Paris, Avrupa'daki güç mücadelesinde geri adım atmaya ve geleceğini birleşik bir Almanya'nın insiyatifine bırakmaya niyetli değildi. Fransa Avrupa'daki güçlü ülkeler arasındaki güç dengesini korumak için gelecek tarihte bir hesaplaşma hazırlığına başladı. Bu fırsat 1869 yılında "İspanya tahtına kim geçmeli?" sorunu ile yakalandı. İspanya tahtına, İspanyol hükümeti tarafından Prusya imparatoru 1. Wilhelm'in uzaktan akrabası olan Katolik Leopold de önerildi. Bu öneriye Fransa hükümeti derhal karşı çıktı. Dışişleri bakanı

Fransa'nın onurunun ve çıkarlarının tehlikede olduğunu savunarak yabancı bir gücün İspanya tahtına kendi prensini çıkararak Avrupa'daki güç dengesini bozmasını hoşgörü ile karşılayamayacağını belirtti. Fransa elçisi Alman İmparatoruna kabul etmesinin çok zor olduğu diplomatik bir mesaj verirken Prusya İmparatorluğu'nun Leopold'un adaylığını resmen reddetmesini, ayrıca bir daha İspanya tahtı için aday göstermeyeceği konusunda güvence vermesini istedi. Alman imparatoru derhal bu isteği reddederken kısa süre sonra iki ülke arasında savaş başladı. Kısa süren savaşlardan sonra Fransa yenilgiyi kabul etti. Prusya liderliğindeki Alman Konfederasyonu ordusu Paris'i kuşattı. Kuşatma sürerken 1871 yılında Paris'in hemen dışındaki Versailles'de Prusya liderliğinde Alman İmparatorluğu ilan edildi. Fransa ile yapılan anlaşma ile Strazburg, Metz, Alsace ve Lorraine Almanya'ya bırakıldı [a.g.e., s. 68].

Alman Birliği, halkının temsilcilerinden oluşan bir meclisin oylarıyla ya da prenslerin serbest iradeleri ile değil Prusya'nın gücü ile kurulmuştu. Avrupa dengesinde güçle kurulan güç ile korunurdu.

Güç, dış politikada Bismark'ın sadece aracıydı. Amacı ise birleşik ve bu bütünlüğü korumak için barışçı bir Almanya'ydı. Fransa ise 1871'deki yenilgisinden sonra Almanya'ya karşı amansız bir düşmana dönüştü. Fransa ne bu yenilgiyi unutabilir ne de bağışlayabilirdi. Kendini tekrar toparlamış ve başka bir devletle ittifak yapan bir Fransa Bismark'ı ürkütüyordu. Fransa'yı bir Avrupa ittifakından tecrit etmek , diğer devletlerle ilişkisini kesmek Bismark'ın dış politikasının temel taşı olmuştu [Sander, 1998: 217-223]. Bismark istifa ettiği döneme kadar Alman dış politikasını Avrupa'da hakim devletler arasında gücü dengeleyen ve Fransa'yı yalnız bırakan bir çizgide yönetti [Ateş,1980; 361-364].

Bismark dış politikada idealizme ve liberalizme kuşku duyardı. Diplomasinin kamuoyuna bağımlı oluşu kendisine saçma gelirdi. O'na göre İngiliz başbakanı olan ve Alman liberallerinin kahramanı olan Gladstone, gerçekliğin zafere ulaşacağı yolu bulamayan, dış politikada vicdanın rolü olduğunu iddia eden bir ahlakçıydı. Şansölye onun için "ütopyacı geveze" derdi. Dış politikada ahlakın karmaşaya ve yanlış hesaplara yol açacağına inanırdı ve bunu, İngiltere'nin doğu politikasıyla ispat etmeye

çalışırdı. Bismark'a göre; İngiltere, düşmanı Rusya mı yoksa Osmanlı İmparatorluğu mu karar veremiyordu. Gladstone'un öncüsü Disraili zamanında Rusya karşısında Osmanlı İmparatorluğu savunulurken, Gladstone 1880'de iktidara geldiğinde Türkler karşısında Rus koruması altında olan Bulgarları destekleme politikası uygulanıyordu [Massie, 1995: 85-86].

Bismark'ın Avrupa'da Almanya'yı merkezi bir güç olarak ortaya çıkaran başarıları Avrupa'da güç dengesini gözeten İngiltere'de dikkatle izleniyordu. Bismark döneminde iki ülke arasında gizliden gizliye yaşanan rekabet II. Wilhelm zamanında iyice su yüzüne çıktı. 1898 yılında yaşanan bazı gelişmeler Almanya'yı İngiltere karşısında bir donanma elde etmeye sevk etti. Afrika'nın güneyindeki İngiliz Cape sömürgesinin kuzeyinde Boerler' in yönetimindeki bölgelerde zengin altın madenleri keşfedilmesi ve Cape Town'dan Kahire'ye uzanan bir demiryolu hattı oluşturulması gibi nedenlerle İngiltere bu bölgeye ilgi duyuyordu. Boerler ise İngiltere'nin bu planlarına karşı olarak Alman İmparatorluğuyla ilişkilerini geliştirdiler. İngiltere çeşitli komplolarla 1898 yılında bu bölgeye saldırıya geçti. Boerler' in savaşın başında zafer kazanmaları İngiltere'yi zor duruma düşürdü. Londra'nın durumu tekrar düzeltmek ve tekrar bölgeyi ele geçirmek için asker göndermesi yakın ilişkiler içinde olduğu Almanya'da tepkiye neden oldu. Alman İmparatoru II. Wilhelm bu hareketi Almanya'nın çıkarlarını göz ardı etmek ve İmparatorluğuna üstünlük taslamaktı. Wilhelm Avrupa'dan 9600 km uzakta olan bu güney Afrika olayına müdahale etmek istiyordu. Fakat Almanya'nın denizlerdeki güçsüzlüğü elini kolunu bağılıyordu. Wilhelm, Şansölye Hohen Lohe'ye "Transvaal'dan sonra kararımı değiştirdim. İlk fırsatta her nereden olursa olsun zırhlılar (savaş gemileri) ve kruvazörler almalıyız... Aynı zamanda tersanelerimizin imkanları nispetinde kruvazör yapımına başlamalıyız" diye yazıyordu [a.g.e., s. 152].

1900 yılında meydana gelen bir olay Alman çaresizliğini öfkeye dönüştürdü. Üç Alman posta şilebi devriye gezen İngiliz savaş gemileri tarafından, Afrika kıyıları açıklarında Boerler' e kaçak silah taşıma kuşkusuyla durdurulup arandı. Bu Almanya'da öfke yaratan durum donanma yasasının kısa sürede Reichstag'dan (Alman meclisi) geçmesini sağladı. Bu yasa Alman donanmasının iki katına çıkarılmasını yani savaş filosunun 19 gemiden 38'e çıkarılmasını amaçlıyordu. Almanya bu planla dünyanın

ikinci büyük deniz gücü olacaktı. Bu yasanın içinde geçen metinlerde “Almanya’nın deniz ticaretini ve sömürgelerini bu günkü durumlarıyla korumanın bir tek çaresi vardır: Almanya öylesine güçlü bir savaş filosuna sahip olmalıdır ki, en büyük deniz gücüne sahip bir düşman (İngiltere) için bile onunla savaşa girmek, dünyadaki kendi durumunu tehlikeye atmak olsun” geçiyordu [a.g.e., s. 161].

Ayrıca Almanya’nın güçlü bir donanmaya sahip olmasını savunan yetkililer; “Alman savaş filosunun en büyük deniz gücü kadar büyük olması gerekmez. Çünkü o büyük deniz gücü, tüm vurucu güçlerini üzerimize doğrultma durumunda olamayacaktır. Fakat, karşımıza çok üstün bir güçle çıkmayı başarsa bile, güçlü bir Alman filosunun yenilgisi, düşmanı da zayıflatacaktır ve kazandığı zafere karşın dünyadaki durumunu yeterli bir şekilde koruyamayacaktır” öngörüsünde bulunuyorlardı [a.g.e., s. 162]. Bu durum İngiltere’yi aralarında sorunlar yaşadığı Fransa ve Rusya vb. güçler karşısında zayıf düşürecekti.

Alman donanma yasaları İngiltere de güçler dengesinin bozulacağı konusunda endişe yarattı. İngiliz uzmanlar bu yasanın kesinlikle İngiliz donanmasıyla bir çatışma için hazırlandığına inanıyorlardı. Bu donanmanın ilerde Almanya, Fransa ve Rusya arasındaki bir savaşta üstün gelme amacı için hazırlanmış olamayacağını düşünüyorlardı. O savaşların sonucu ancak karada alınabilir ve Almanya’nın denizcilik konusunda girdiği büyük masraflar Fransa ile Rusya’ya kıyasla elde edebileceği askeri gücü o oranda azaltacaktır. Dolayısıyla bu donanma kesinlikle İngiltere karşısında güç dengesini kurmak için oluşturuluyordu.

Dünyanın en büyük kara gücüne sahip Almanya’nın büyük bir filo kurarak dünyanın ikinci büyük deniz gücü olmayı planlaması İngiltere’yi deniz stratejisi ve diplomasisinde farklı değişiklikler yapmaya zorlamıştır. Alman gemileri denize indirilecekse daha fazla İngiliz gemisi sipariş verilmeliydi [Mütercimler, 1997: 169-172].

Almanya’nın 1907 yılından itibaren başlayarak donanmasında kayda değer büyümeye hız vermesi sonucu iki yıl içinde 9 zırhlı savaş gemisi yapıma alma kararı İngiltere’de

Almanya karşısında ikinci deniz gücü olma paniği yarattı. İngiliz liderlere göre Almanlar gizlice gemi yapımını hızlandırıyorlardı. Gemi malzemelerini önceden topluyorlar, bunları yapmadan önce topları, taretleri ve zırhları hazırlıyorlardı. Alman deniz yasasından ve Reichstag'ta oylanmadan çok önce gemileri kızağa koyuyorlardı. 1908 yılında Almanya'da yedi tersane zırhlı savaş gemisi yapabilecek kapasitedeydi. Gemilerin inşasına Reichstag'da bütçe ayırımı yapılmadan önce başlanıyordu. İngiliz Amiralligi bu yapım tekniğiyle Alman Donanmasının gelecekteki boyutları hakkında sağlıklı bir tahminde bulunmaktan uzaktı [Hobsbawn, 1998: 331-334].

İngiltere'de politikacıların tümü donanmanın gücünün kendi çıkar politikalarında önemli bir rol oynadığına inanmaktaydılar. Haklı olarak İngiliz siyasetçileri arasında şu şekilde bir düşünce ortaya konulmaktaydı: Alman Donanmasının önemi ile Britanya donanmasının önemi arasında kıyaslama yapılamazdı, Almanya'nın kara ordusu kendisi için ne önem ifade ediyorsa, Britanya'nın donanması İngiliz halkı içinde o önemi ifade ediyordu. Güçlü bir donanmaya sahip olmak Alman halkının prestijini, diplomatik etkinliğini, kendi ticaretlerini koruma güçlerini arttırırdı. Fakat bu durum, İngiltere için olduğu gibi, Almanya için bir ölüm kalım sorunu değildi. İngiliz Donanmasının, Alman Donanmasına üstünlüğü hiçbir zaman Almanya'nın bağımsızlığını yada bütünlüğünü etkileyecek bir durum ortaya çıkarmazdı. Çünkü Britanya kara ordusu tek başına Alman toprakları üzerinde bir şey yapabilecek boyutta değildi. Ama Alman donanması İngiliz donanmasından üstün olursa, onların sahip olduğu kara ordusu ile birleşirler... ve İngiltere'nin bağımsızlığı, hatta varlığı tehlikeye düşerdi [Massie, 1995: 501].

İngiltere'de Almanya karşısında ikinci deniz gücü olma korkusu, bir yılda 8 zırhlı savaş gemisi yapımı kararı alınmasına neden oldu. 1912 yılında İngiltere on altı gemiye sahipken aynı yıl 5 gemiyi de kızağa koydu. Fakat gerçekte İngiliz amiralliğinin karamsar tahminleri 1912 yılında gerçekleşmeyecekti. Almanların aynı yıl 16 gemisi varken bir gemi inşasına yönelmişlerdi. İngiltere'nin donanmasını güçlendirmesi Almanya'nın da bir yıl sonraki programa 4 gemi inşasını almasına neden oldu. Modern Alman donanmasının kurucusu ve donanma yasalarını hazırlayan Alfred Von Tirpitz'e göre, İngiliz donanmasının aşırı üstünlüğü karşısında Almanya'nın bir deniz savaşını kaybedeceği kesindi. Fakat kendisine göre bu durum ve İngiliz gemi inşa programı,

Alman donanmasının sayısını azaltmak için değil, arttırmak için bir nedendi. Savaş filosuna eklenen her yeni gemi İngiltere Almanya'ya saldırdığı takdirde Londra için ek bir risk olacaktı [a.g.e., s. 500].

Bu arada Almanya aynı dönemde gemi inşa yarışını yavaşlatabileceğinin işaretlerini veriyordu. Alman hükümeti, Londra'yı tatmin etmek için 2 veya 3 yıl süresince daha az gemi yapımına hazırды. Fakat Almanya'nın ödünü karşısında İngiltere de bir şey yapmalıydı. Eğer Almanya bir savaşa girdiği takdirde, büyük İngiliz deniz gücü tarafsız kalırsa, Berlin'in o kadar büyük bir donanmaya ihtiyacı olmayacaktı.

İngiltere de hükümet siyasi bakımdan Almanya'ya böyle bir güvence vermenin Fransa'da çok büyük tepkiler doğuracağını ve oluşturulan paktın sonu olabileceğini düşünüyordu. Ayrıca İngiltere'nin tarafsızlığı Almanya'nın Avrupa'da bir hegemonya kurmasını kolaylaştıracaktı. İngiltere'den kopmuş ve desteksiz kalan Fransa ve Rusya, Almanya karşısında yalnız kalacaklardı. Bu şekilde iki yolları kalıyordu; ya Almanya ile anlaşıp onun yörüngesine girecekler ya da savaş çıkarsa yenileceklerdi. Her iki durumda da İngiltere zararlı çıkacaktı ve Alman hakimiyetinde bir Avrupa ile karşı karşıya kalacaklardı.

1904 yılında Fas'ta yaşanan iç karışıklıklar Avrupalı devletler arasındaki güç rekabetini iyice kızıştırdı. Kuzey Afrika'daki tek bağımsız devlet olan Fas Avrupalı devletler arasında çıkabilecek bir çatışmayı önlemek amacıyla 1880 Madrid anlaşması ile sömürgeleştirilmekten uzak tutulmuştu. İç karışıklıklar Avrupalı sömürgeci devletleri bu son Afrika devletinin iç düzenini artık koruyamayacağı konusunda ikna etti. Fas'a üç ülke ilgi göstermişti. Fas'a 1280 kilometrelik sınırı olan Cezayir'in hakimi Fransa, Akdeniz'in batı kapısı Cebelitarık'a hakim olan İngiltere ve Fas kıyılarında dört iskan bölgesine sahip olan İspanya. Bu üç ülkenin dışında bu bölgede talepleri olmamasına rağmen Almanya ve İtalya'da Madrid anlaşmasını imzalamışlardı. Bu anlaşmaya göre bir devletin Fas'ta politik ve ekonomik güce sahip olmadan önce diğer imza sahiplerine danışmada bulunması gerekiyordu. Fransa, Fas'a sahip olma konusunda en istekli ülkeydi. Fransa bu konuda hevesli olunca İngiltere bu fırsatı kaçırmadı. Fransa'nın İngilizlere Mısır'da 20 yıldır sürdürdüğü tacizi bu ayrıcalık karşılığında kesmesi

durumunda Londra bunu kabul etmeye razıydı. İngiltere Fas için sadece Fransa'dan serbest ticaret ve Cebelitarık'tan serbest geçişi güvence altına alarak bu boğazın Fas kıyı parçasında tahkimat yapılmayacağı koşuluyla kabul etti. Bunun kabulü üzerine Fransa, Fas sultanına başvurarak ordusunu, polis gücünü ve gümrüklerini Fransız müfettişlerinin kontrolüne teslim etmesini istedi. Fransa'nın bu talepleri karşısında Fas sultanı Almanya'ya başvurarak destek istedi. Alman hükümeti Fas'ı tanıyan anlaşma hükümlerine bağlı kaldığını ve sultanın yönetimindeki devletin bağımsızlığını tanımaya devam edeceğini bildirdi. Fransa'nın Fas' da harekete geçmeden önce tüm imza sahibi devletlere danışması gerekirken Almanya dışında hepsi ile görüşmüştü. Fransa'nın davranışını küstahça bulan Alman hükümeti Fransa'yı uyarırken Fransa da Almanya'dan korkacak hiçbir şeyi olmadığını belirtti.

Fransa'nın, Fas'ta Almanya'ya karşı uyguladığı politika sadece Berlin'in küçük düşürülmesi değildi. Fas konusunda İngiltere ile Fransa'nın anlaşması, iki ülke arasında sömürgeler konusundaki sürtüşme noktalarını ortadan kaldırmakla kalmıyor, Paris'in Avrupa'daki güç dengesini lehine değiştirmesini sağlıyordu. Fransa'nın uzun vadeli hedefi Almanya, Avusturya ve İtalya üçlü ittifakının Avrupa'da oluşturduğu gücü, İngiliz, Fransız, Rus anlaşmasını sağlayarak kendi lehine değiştirmekti.

İngiltere artık eski düşmanı Fransa ile birlikte hareket ediyordu. Çünkü 1902 Sonbaharından itibaren İngiltere en olası deniz hasmı olarak Almanya'yı görüyordu. Bunun sonucunda İngiltere, Almanya'ya yönelik siyasetinde değişiklik yaparak uluslar arası ilişkilerde Almanya'nın dış politikasını ve gücünü sınırlayacak politikalara yöneliyordu [Sander, 1998: 304-314].

Fransa, Almanya karşısında İngiltere'nin askeri gücünün desteğini talep ederken Londra bu talebe olumlu cevap vererek iki ülkenin birlikte hareket etmeleri konusunda anlaşmaya varmışlardı.

Fransa, Almanya'ya teke tek bir mücadelede karşı koyacak güçte değildi. Bu tür bir mücadele tüm Fransız hükümetlerinin kaçınmaya kararlı oldukları bir durumdu. İngiltere ve Rusya'nın Fransa ile birlikte hareket etmeleri Almanya'nın Fransa'ya karşı

gücünü bölerken; İngiliz donanmasının Alman açık deniz filosuna yapacağı etki sonucu, Fransız deniz aşırı ticareti ve sömürgelerinden gelen kaynakların korunması garantilenecekti [Kennedy, 1996: 262].

Almanya'nın Avrupa'da karşı karşıya kaldığı kuşatılma durumu İngiltere'nin, Avrupa'da tek bir gücün egemen olmasına izin vermeme politikasının sonucuydu. 1907 yılında İngiltere-Rusya ile bir pakt anlaşması imzalarken, böylece karada Almanya karşısında zayıf olan Fransa'nın gücünü yanlarına Rusya'yı da alarak güçlendiriyorlardı. Bu anlaşma ile Almanya'nın kara Avrupa'sında kuşatılması tamamlanmıştı. Bu durum Avrupa'da Almanya'nın artan gücünün gelişmesini engelleyen bir dizi devletler ittifakıyla oluşturulmuştur. Rusya'nın İngiltere ile ilişkilerinin gelişmesinde 1908 yılında Avusturya'nın Bosna Hersek' i ilhak etmesi önemli bir rol oynamıştır. Bölgede bir milyona yakın Ortodoks-Slav Sırp yaşıyordu. Bosna Hersek' in ilhakından önce Avusturya ile Rusya gizli bir anlaşmaya varmışlardı. Bu anlaşmaya göre Rusya, Avusturya'nın Bosna Hersek ilhakını gelecekte kabul ederken, Avusturya'da 1871 Londra Antlaşmasından beri Rus savaş gemilerine kapatılan İstanbul ve Çanakkale boğazlarının açılması konusunda Çarı destekleyecek ve bu iki olayı oldu bittiye getirmeye çalışacaklardı. Boğazların Rus savaş gemilerine açılması önemliydi. Rusya donanmasının politik olaylarda ve güç mücadelelerinde etkili bir şekilde kullanılması buna bağlıydı. 1905 Rus-Japon Savaşında St. Petersburg'un küçültücü bir yenilgiye uğramasının önemli bir nedeni Karadeniz filosunun Boğazları geçip Pasifik filosuna destek olamayışındaydı. İlhak ve Boğazlar konusundaki talep aynı zamanda yapılacaktı. Fakat Avusturya, Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu karışıklık fırsatından yararlanarak erkenden Bosna Hersek' i ilhak etti.

Rusya, Boğazlar konusunda aradığı desteği elde edemezken, Avusturya tarafından aldatıldığını hükmetti. Aynı dönemde Bosnalı Sırlar bir gün bağımsız olup Sırp Krallığıyla birleşecekleri günü bekliyorlardı. Sırbistan Krallığı'nın da destekleyip teşvik ettiği bu emelleri Rusya'da destekliyordu. Boğazları Rus Donanmasına açma hedefi uğruna bu vaatler feda edilmişti. Rusya karşılığını almadan Avusturya tarafından aldatılmıştı. Rusya, Fransa ve İngiltere'den aradığı desteği bulmazken Almanya Avusturya'ya desteğini bildirdi. Almanya, Rusya'nın herhangi bir tavrına karşı

Avusturya'nın yanında olacaktı. Rusya bu savaş tehdidi karşısında gerilemek zorunda kaldı ve Avusturya'nın ilhakını kabul etmek zorunda kaldı.

Gelecekte Rusya benzer bir duruma asla boyun eğmemeye kararlıydı. St.Petersburg, Avusturya-Alman ittifakına karşı güç dengesi oluşturmak amacıyla İngiltere ve Fransa ile ilişkilerini daha da geliştirme politikasına yöneldi. 1909 yılında İngiltere'de yaşanan Alman tehdidi korkusu Rusya'nın bu politikasını yürürlüğe koymasında önemli avantajlar sağladı [Sander, 1998: 311].

Almanya tarafında ise Avrupa ülkeleri arasında yaşanan rekabet ve oluşturulan kutuplaşma,hükümeti savaş çıkacağı konusunda ikna etmişti. Almanya'daki yöneticilerin bir bölümü kesin bir tutum alınmasını savunuyorlardı. Alman yöneticileri: "Hepimiz kan akacağını biliyoruz ve ne kadar çok beklersek o kadar çok akacaktır" diyordu. [Massie, 1995: 570] Alman İmparatoru Wilhelm yeni bir donanma yasası kabul ederek 1912 yılından başlayarak hedeflerini İngiliz donanması gemileriyle 2/3 oranını yakalamak olarak belirlemiştir. Tasarlanan gemi üretimine ek olarak 8 gemilik yeni bir filo daha eklenecekti. Yeni gemilerin inşası gelecekteki olası bir savaşta bir İngiliz saldırısına karşı en büyük güvenliği sağlayacaktı. Bunu sağlamak için de iki ülke arasındaki askeri mesafeyi artırmak değil, azaltmak gerektiğine inanılıyordu.

İngiltere'nin gücünü ve güvenliğini tehdit edecek şekilde Almanya'nın gemi sayısını arttırması Londra'yı donanma bütçesine 3 milyon sterlin ek yaparak inşa programına ek gemiler eklemesine neden oldu. Her iki ülkede liberaller (idealistler) zırhlı savaş gemisi yapma yarışını korkuyla izliyorlardı. İki ülkenin de donanma bütçeleri önemli yükselişler gösterirken İngiliz liberal basınından Daily News "Bu zırhtan canavarın iştahı beslendikçe artıyor." "Dört gemi veriyorsun, sekiz tane daha istiyor, sekizi veriyorsun bu sefer 16 istiyor ve bunun sonu yok. Bu gerçeklerle ya da ihtiyaçlarla ilgili olmayan bir iştah. Bu mantıksız nefretlerin ve korkuların yaratığıdır" [a.g.e. s. 571].

İngiltere 19.yüzyıl boyunca donanma gücünde kendine bir hedef belirlemiştir. Bu hedef, donanma gücünde kendinden sonraki diğer iki devletin donanmasını yenecek güçte bir güce sahip olmaktır. Bu hedef, 18 Mart 1912'de resmen terk edildi. Alman tehdidinde

karşı koymak için İngiltere'nin artık kendisinden sonraki iki devletle boy ölçüşebilecek kadar gemi yapabilecek gücü yoktu. Bundan böyle hedef, kendisini tehdit eden devletin gemilerine %60 bir üstünlük sağlamaktı. Alman açık deniz filosunun her on gemisine karşılık İngiliz kraliyet donanmasının on altı gemisi olmalıydı.

1914'e doğru açıkça düşmanlık besleyen devletlerin cephaneliklerinde silahlar birikmekteydi. Fransa Almanya'dan intikam almak ve Alsace-Lorraine'e yeniden kavuşabilmek için 44 yıl beklemişti. Rusya ise 1905'de Uzak Doğu'da yenilgiye uğramış, 1908'de Balkanlar'da küçük düşürülmüş ve artık daha fazla aşağılanmaya tahammül edemezdi. Bu yüzden Rusya Avusturya ve Almanya bir daha meydan okuduklarında geri adım atmayacaktı. İçten çözümlerin başladığı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sıkıntılarının dış kaynağı olarak Sırbistan'ı görüyor ve onu vurabilirse kendini kurtaracağına inanıyordu. Viyana Berlin'in destek sözüne sahipti. Almanlar savaşa hazırdılar ve İngiltere'nin üçlü pakta giderek yaklaşması Berlin'de kuşatılma korkusunu daha da artırıyordu [Sander, 1998: 307-310].

Alman Genel Kurmayı savaşın yakın olduğuna inanıyor ve zamanın üçlü ittifakın lehine işlediğini, Avrupa'da güçler dengesinin kaymakta olduğunu, Rus ordusu yeniden teçhizatlanmadan Sırbistan ve Rusya'ya gereken dersin verilmesini düşünüyordu.

28 Haziran 1914'de yaşanan bir suikast savaşa hazırlanan tüm devletlere beklediği fırsatı verdi. Avusturya-Macaristan tahtı veliahdı Bosna'da bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürüldü. Silahlar Sırp devlet cephaneliğinden alınmış ve Sırp yardımıyla sınırdan geçirilmişti. Sırp hükümeti işe karışmamışsa da, komplo Belgrat'ta hazırlanmıştı. Avusturya için Sırbistan'ı ezmek fırsatı belirmişti. Baş belası olarak görülen Sırp devleti de ortadan kaldırılacaktı. Avusturya Sırbistan'ı vurmadan önce Almanya'nın tam desteğini istedi ve Alman imparatoru "Avusturya'nın tam desteğine güvenebileceğini" söyleyerek açık bir çek verdi [Massie, 1995: 692-693].

Avusturya Sırbistan'ın egemenliği ile bağdaşmayan kabul edilemeyecek bir ultimatoma verdi. Fakat Sırp hükümeti şaşırtıcı bir şekilde Rusya'nın baskısıyla birkaç küçük

çekinceyle ultiatomu kabul ettiğini bildirdi. Buna karşılık Avusturya Sırbistan'ın çekincelerini kabul etmeyerek savaşa yol açan süreci başlattı.

Fransa 1914 yılında Almanya karşısında önemli bir avantaja sahipti. 1880'li yıllardaki durumdan farklı olarak karşısında tüm ulusal kaynaklarını ve gücünü yöneltebileceği tek bir düşmanı vardı. Önceki dönemlerde Fransa, Mısır ve Batı Afrika'da İngiltere ile rekabet ederken denizlerde de onunla mücadele etmek zorundaydı. İtalya ile sık sık karşı karşıya geliyor, Rus, Alman, Avusturya ittifakına karşı da tek başına durmaya çalışıyordu Fransa'nın stratejik açmazı çok ciddi bir sorundu [Kennedy, 1996: 255-256]. Fakat 1914 yılında bu açmaz çözülmüştü. Fransa, Almanya karşısında Londra ve St. Petersburg'u içine alan bir ittifaklar zinciri oluşturmuştu. Avrupa'daki güçlü ülkeler arasında ki rekabette gücün tüm unsurları rol oynamıştır. Bu bağlamda realist teorinin temel argümanlarının Birinci Dünya Savaşının başlamasında ki etkisi, savaşının bitimini takip eden süreçte idealist teorinin ortaya çıkışını sağlamıştır. Realist teorinin güç merkezli bakış açısı, Avrupalı güçler arasında hakim olmuştur. Karşılıklı silahlanma ile ülkeler arasındaki güven ortadan kalkmış ve savaş çözüm olarak görülmüştür.

2.1.2. Savaş Sonu Dünya ve İdealist Teorinin Güç Kazanması

İdealist teorinin temel argümanı bireylerin temelde rasyonel ve iyi oldukları; dolayısıyla güç politikaları ve savaşların devletlerin mutlakıyetçi örgütlenmelerinden ileri geldiğiydi.

1918 sonrasında ABD ve İngiltere'de geliştirilmiş bir akım olan idealizmin diğer teoriler gibi ortaya çıkış nedeni uluslar arası barışı sağlamaktı. Savaşa yol açan koşulların devletlerin birlikte hareket etmesiyle ortadan kalkacağı ana teması üzerine oluşturan idealizm, liberalizm ile beslenmiştir. Gerçekte, kendilerini doğrudan idealist düşünürler olarak tanımlayan bir grup yoktur. Temelde, idealist teori, realistler tarafından yaratılmıştır. Birinci Dünya savaşı sonrasında, yeniden savaş çıkmaması için barışçıl bir dünya düzeni oluşturulması önerilerinde, ideal düzen ve ütopya anlayışı söz konusudur. Fakat idealizm de uluslar arası sistemde barışı sağlaması amacını benimsemesine rağmen aldığı şekil, savaş sonrası oluşan statükoyu muhafaza etme olmuştur.

2.1.3. İdealist Teorinin Gelişimi ve Bu Yaklaşımaya Yönelik Eleştiriler

Uluslar arası ilişkilerde ortaya çıkan ilk teori idealist teoridir. Bu teorinin ortaya çıkışında etkili olan siyasi gelişmelerden önceki konularda bahsedilmiştir. İngiliz tarihçi Eric Hobsbawn: “Birinci Dünya Savaşına katılan çoğu insan kararlı savaş düşmanları olarak ortaya çıktı” demiştir [Hobsbawn, 1997: 39]. İdealist teorinin eleştirdiği tüm argümanlar Birinci Dünya Savaşına yol açan siyasi gelişmelerde tümüyle mevcuttu. Dolayısıyla savaş sonrası tüm Avrupa’da idealist teori yaygınlaşmıştır.

İdealist teoriye göre savaş, irrasyonel kararlar sürecinin değişmez sonucudur. Dolayısıyla savaş olmaması için rasyonel kararlar alınabilecek yeni düzenlemelere gerek vardır. Yeni bir düzen önermesi bakımından reformist olan idealizm, uluslar arası örgütlenme girişimlerine bu bakımdan katkı sağlamıştır [Dedeoğlu, 2003: 40]. İdealizm uluslar arası politikada demokratik rejimlerin, açık diplomasinin ve Milletler Cemiyetinin savunucusu olmuş ve liberal ekonomi düşüncesiyle beslenmiştir.

Bu yaklaşımların ışığında E. H. Carr idealist düşünceye yaptığı eleştirilerinde idealistleri “liberal ütopyacılar” ismiyle zikreder. Bu bakımdan idealist teoriyi, bu fikri oluşturan liberal fikirler ile birlikte analiz etmek yerinde olacaktır [Williams, 1996: 259].

Uluslar arası politikada kendini idealist olarak tanımlayan bir kesim yoktur. İdealist yada liberal ütopyacıların görüşleri, Birinci Dünya Savaşı sonrası koşulların ortaya çıkardığı ve savaşın yol açtığı felaketlerin yeniden yaşanmaması için uygulanacak politikalar olarak ortaya konulabilir. Liberal ütopyacılar Birinci Dünya Savaşı sonrası dünyanın barışçıl bir yer olması ve savaşın tekrar yaşanmaması için gerekli kurumsal ve hukuksal düzenlemeler üzerinde durmuşlardır. Dolayısıyla Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da barışı güç dengesinin değil uluslar arası hukuksal düzenlemelerin belirlemesini ortaya koymuşlardır [Arı, 1997: 47]. Bu hukuksal düzenlemelerin gelişimi on sekizinci yüzyıl aydınlanma felsefesinin, on dokuzuncu yüzyıl liberalizminin ve

yirminci yüzyıl Wilson idealizminin temsil ettiği bir yaklaşımın sonucudur [a.g.e., s. 255-272].

Immanuel Kant

On sekizinci yüzyıl aydınlanma düşüncesinin en önemli ismi İmmanuel Kant'dır. Kant, demokrasilerin doğası itibariyle otokrasilerden daha az güç ve savaş yanlısı olduğunu, çünkü cumhuriyetçi idarelerde yöneticilerin halkına hesap vermek zorunda olduğunu öne sürmüştür. İnsanoğlunun rasyonel karakterinin gereği hiçbir zaman savaş istemeyeceğinden, yöneticilerin halkın sesine kulak vermeleri halinde barışçı davranışlar içerisinde olmaları gerekeceğini, bu yüzden liberal demokrasilerin barışın doğal kuvvetleri haline geldiğini öne sürmüştür [Arıboğan, 1997: 105-106].

Kant; vatandaşlar, savaşın kendilerine getireceği acılar ve zorluklardan (örneğin bizzat savaşmak durumunda kalmak, savaşın maliyetini kendi mal varlıkları ile karşılanması, savaşın getirdiği tahribatı onarma vb.) dolayı çatışmalara gidilmesi konusunda dikkatli davranırlar. Ona göre cumhuriyetçi bir anayasa altında olmayan bir ülkede savaş ilan etmek dünyanın en kolay işidir. Devletin başında olan, devletin bir vatandaşı ve ferdi olmadığı, devletin sahibi olduğu için hiçbir şekilde ziyafetlerinden, av partilerinden, saray davetlerinden vb. ödün vermeden, gerekçesiz ve bir nevi eğlence olarak, savaşa gidilmesine karar verebilir [Williams, 1996: 171].

Kant "Ebedi Barış" isimli eserinde ortaya koyduğu "savaş doğal durum içerisinde haklarını zorla elde etmenin kötü bir vasıtasıdır" [a.g.e. s. 169] demiştir. Ayrıca Kant, uluslar üstü bir kurumun oluşturulması gerekliliğine dikkati çekmekte ve devletler arasında daimi barışın ön koşullarını ortaya koymaktadır. Bu koşullar:

- 1- İleri bir tarihte tekrar savaşa gitmek için gizli bir niyeti de içinde barındırmakta olan bir barış anlaşması tanınmamalıdır.
- 2- Hiçbir bağımsız devlet başka bir devlet tarafından miras, mübadele, satın alma yada istila edilme yoluyla başka bir devlet tarafından ele geçirilemez.

- 3- Daimi olarak silah altında bulundurulanan ordular yavaş yavaş ortadan kaldırılmalıdır.
- 4- Bir devletin dış devletlere yönelik amaçlarını desteklemek için iç borçlanmaya gidilmeyecektir.
- 5- Hiçbir devlet zorla başka bir devletin anayasasına veya yönetimine karışamaz.
- 6- Savaş halinde olan hiçbir devlet, ileri bir tarihteki barış sürecine karşılıklı güven oluşmasını tamamen engelleyecek saldırgan davranışlara izin vermemelidir [a.g.e. s. 163].

İmmanuel Kant, uluslar arası ilişkiler teorisi açısından idealizmin kökenlerinin dayandığı fikirleri ortaya koyan birisi olarak önem taşımaktadır. O uluslar arası ilişkilerde savaşın ve güç kullanmanın engellenmesinin ön koşullarını ortaya koymuştur. Kant siyasal düzeni tek bir devletin egemenliği altında tarif etmekten ziyade bir uluslar birliği ideali altında temellendirmeye yönelmiştir [Arıboğan, 1997: 108]. O ebedi bir barış düzeni oluşturmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda hazırladığı çalışmasının ismi de “Ebedi Barıştır” (1795). Devletler arasında ittifak oluşturularak barışın uluslar arasında devamlılığının sağlanabileceğini savunmuştur.

İdealist teorinin gelişmesinde diğer bir önemli rol oynamış olan 19. yüzyıl liberal düşüncesi ağırlıklı olarak İngiltere ve Amerika Birleşik Devletlerinde gelişmiştir. Temelde eşitlik, rasyonellik, özgürlük ve mülkiyet kavramları üzerine inşa edilmiştir. Bir çok liberal düşünür, eğitimin yaygınlaşması ve uluslar arası etkileşimin artmasıyla ulusların yanlış algılamadan kaynaklanan korku ve düşmanlığı en aza indirgeyeceğini düşünmüşlerdir. Ayrıca savaşın ve güç edinme rekabetinin maliyetlerinin daha yüksek olması da uluslar arası kurumların barışı koruması için bir gerekçe olarak görülmüştür [Arı, 1997a: 354-355].

Son olarak Wilson ilkeleri ise; ABD Başkanı Wilson’un 8 Ocak 1918’de yaptığı bir konuşmada barışın kurulması için temel ilkeler olarak açıkladığı “14 Nokta” programı, savaş sonrası dünyasında idealizm ilkesinin ana belgesi niteliğini kazanmıştır. Savaş sonu oluşturulacak yeni dünyada dünya halkları arasında “efendilik” kavramı yerine “eşitlik” kavramının alması gerektiği vurgulanmıştır.

Wilson ilkeleri on dört nokta adı altında toplanmış temel yapısına bakıldığında Savaş öncesi siyasi olayların tekrar yaşanmaması ve idealist düşüncenin temel argümanlarını taşıdığı fark edilecektir.

14 Noktayı şu biçimde özetlemek mümkündür:

- 1- Barış anlaşmalarının ve diplomasinin her zaman açıklık ilkesine göre düzenlenmesi.
- 2- Uluslar arası sözleşmelerin uygulanması amacıyla uluslar arası bir faaliyet çerçevesinde denizlerin bir kısmının veya tamamının kapatılması haricinde, karasuları dışındaki deniz alanları savaşta ve barışta mutlak serbesttir.
- 3- Barışın sağlanması ve sürdürülmesi konusunda hem fikir ve uyum içersinde olan tüm uluslar arasında ticaret koşullarının eşitlenmesi ve bütün ekonomik engellerin mümkün olduğunca çabuk kaldırılması.
- 4- Ulusal silahların yerel güvenlik için kullanılmaya yetecek mümkün düzeye indirilmesi için gerekli garantilerin sağlanması.
- 5- Sömürge meselelerinin, ilgili halkların menfaatleri ile yetkileri sonradan tespit edilecek olan sömürgeci devletin istekleri aynı derecede göz önünde bulundurulmak suretiyle, mutlak bir tarafsızlıkla çözümlenmesi.
- 6- Bütün Rusya topraklarının boşaltılması ve Rusya'ya kendi gelişmesini sağlamak için her türlü imkanın verilmesi.
- 7- Belçika'ya tam ve bağımsız egemenliğin verilmesi.
- 8- İşgal edilen Fransız topraklarının boşaltılması ve Prusya'nın 1871 Alsace-Lorraine meselesinde yaptığı hatanın düzeltilmesi suretiyle barışın teminat altına alınması.
- 9- İtalyan sınırlarının milliyetler prensibine göre düzenlenmesi.
- 10- Avusturya-Macaristan imparatorluğu halklarına muhtar gelişme imkanının verilmesi.
- 11- Romanya, Sırbistan ve Karadağ topraklarının boşaltılması ve Sırbistan'a denizden çıkış verilmesi. Balkan devletlerinin ilişkilerinin milletler prensibine göre düzenlenmesi.

- 12- Osmanlı imparatorluğunun Türk olan kısımlarının egemenliğinin sağlanması fakat, Türk olmayan milliyetlere muhtar gelişme imkanlarının verilmesi. Çanakkale Boğazının açık tutularak bunun milletler arası garanti altına alınması.
- 13- Bağımsız bir Polonya kurulması.
- 14- Büyük küçük bütün devletlerin siyasal bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini garanti altına almak amacıyla uluslar arası bir örgütün kurulması [Arıboğan, 1997: 142-143].

Wilson'ın idealizmi devletler arasında güvenin sağlanmasında uluslar arası hukuka önemli bir yer vermektedir. İdealizmde Milletler Cemiyeti savaşların önlenmesinde ve barışın sürekli hale getirilmesinde önemli bir görev üstlenecektir [Arı, 1997a: 44].

İdealizm uluslar arası sistemi yönetecek durumda olmayan 19. yüzyıl güç dengesi ve güç merkezli politikaların giderek sistemden çekilmelerini savunan ve barış, demokrasi, örgütlenme liderliğini yapan Birleşik Devletlerin sisteme yerleşmesini öneren bir anlayışa sahiptir.

İdealist düşünürlerin hepsi devletler sisteminden kurtulmak gibi bir arayışının içine girmeyip, esas olarak var olan düzenin içinde daha barışçı yaşayabilmeyi koşullarını öne sürmeye çalışmaktadırlar. İdeallerini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

- 1- İnsanın tabiatı esas olarak iyi ya da fedakardır ve bu nedenle karşılıklı yardım ve işbirliği konusunda yeterlidir. On sekizinci yüzyıl aydınlanma döneminin felsefesini temel alarak çevrenin insan davranışını etkilediğini dolayısıyla çevresel koşulların değiştirilmesi yoluyla insan davranışlarında değişebileceği insanın doğasındaki mükemmelliği koşullarının değiştirebileceğini savunmaktadır [Arı, 1997: 88-89].
- 2- İnsanın diğerlerinin refahına olan ilgisi gelişmeyi mümkün kılmaktadır.
- 3- Kötü insan davranışı, insanın şeytanlığının bir ürünü değil fakat insanları bencil davranmaya ve diğerlerine zarar vermeye (savaş dahil) motive eden kurumların ve yapısal düzenlemelerin kötülüğünün bir sonucudur.

- 4- Savaş kaçınılmaz değildir ve onu teşvik eden kurumsal düzenlemelerin yok edilmesi, ile sıklığı azaltılabilir.
- 5- Savaş onu kontrol etmek için ulusaldan ziyade kollektif ve çok taraflı çabaları gerektiren uluslararası bir problemdir.
- 6- Uluslararası toplum, savaşı mümkün hale getiren kurumları elimine edecek şekilde kendini yeniden organize etmek zorundadır [Arıboğan, 1997: 157].

İdealistlerin bu yaklaşımlarının somut sonucu Wilson'un teklifleri doğrultusunda oluşturulan Milletler Cemiyeti olmuş ve bütün dünya devletleri bu kurumun dünya barışı için çok önemli katkılarda bulunabileceğini gerçekten inanmışlardır.

Milletler Cemiyeti'nin 1919 yılında Paris Barış Konferansında kabulü ve taraflarca onanması ardından, 10 Ocak 1920 tarihinde örgüt kurulmuştur. Cemiyet savaştan tarafların yol açtığı büyük tahribat sonucu gelişen savaş aleyhtarı ortamda, güç kullanmaya yönelik politikaların önceki dönemlerde olduğu kadar doğal bir dış politika aracı olarak görülmediği, tekrar benzer olayların yaşanmasını engellemeye yönelik çabalar olarak ortaya çıktı. Örneğin Cemiyet Misak'ının 10. maddesinde "Cemiyet üyeleri, bütün Cemiyet üyelerinin ülkesel bütünlüklerine ve mevcut siyasal bağımsızlıklarına saygı göstermeyi ve bunları dışarıdan gelecek her hangi bir tecavüze karşı korumayı taahhüt ederler" ifadesi ile örgütsel anlamda bir güvenlik sistemi meydana getiriyorlardı [Sönmezoğlu, 1995: 562].

Bu bağlamda idealizm, realizmden farklı olarak uluslar arası sistem içinde barışın sağlanması için güç edinme ve "güç dengesi" yerine işbirliği konularına yoğunlaşmıştır. İdealizm uluslar arası kurum önermesi, evrensel normlara önem vermesi, uluslar arası topluluk anlayışını işlemesi bakımlarından uluslar arası güvenliğin güç politikalarıyla değil uluslar arası organizasyonlarla çözüleceğini savunmuştur [Arı, 1997a: 368].

İdealistlerin savundukları bu politikalar onların kısa görüşlü davranması anlamına gelmemekte ve idealist teorinin temelini oluşturan uluslar arası sistemdeki barışın geliştirilmesi de ulusların işbirliğini gerektirmektedir. İşbirliği ile barış arasındaki doğrudan bağlantının, uluslar arası örgütler yoluyla kurulup işletilmesi, örgütlenme

kuramlarının siyasal ve ideolojik alt yapısının oluşturulmasını sağlamıştır [Dedeoğlu, 2003: 42].

İdealizm uluslar arası politikada gücü tamamen dışlarken savaşların meşru savaş ilkesine göre gerçekleştirilebileceğini ortaya koymuştur. Güç kullanmanın ancak bir haksızlığın giderilmesi veya ülkenin korunması amacıyla yapılabileceğini belirtmiştir [Arı, 1997a: 130]. İdealistler meşru savaşı ve buna bağlı olarak güç kullanmayı açıklarken; bir devletin vatandaşlarına karşı görevleri olduğu, onların canlarını, mallarını korumak için güvenli bir ortam hazırlamak zorunda olduğu ve bu görevi yerine getirmek için vergi topladığını ortaya koyarlar ve ulusların meşru savaş haklarını kabul ederler. Bununla birlikte idealistler silahsızlanma konusuna çok önem vermişler ve karşılıklı silahsızlanmanın ortak güvenliği sağlayacağına inanmışlardır. Realistlerden farklı olarak idealistlere göre, silahlanmayı arttırma ile ulusal güvenlik arasında ters bir korelasyon bulunmaktadır. Örneğin Birinci Dünya Savaşının ortaya çıkışında İngiltere ve Almanya arasındaki donanma yarışı önemli bir rol oynamıştı. Bu yaşanan olayın ışığında ABD'nin önceliğinde 1922 yılında Washington'da imzalanan bir anlaşma ile deniz kuvvetlerinde bir takım sınırlamalara gidilmesi karara bağlandı. Bu anlaşmaya göre savaş gemileri 35000 ton, uçak gemileri ise 27000 ton ile sınırlandırılmıştır. Bunun yanında bu türden gemilerin inşa edilmesi anlaşma yürürlüğe girmesinden itibaren 10 yıl boyunca yasaklanmıştır. Uluslar arası hukukun ve işbirliğinin geliştirilmesi barışı garanti eden önemli bir faktör olarak idealistler tarafından savunulmuştur [Sönmezoğlu, 1996:474-475].

İdealizmin uluslar arası sistemde çatışmaların önüne geçilmesinde bir diğer önemli katkısı güvenlik örgütlerinin ortaya konmasında vurguladıkları fikirlerdir. Güvenlik hareketleri, bir tür örgütlenme sürecini ifade etmektedir. Uluslar arası sistemde devletlerin bağımsızlıklarını bir dış saldırıya karşı koruyabilmesi görevi, uluslar arası hukuk tarafından ve bu kapsamda oluşturulmuş olan kurumlarca yerine getirilir. Uluslar arası ilişkilerde genel olarak örgütlenme, örgütlenen aktörlerin çıkarları doğrultusundaki amaçlar için, ya da ortak tehdit olarak görülen bir güce karşı gelişmiştir. İdealizmin, iyi için kötüye karşı olmak anlayışı, bu anlamda önemli bir kolaylık sağlamıştır. Bunu gerçekleştirmek için kurulan Milletler Cemiyeti'nin eski usul uluslar arası politikayı

ortadan kaldırarak uluslar arası ilişkileri tamamen değiştirmesi ve devamlı barışı yaratacak olanakları oluşturması bekleniyordu [Aydın, 1996: 71-114]. Fakat bu uluslar arası örgüt ve idealist teori amaçlarında başarılı olamadı.

İdealist teorinin sistem içi barışı sağlamak için ortaya koyduğu yaklaşımlar Birinci Dünya Savaşından sonra uluslar arası sistemde barışı sağlayamamıştır. 1930'lu yılların ortalarından itibaren çeşitli anlaşmalarla bir birine bağlanan Birinci Dünya Savaşının sonuçlarından hoşnutsuz üç gücün (Almanya, Japonya, İtalya) saldırgan politikaları uluslar arası sistemdeki barış umutlarını ortadan kaldırmıştır.. Japonların 1931'de Mançurya'yı işgal etmeleri; İtalyanların 1935'te Etiyopya'yı işgal etmeleri; Almanya ve İtalya'nın 1936-39'da İspanya İç Savaşına müdahale etmeleri; Almanya'nın 1938 yılının hemen başında Avusturya'yı ilhak etmesi, (İtalya'nın desteğiyle) aynı yılın sonlarında Berlin'in Çekoslovakya'nın bir kısmını elde etmesi ve bir yıl sonrada tüm Çekoslovakya'yı ele geçirmesi uluslar arası ilişkilere gücün etkili bir politik araç olarak yeniden dönüşünün işaretleri olmuştur [Holsti, 1991: 228-235].

Milletler Cemiyetinin tüm bu işgal ve ilhaklara seyirci kalması, Japonya'ya karşı harekete geçememesi ve diğer tüm etkisiz faaliyetleri İkinci Dünya Savaşının çıkmasını kaçınılmaz hale getirmiştir [Hobsbawn, 1997: 52]. Bu gelişmeler idealizmin kurumsallaşmasının işbirliğini geliştireceği yönündeki önermelerin başarısız olduğunun göstergesi olmuştur. İkinci Dünya savaşını öngörememe ve engellemedeki başarısızlıkları idealist teorinin sonunu hazırladı ve Dünya savaşı sonrası uluslar arası politikada realist yaklaşımın uygulanmasının yolunu açtı.

Milletler Cemiyetinin etkisizliği üzerine askeri güçle özdeşleştirilen güç, ulus devletler arasındaki ilişkilerde tek mutlaklık olarak görölmeye tekrar başlanmıştır. Bir realist için bütün ölkelerin nihai hedefi, anarşik ortamda güvenliği sağlamaktır. Bu nedenle bütün politikalar ulusal güvenliği sağlayacak güç hesaplarıyla oluşturulur. Uluslar arası politikadaki durumlarından memnun olan devletler diş politikalarında statükoyu korumaya çalışırken, memnun olmayan devletler ise bu durumu değiştirmek için güç politikasına yönelirler. Reel politikanın gerçeklerine uygun olarak ittifaklar yapılır veya bozulur [Aydın, 1996: 71-114].

Realistler, idealistlerden farklı olarak uluslar arası hukuk ve örgütlerin etkinliklerinden ziyade askeri strateji, ulusal gücün öğeleri, diplomasi ve devlet yönetiminin diğer araçları ile ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi üzerine yoğunlaştılar.

İkinci Dünya savaşını ortaya çıkaran tecrübelerden faydalanarak Realist teori, gelecekte savaşların önüne geçebilmek ve resmi-hukuki yapılanmalar kurmak veya ahlaki kurallara dayanmak değil, olası saldırganları caydıracak bir güç dengesine veya dünya üzerinde düzeni sağlayacak bir güçler uyumuna (dünya polisliği) dayanmaktadır [a.g.e., s. 71-114].

2.2. Realizm

Uluslar arası ilişkiler teorisyenleri “güç” kavramına her dönemde farklı bir önem vermekte ve bu önemin derecesine göre uluslar arası sistemi yorumlamaya çalışmaktadırlar. Kimi dönemlerde “gücün”, devletler arasındaki ilişkilerde etkisi sınırlı iken, kimi dönemlerde ise uluslar arası politikayı belirleyen temel argüman olarak görülmektedir. Bu bağlamda, “Realist Teori” diğer uluslar arası ilişkiler teorileriyle karşılaştırıldığında, güç olgusundan en fazla etkilenen, gücü devletlerin esas motivasyonu sayan ve ona en çok önem veren yaklaşımdır [Baldwin, 2003: 5-35].

Realistler, devletler arasındaki ilişkilerin belirleyici unsuru olarak yalnızca gücü görmekte ancak, diğer bireyleri, grupları ve uluslar arası örgütleri göz önüne almamaktadırlar. Realistlerdeki bu yaklaşım, uluslar arası ilişkilerde devletlerin gücünü önemli kılmaktadır. Realistlere göre devletlerin elde ettikleri güç, diğer uluslar üzerinde etki yaratmaya yönelik bir unsurdur. Uluslar arası politikada sahip olunan “güç”, daha fazla güç elde etme aracı ve o gücü daha etkin kullanmaya yönelik bir vasıta. Bu açıdan gücü, global sistemin işleyişinin temel unsuru olarak değerlendirmek mümkündür [Arıboğan, 1997: 20].

“Realist Teori”yi benimsemiş düşünürlere göre, uluslar için gücün işlevi, uluslar arası politikada devletlerin egemen duruma geçmelerini sağlamaktır. Bu güç edinme mücadelesinde, ülkeler hiçbir duraksama göstermeksizin, kendisine güç sağlayan yeni

yöntemlere yönelmesi gerekmekte, aksi halde devletler, eninde sonunda ya gücünü kaybettiğini ya da yeni bir güç kullanarak onu tekrar ele geçirmek zorunda kaldığını görecektir [Toynbee, 1997: 136-137]. Gücün uluslararası politikada ki yeri tarih boyunca farklı düşünürler tarafından incelenmiştir. İlk realist düşünürler; Thukydides, Machiavelli ve Thomas Hobbes'dur. Bu düşünürler literatür deki bir çok uluslar arası ilişkiler eserinde ilk realistler olarak kabul edilmiştir.

2.2.1. Klasik Realist Teorinin Ortaya Çıkış Süreci

Klasik realist düşüncenin oluşmasında önemli rol oynamış düşünürlerin görüşlerine kısaca değinmek gerekir. Bu düşünürler eserlerin de kendilerini realist olarak tanımlamamış; fakat uluslararası siyaseti olması gerektiği gibi değil olduğu gibi ele alınması gerekliliğini ortaya koymuşlardır.

Thukydides

Thukydides; uluslar arası ilişkiler bilim dalında geleneksel realist düşüncenin ilk kurucusu olarak kabul edilir. Thukydides'in "Poloponnes Savaşı" isimli ünlü çalışması ile tanınır.

Thukydides Poloponnes savaşının başlarında sadece bir gözlemci değil aynı zamanda I.Ö. 424'te Atinalıların bir Generaliydi. Fakat önemli bir askeri bozgunu önleyemediği için sürgün edildi. Bu olaydan sonra Thukydides kamusal işlerde hiçbir etkin görev alamadı [McNeill, 1989: 128]. Atina bu sürgünle bir generalini kaybetti fakat dünya önemli bir tarihçi kazandı.

Thukydides, kimi zaman kontrol, kimi zaman imparator, kimi zamansa zorlama ve şiddet kelimelerini kullanarak tanımladığı güç olgusunun, zenginliğin birikimi ve deniz gücündeki üstünlükler ile açıklanabilen bir kavram olduğunu iddia etmiştir. Onun açısından ittifaklar ise ancak müttefiklerinizi kendi yanınızda tutabildiğiniz sürece anlamlı kabul edilebilmektedir [Arıboğan, 1997: 38].

Günümüz uluslar arası ilişkiler bilimcileri tarafından realizmin ilk savunucusu sayılan Thukydides, uluslar arası ilişkiler teorisinin ilk klasığı olarak sayılan, Paloponez Savaşı Tarihi isimli kitabında M.Ö. 5. yy. da Atina ve Sparta şehir devletleri arasında 28 yıl süren savaşlar sürecini kronolojik olarak inceleyen bir çalışma hazırlamıştır. Bu çalışmada Atinalılarla, Spartalıların arasında çıkan savaşın nedenleri konusuna değinirken, bunu değerlendirebilmek için çatışmaya dahil olan şehir devletlerinin davranışlarını analiz etmek gerektiğini ifade etmiştir. Thukydides, savaşı kaçınılmaz kılan sebebin, Atina'nın büyüyen gücü ve bunun Spartalıları da yarattığı korku olduğunu ortaya koymuştur.

Savaşa giden süreç ise, tıpkı bugünkü uluslar arası krizlerin gelişimine benzer bir biçimde olgunlaşmıştır. Sparta'nın tüm Yunan dünyasının kurtarıcısı rolüne soyunduğu Paloponez savaşlarının öncesinde, M.Ö.478'de Atina'nın önderliğinde örgütlenen birçok Yunan şehir devleti Perslere karşı sürekli bir savaşı sürdürebilmek için Attik-Delos Deniz Birliğini kurmuş ve üye sayısı 300'ü bulan birlik zamanla Atina'nın egemenliği altına girmiştir. Ancak Atina'nın Pers tehlikesi geçmesine rağmen birliği yayılcı amaçlarına uygun yönetmeye çalışması, dönemin bir başka büyük gücü olan Spartalıların tepkisine neden olmuş ve onun liderliğindeki Paloponez birliği ile Atina'nın önderliğindeki Attik-Delos Deniz Birliği arasında güç mücadelesi ortaya çıkmıştır [a.g.e., s. 39].

Thukydides, bu güç mücadelesini insanın tabiatına da değinerek açıklar. Ona göre insanları motive eden şeyin korku, açgözlülük, kişisel çıkar ve hırs olduğunu öne sürmüş, savaşa yol açan nedenin çıkarlar uğruna güç kullanma arayışı olduğunu iddia etmiştir. Güç kullanmayı vahşi bir öğretmen olarak tanımlamış ve yalnızca ahlaksız olmayı değil aynı zamanda ahlaksızlıkları iyi görünen şöhretler ardına saklamayı da öğrettiğini ifade etmiştir [a.g.e., s. 38].

Yunan şehir devletleri tarafından oluşturulan deniz gücü paktı hem siyasal hem de ekonomik güç anlamına gelmektedir. Güç birliği stratejisi, devletlerin dış politika tercihlerine karşılık gelmektedir. Attik Delos Deniz Birliğinin bir Helen konfederasyonuna dönüştürülmesi politikası, üyeler tarafından benimsenmiş ve

günümüzün NATO benzeri bir yapı oluşturulmuştur. Bir tehdit karşısında bir araya gelerek güç birliği oluşturan devletler, işbirlikleri geliştikçe, ilişkilerini yaygınlaştırma ve yoğunlaştırma yönündeki faaliyetlere daha kolay yönelmektedirler. Ekonomik, siyasal, askeri ve ideolojik etkileri bulunan bu tür işbirliği, aynı zamanda ittifak içerisinde yer alan aktörlerin, başka bir üyenin güçlenmesine de engel olma stratejisini ifade etmektedir. Fakat bu ittifak içerisinde Atina giderek güçlenmiş ve diğer şehir devletleri üzerinde baskı kurmaya başlamıştır. Konfederasyon üyesi diğer ülkeler bu birlik içerisinde bağımsızlıklarını yitirme korkusu içine girmişlerdir. Buna ek olarak güç dengesindeki bozulma kuşkusu da birleşince savaş için uygun şartlar doğmuştur. Sparta, Atina'yı dengelemek için ittifaklar içine girmiş ve gücünü arttırmaya çalışmıştır. Thukydides'in çalışmasında realistlerin ortaya koydukları bir çok kavrama (silahlanma yarışı, ittifak, caydırma, güç dengesi ve strateji gibi) rastlamak mümkündür. [Viotti ve Kauppi, 1993: 38].

Thukydides güç kullanmanın meşrulaştırılması gerekliliğine inanmaktadır. Atina'nın güç dengesini bozacak şekilde güçlenmesiyle, Sparta'da oluşan korku ve endişe bu şehir devletinin Atina'ya saldırmasını kaçınılmaz kılmıştır. Thucydides, bu durumu ahlaki ve hukuksal ilkeleri dışlayarak zorunluluk ve gereklilik gibi kavramlarla devletlerin güce dayalı dış politikalarını açıklamaktadır. Ona göre ahlaki değerler ve hukuksal ilkeler devletlerin çıkarı ve zorunlulukları karşısında gereksiz ve lüks olarak değerlendirilmektedir [Arı, 1997a: 178].

Thucydides bize Melan temsilcilerinin Atina temsilcilerine anlaşmazlığın hakkaniyet ve ahlaki prensipler içinde çözümünü önerdikleri aktarır. Buna Atinalıların cevabı ise, dünyanın mevcut halinde, adalet kurallarının güçlülerce korunduğudur. Bu nedenle “güçlüler yapacaklarını yaparlar ve zayıflar katlanmaları gerekene katlanırlar.” Ayrıca Atinalılar; doğa yasasının insanlar ve hatta tanrılar için güçlü olanın hakim olmasını gerektirdiğini ve dolayısıyla güce sahip olsalar Melanlıların da aynısını yapacaklarını eklerler [Vasquez, 1998: 9-14]. Realist yaklaşım Thukydides'ten sonra uzun bir süre sessizliğe gömülmüş, bu sessizliği Floransa'lı eski bir bürokrat bozmuştur. Bu düşünür ve siyaset adamı Machiavelli'dir.

Machiavelli

Thucydides' ten sonra bilinen en önemli realist olan Machiavelli'nin görüşleri “Prens” adlı eserinde şekillenmiştir. Siyasal fikirlerinin odak noktası İtalyan birliğinin sağlanmasıdır. Bir İtalyan siyaset felsefecisi olan Nicole Machiavelli ayrı ayrı kent devletlerine bölünmüş olan İtalya'nın Floransa Cumhuriyetinde 1512 yılında yıkılana kadar bürokrat ve diplomat olarak görev yapmıştır [Şenel, 1992: 302].

Machiavelli'nin görüşlerinin filizlendiği dönem olan 15. yüzyıl sonları ve 16. yüzyıl başlarında İtalya'da ki şehir devletleri arasındaki ilişkilerin tipik özellikleri sürekli değişen ittifaklar, çekişmeler ve yinelenen savaşlar biçiminde şekillenmiştir.

Machiavelli'nin İtalya'sı Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından beri küçük devletçikler ve prensliklerden oluşan istikrarsız bir bölge olmuştur. Bu bölge bir birleri ile hemen hemen aynı güce sahip Venedik, Milano, Roma, Floransa ve Napoli gibi devletler arasında paylaşılırken, arada durağan bir güç dengesinin bulunması bir İtalyan birliğinin oluşturulmasını güçleştirmiştir [Arıboğan, 1997: 78].

Machavelli'nin ahlaken yozlaşmış, çatışmacı ve dengesiz bir siyaset izlenen, ekonomik açıdan sömürgeci, dini açıdan ise farklı merkezlere ayrılmış böyle bir sistemde güç elde etme ve ne şartlarda olursa olsun kazanma amacını güden felsefesi çok tutarlı bir tavidir [Linklater, 1993: 103-120].

Onun bu yaklaşımına göre, bir ülke en yüksek gücü kazanmış olursa, o zaman bunu nasıl kazandığı önemli olmayacaktır. Tek günah gücü ele geçirememeyi başaramamaktan oluşur. Çünkü başaramayan yok edilebilir. Machiavelli güce başlı başına bir amaç olarak hayranlık duyar ve onu ahlaksal ölçülere yada etik unsurlara bakılmaksızın kazanılacak bir şey olarak görür [Merle, 1987: 24-25].

İnsanın doğası hakkındaki görüşleri çağdaş realistlerle benzer özellikler taşır. Ona göre insan bencildir ve bu onların doğası gereğidir. Devlet adamının siyasal işlerinde bu gerçeği hesaba katması, dahası kendisinden de bu kurallara uyarak bencil davranması gereklidir. İnsanlar kötüdür ve her zaman kazanmak isteyen akıllı bir lider, gerektiğinde kötü olmak zorundadır. Yönetici kötülere iyi davranmaya çalışırsa kaybeder [Şenel, 1998: 305].

O, başarının koşulu olarak iknadan çok zora ve güç kullanmaya başvurmak gerektiğini ifade ederek; “ İkna yoluyla hiçbir zaman başarı sağlanamaz. Kimseye bağlı bulunmayanlar ve zorlama gücüne sahip olanlar her zaman muvaffak olurlar. Silahlı peygamberlerin zaferlere ulaşmış olması, silahsızların ise yenilmiş olmaları bu sebeptendir ” demiştir [Machiavelli, 1997: 136-143].

Machiavelli yöneticilere ise; farklı devletlere bölünmüş İtalya'nın birliğinin sağlanması için adam öldürülmesi gerektiğinde öldürülmesini, yalan söylenmesi gerektiğinde, söylenmesini, ahlaka aykırı davranılması gerektiğinde de, o şekilde hareket edilmesini belirtmiştir. Bir anlaşma imzaladığında, İtalyan birliğinin sağlanmasına yararlı olduğu sürece ona uyulacak, aksi bir durumda uyulmayacak ve verilen sözden kesinlikle dönülecektir. Hükümdarı bu yolda bağlayan hiçbir sınıf, hiçbir kurum, hiçbir kimse, hiçbir yasa, hiçbir ilke olmamalıdır [Şenel, 1998: 308].

Machiavelli kendi ülkesi içersinde bir birliğin ne şekilde oluşturulabileceğini araştırırken, Katolik kilisesiyle çatışmanın kaçınılmaz olduğunu farkındadır. Ona göre; eğer Hıristiyanlık dini başından beri kurucusunun prensiplerini uygulayabilse idi, Hıristiyan devletlerinin ve cumhuriyetlerinin olduklarından çok daha mutlu ve birlik içinde bulunmaları gerekirdi. Oysa bunun gerçekleşmediğinin en iyi kanıtı, kim Roma Kilisesine yaklaşırsa, onun dinden daha fazla uzaklaşmasıdır. Hıristiyanlığın kurulduğu temelleri ve şu andaki uygulama ile gerçeklerin farkı araştırılırsa, bu kilisenin yıkılması ve cezasını bulmasının yakın olduğunu görülecektir [Arıboğan, 1997: 79].

Sonuç olarak Machiavelli, insan güdülerinin uluslar arası politikada kararların kaynakları olduğunu sergilemiştir. Ülkelerin dünya egemenliği veya güç uğruna

düŖecekleri ahlaksızlık uğurumunun derinliğini göstermekle insanlığa bir hizmette bulunmuŖtur. Yirminci yüzyıl bilhassa Machiavelli'nin bütün o gerekli, ustalıklı hatta zarif cinayetleriyle hayal edemeyeceği ölçüde kitle öldürmeleri ve jenosidlerin Ŗahidi olmuŖtur. Tarihin en büyük savaŖları ve güç mücadeleleri bu yüzyılda olmuŖtur [Ebenstein, 2001: 164-168].

Batı'da düşünsel alanda yaŖanan hızlı gelişmeler Machiavelli'den kısa bir süre sonra yine güç olgusuyla ilgili etkili fikirlere sahip Thomas Hobbes'un yetişmesini sağlamıŖtır.

Thomas Hobbes

Soylu bir aileye mensup İngiliz siyaset felsefecisi olan Hobbes "Leviathan" isimli eserinde insanların mücadele etme nedeni ile ulusların savaŖma nedenleri arasında bir bağlantı kurmuŖ ve bu durumun temel sebepleri olarak, rekabet, güvensizlik ve herkesten üstün olma tutkusunu göstermiŖtir. Onun da Machiavelli gibi insan doğasına yaklaşımı olumsuzdur.

Hobbes'e göre insan doğası; insanları çıkarları için mücadeleye iterken, güvensizlik duygusu, güvenlik sağlamak amacıyla onları savaŖa sürüklemektedir. Ayrıca Ŗan ve ünlerini koruyarak rakipsiz olduklarını kanıtlama tutkusu da onları saldırgan hale getirmektedir. Temel olarak insanın kendi varlığını ayakta tutma ve sürdürme güdüsünün tümüyle eylemlerini belirlediğini savunur. Bundan dolayı kaçınılmaz olarak toplumlar bir birlerinin düşmanı olur ve herkesin herkese karşı savaŖ durumu başlar.

O insanları yukarıda bahsedilen kaos durumundan kurtaracak gelişmelerini sağlayacak, onları saldırı ve haksızlıklarından koruyacak bir iktidarın kurulması gereğine dikkat çekerken böyle bir iktidarın ancak bütün insanların tüm yetki ve güçlerini bir kiŖi ya da kuruma devretmesi ile mümkün olacağını ifade etmiŖtir. Ona göre herkesin boyun eğeceği ortak bir iktidarın bulunmadığı yerde yasa yoktur. Yasanın olmadığı yerde de adil olan ve olmayan ayrımı bulunmamaktadır.

Hobbes'un ortaya koyduğu ilkeleri, esas olarak iç politika üzerine oluşturulmuş olmakla beraber uluslar arası politikaya da uygulanabilecek niteliktedir. Leviathan benzeri egemen bir güç bulunmayan uluslar arası sistemde anarşinin egemen olması da kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu anarşik düzen içerisinde de mücadeleler devam etmekte ve güçlü olanlar güçsüz olanlara egemenliklerini benimsetemeye çalışmaktadırlar [Arıboğan, 1997a: 31]. Hobbes'da "hakkın kaynağı güçtür" yani güç hakkı doğurur der. Çünkü, bir doğa durumunda doğal yasaya uygun olan her şey ahlakidir. Doğa durumunun var olduğu bir uluslar arası sistemde her devletin bir birleri ile savaş halinde olduğu ve sistemin anarşik bir özelliğe sahip olduğunu varsaymaktadır. Her devlet diğeri hakkında kuşku ve güvensizlik içindedir.

Bu kuşku ve güvensizliğin hakim olduğu sistemde uluslar arası sistemde barışın sağlanması ve muhafazası için yaptırım gücü olan ve cezalandırma gücünde olan ortak bir uluslar arası hükümetin varlığı gereklidir. Dolayısıyla devletlerde sürekli güvenlik korkusu içinde yaşadıkları bu doğa durumundan kurtulmak için aralarındaki bir sözleşmeyle sistemi düzenleyen bir takım yasalar ve kurallar söz konusu olabilir. Düzeni sağlayacak, karşılıklı anlaşma yoluyla tüm ülkelerin özgürlüklerini sınırlandırabilecek, sınırsız yetki sahibi üstün bir otorite meydana getirilebilir [Arı, 1997a: 181-184].

2.2.2. 20. Yüzyılda Realist Teorinin Gelişimi ve Güç Olgusuna Bakışı

Realist teorinin düşünsel anlamda tarihi gelişimi bir önceki konuda ortaya konulmuştu. Realizmin tarihi gelişiminin uluslar arası politikanın belirlenmesinde ya da diğerk ülkelerin davranışlarını etkileme konusunda sahip olduğu kapasite, ise farklı bir önem taşımaktadır.

Realist düşünürler uluslar arası politikada, idealist yaklaşımdan farklı olarak, insan unsurunun önemli bir yeri olduğunu, bu unsurun insan ilişkilerinde gücü ön plana alan, kötü, günahkar bir doğaya sahip olduğu görüşündedirler. Bu nedenle barışın, uluslar arası hukuk ve örgütler aracılığıyla korunması kolay olmamaktadır. Bu bağlamda güç dengesi, uluslar arası politikada, bir devletin diğerk devletler üzerinde egemenlik kurmasını engelleyen önemli bir mekanizma olarak devreye girmektedir. İdealist bakış

açısına göre ise, insan doğuştan iyidir; onu kötülöklere çevre iter. Ayrıca uluslar arası hukuk ve örgütlerde geçerli olan kurallar, uluslar arası ilişkilere hakim kılınmalıdır [Arı, 1997: 230].

Realistler uluslar arası politikada güç mücadelelerini olağan olarak görürler. Onlara göre, uluslar arası ilişkilerde devletler arasında uyumdan çok, güç mücadelesi daha yaygındır. Devletlerin amacı kendi güçlerini arttırmak ve çıkarlarını korumaktır. Realistler bu düşünceden hareketle, devletler arasında çıkan savaşların sebepleri üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Realistler bu hususta iki temel argüman ortaya koyarlar: Bunlardan ilki, insan doğası, diğeri ise uluslar arası yapının ve dünya politikasının niteliğidir. İnsan doğası, bireylerin ilişkilerinde güç ve çıkara dayalı bir yapıya sahip olduğu gibi, ölkeler de dış politikalarında güç ve çıkar merkezli siyasi faaliyetler gösterirler [Gürses, 1997: 48-66].

İnsan doğası, devlet adamını yönlendirirken, korku, kuşku, güvensizlik ikilemi, üne kavuşma, prestij ve çıkar gibi unsurların etkili olmasını sağlar. Dolayısıyla böyle bir yapıda savaş çıkma olasılığı yüksektir [Arı, 1997: 164]. Buna paralel olarak, realistlerin ikinci argümanı, uluslar arası sistemde gücün önemli bir unsur olduğunu ortaya koydukları bir yapıdır. Bu yapı, merkezi bir otoritenin bulunmadığı, her devletin kendi başının çaresine bakmak zorunda kaldığı bir sistemdir ki, bu sistemin temeli uluslar arası rekabete dayalı bir güç mücadelesidir. Devletler bu mücadeleyi ve hayatta kalmayı ancak güçlerini kullanmak suretiyle başaracaklardır [Sullivan,1990: 76]. Bu bağlamda realizm üç ana varsayıma dayanmaktadır: İlki, uluslar arası ilişkilerde devletler en önemli aktörlerdir. İkinci olarak, iç politika ve dış politika ayrımı yapılmamakta, devlet birleştirici bir aktör olarak kabul edilmektedir. Üçüncü varsayım ise, devlet, siyasi faaliyetlerinde rasyonel bir aktördür. Devletin dış politikada karar vericileri, siyasi kararlar alırken tamamen rasyonel hareket ederler [Viotti, 1993: 8-12].

Realist teoriyi benimsemiş düşünörlere göre, devletin uluslar arası sistemde en önemli aktör olarak görülmesinin sebebi, devletin toplumu kötölöklere karşı korumak ve düzeni muhafaza edebilecek tek organizasyon olmasıdır. Benzer şekilde uluslar arası sistemde bir dünya hükümetinin var olmaması ve görünen gelecekte de bunun var olması düşük bir olasılık olarak görüldüğünden, uluslar arası sistem anarşiktir ve toplumları motive

eden itici güç, güvenliklerini sağlama güdüsüdür. Bir devlet, potansiyel bir düşmanın güçlenmesine seyirci kalmaktansa, onunla güç mücadelesine girmeyi tercih etmektedir. Bu yapı içerisinde, güvenliğini sağlamak isteyen devletlerin, diğer devletlerinde aynı şekilde davranacağını hesaplayarak kendi çıkarları doğrultusunda hareket edeceği ortaya konulmaktadır. Realistler, güç ve güvenliklerini sağlamak için hareket eden tüm devletlerin bir birlerinin bu tür amaçlarına engel olmaya çalıştıklarını; bunun sonucunda da ortaya çıkan güç dengesinin ise istikrarı sağladığını iddia etmektedirler [Arı, 1997a: 168].

Onlara göre her devletin üyeleri, uluslar arası sistemde ahlakın egemen olmasını ister fakat; uygulanan politikaların güvenlik kaygısını da dikkate almasını beklerler. Bununla birlikte daha barışçıl olmayı umut ederlerken, siyasi ajandalarında güç sahibi olmanın da beklentisi vardır. Realistler, uluslar arası davranışları etkileyen ticaret gibi kavramları reddetmez fakat; devletler arası ilişkilerde sorunları çözmeyi askeri güç ve güvenlikten sonra ikinci sıraya yerleştirirler. Uluslar arası ticarete devletler izin verirler ve destekler ancak; bu da güvenliğin egemen olduğu çıkarlar hiyerarşisini tehdit etmeyecek şekildedir. Realizm, ismini kendi taraftarlarından almıştır. Onların inançları, dünyaya gerçekçi ve olduğu gibi bakmayı gerektirmiştir. Bunun yanında realistler tarafından devletlerin birleştirici bir aktör olarak ele alınması, devleti oluşturan bürokrasi, siyasal liderler ve kamuoyunun bir birinden farklı değerlendirilmeyeceği şeklinde açıklanmıştır [Aydın, 2004: 33-60].

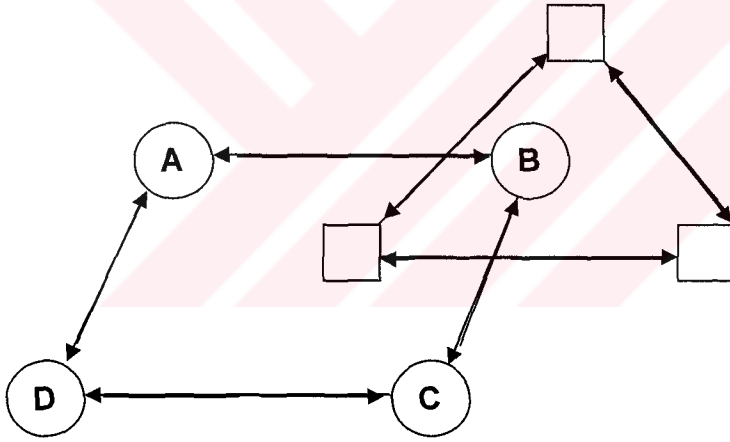
Onlara göre ara sıra bu unsurlar arasında görüş ayrılığı olsa da, nihai aşamada bu farklılıklar ortadan kaldırılarak devlet, diğer ülkelerin karşısına tek bir politikayla çıkmaktadır. Son olarak rasyonel bir aktör olarak kabul edilen devlet, hedeflediği amaçları doğrultusunda hareket eden, sahip olduğu kapasitesini dikkate alarak bunlara uygun araçlarla amacına ulaşmaya çalışan bir yapıdır.

Realistler uluslararası sistemin soyut nitelikli ahlaki standartlarla yönetilemeyeceğini çünkü; karar verici devlet adamları, devletleri bağlayıcı hukuki yaptırımların ve tüm devletlerce kabul edilmiş ilkelerin bulunmadığı bir uluslar arası çevrede faaliyet göstermektedir. Bir ülkenin karar vericileri devletin çıkarını gözetmek zorunda

olduğundan, bireysel ilişkilerinde uyguladıkları ahlaki standartlara çoğu zaman uymayabilir çünkü; ulusun çıkarını gözetmek ve ülkeyi dış tehditlerden korumak zorundadır. Merkezi otoritenin bulunmadığı uluslar arası sistemde belirleyici olan, ülkenin gücüdür [Gürse, 1992: 41-44].

Realistler ortaya koyduğu uluslar arası sistem modelinde, uluslar arası örgütlerin (Birleşmiş Milletler (BM) ve NATO) devletlerden bağımsız olarak varlıklarını sürdürmeyeceklerini belirtir. Çünkü, uluslar arası örgütleri kuran egemen, bağımsız devletler, bu kurumların politikalarını belirler. Realistler bu örgütleri, üyesi olan devletlerden ayrı bir varlıkları ve egemenlikleri olmadığı gerekçesiyle aktör olarak kabul etmezler. Yalnız egemen ve bağımsız hareket edebilme yeteneğine sahip bir devleti, tek uluslar arası politik aktör olarak kabul ederler. [Nicholsan, 1998: 102]

Şekil 1: Realist Teori Uluslar arası Sistem Modeli

[a.g.e.:102]

Diyagramda ki daireler devletleri temsil ederken, kare şekilleri çok uluslu şirketleri temsil ediyor. Yukarıdaki bu basit uluslar arası sistem modelinde, sadece dört devlet ve üç şirket yer almaktadır. Aralarındaki etkileşimler oklarla temsil edilmektedir.

Yukarıdaki klasik realist analizde devletlerin davranışları tamamen bir birlerini etkileyecektir. Örneğin A devletini temsil eden dairenin bir faaliyeti sadece diğer B,C,D dairesi devletlerini etkilemektedir. Kare şekiller (çok uluslu şirketler, uluslar arası örgütler vb.) dairelerin faaliyetlerinden etkilenmemektedirler. Uluslar arası ekonomik

sistem ayrı bir sistemdir ve onu oluşturan elemanlar kendi aralarında etkileşimde bulunmaktadır ve devletler arasındaki ilişkilere kayıtsızdırlar. Açıkça anlaşıldığı gibi uluslar arası ekonomik sistem var olmakla birlikte devletler arası politik ilişkilerden farklıdır [a.g.e., s. 103].

Bir çok realiste göre devletlerin kendi aralarında güç kullanmaları uluslar arası politikanın özünü oluşturur. Morgenthau'nun kelimeleriyle "Uluslar arası politika diğer tüm politikalar gibi, güç için bir mücadeledir" [Viotti ve Kauppi, 1993: 36]. Realizm, politik bir imaj olarak, uluslar arası ilişkilerdeki güç politikalarıyla ilgilenir ve ana gündemini ulusal güvenlik konuları oluşturur. Siyasi ve askeri konular en önemli konular olarak görülürken devletler ulusal çıkarı maksimum kılmak için çaba gösterirler.

Sonuç olarak realizmin varsayımları üç başlık etrafında toplanabilir.

- 1- Devlet, uluslar arası politikanın temel aktörüdür.
- 2- İç politika ve uluslar arası politika ayrımı yapılmamaktadır.
- 3- Uluslar arası politika güç mücadelesi olarak görülmektedir [Vasquez, 1998, 118-125].

2.2.3. Modern Realizmin Gelişimi

Uluslar arası politika da modern realizm yukarıda ki argümanlar bağlamın da gelişme göstermiştir. Bu gelişmede yaşanan siyasi olaylar da etkili olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası politikada akademisyenleri ve dış politikada karar vericiler durumunda olan kişilerin zihinlerini kurcalayan en önemli soru: "Uluslar arası sistemde nasıl bir konsensüs oluşturulmalıdır ki sürekli bir barış ortamı oluşturulabilsin ?" olmuştur [Eralp, 1997: 71].

Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan siyasi gelişmeler Milletler Cemiyeti ile barışçıl bir dünyanın kurulabilmesinin yetersizliğini göstermiştir. Uluslararası ilişkilerde idealizm bir süre bir bahar havası yaratmışsa da, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar ve devletlerin kendi aralarındaki güç politikaları bu durumu ortadan kaldırmıştır.

Ekonomik alanda 1919-1921 arasında yaşanan hızlı gelişmeler bu tarihten sonra savaş sonrası ortaya çıkan talebin doyum noktasına ulaşması ile durmuştur. Endüstriyel üretim talepleri kısa bir duraksamadan sonra 1921’de 67’den 1928’de 110’a, 1936’da ise 126’ya çıkması İngiltere’nin Çin savaşı sırasında terk ettiği altın standardına geri dönmesi, ABD’ye yönelik sermaye ve altın akışının artması, olumlu ekonomik göstergeler yaratarak ekonomik anlamda iyimser bir hava yaratmıştır. Ani gelişen ekonominin ve özellikle de borsada hareket eden büyük paraların sonucu olarak spekülasyon kazançları olağanüstü boyutlara ulaşırken ekonominin can damarı borsa haline gelmiştir. Borsada gerçekleşen karların en büyük payını yalnız bu amaçla kurulmuş olan yatırım kurumları elde etmeye başlamış ve küçük yatırımcılar da belirli bir havuzda toplanan paralar üzerinde pay sahibi olduklarından, risklerini dağıtmak suretiyle kendilerini daha güvende hissetmişlerdir. Borsanın çok hızla yükselmesiyle, 1929’un meşhur “Kara Perşembe” gününe gelindiğinde o güne kadar yükseldiğinden çok daha hızlı düşmüştür [Acar, 1991: 24-29].

Birleşik Devletlerde ortaya çıkan bu bunalım dünyanın diğer önemli tüm ekonomilerini etkilemiş ve önemli bir tahribat yapmıştır. Bu durum, iyimser uluslararası ilişkiler teorilerinin rafa kaldırılması gerekliliğinin de ilk habercisi olmuştur. 1929’a kadar olan dönem idealist teorileri destekleyecek nitelikte bir ekonomik gelişme ile özdeşleşmiş; ancak, bu tarihten sonra bütün dünyayı sarsan büyük ekonomik bunalım, yeni bir savaşa gidişin ilk işaretlerini vermiştir. Kriz sonrası liberal ekonomik eğilimler ve siyasal düzenler ciddi bir darbe yerken işsizliğin ve fakirliğin bir anda kendisini gösteren karamsar yüzü totaliter yönetimleri bir umut haline getirmiş ve Avrupa 1930’larla birlikte yavaş yavaş totaliter yapıların faziletlerini yeniden keşfetmeye başlamıştır. Buna paralel olarak Almanya’da Hitler ve İtalya’da Mussolini gibi liderler popülerite kazanmaya başlamıştır [Arıboğan, 1997: 154-156].

Ekonomik bunalımla birlikte gelişmeye başlayan siyasal istikrarsızlıklar 1930’lu ve 1940’lı yıllarda Milletler Cemiyetinin felaketleri önlemede başarısızlık içinde kalmasına neden olmuştur.

Uluslararası sistemde yaşanan siyasi gerilimler ve Birinci Dünya Savaşını kaybeden devletlerin artan milliyetçilik duygularıyla uluslararası statükoyu değiştirme çabaları oluşturulmaya çalışılan idealist düzenin çözülmesine neden olmuştur. Savaş sonrası uluslararası sistemde yaşanan kısa bir barış döneminden sonra sömürgeciliğin ve işgallerin hız kazanması, Milletler Cemiyetinin etkin olamaması idealist bakış açılarının değer kaybetmesine neden olurken; devletler arasında güç ilişkilerinin de öne çıkmasıyla realizmin gelişmesine uygun bir ortam oluşmuştur [Aydın, 2004: 34-35].

Bu yaşanan gelişmeler, uygulanan yayılcı politikaların ancak diğer devletlerin askeri güçleriyle dengelenebileceği düşüncesini doğurmuştur. Böylece, realist teori tabanlı “güç dengesi” politikası, uluslar arası barışı ve düzeni temin için temel bir prensip olarak devletler arası ilişkilerde kabul görmüştür [Gürses; 1992: 41-44].

2.2.4. Modern Realist Teoriyi etkileyen Düşünürler

Realist düşüncesinin gelişmesinde merkantalist sistemin önemli bir yeri vardır. Merkantalistler, ulusal devletin oluşabilmesi için endüstriyel, ticari, mali ve askeri gücünün birlikte harekete geçirilmesi düşüncesini savunmuşlardır. Avrupa tarihinde önemli bir yeri olan merkantalist sistem, güç politikasına dayalı bir yaklaşım olarak görülmüştür. Merkantalistler, ortaçağ kalıntısı feodal kurumlara karşı devletin gücünü arttırmayı amaç ediniyordu. Çünkü bu sınıfın arkasında bulunacak güçlü bir devlet desteği merkantalistlere, daha etkili ticari faaliyetlerde bulunmasını sağlayacaktı [Earle, 2003: 106].

Merkantalist kuralların amacının askeri potansiyeli ve ülkenin gücünü geliştirmek olduğunu söyleyebiliriz. Bunun için ithalat ve ihracat çok sıkı kontrol edilmeli, değerli madenler stok edilip saklanmalıydı. Ordu ve deniz kuvvetlerine ait mallar prim sistemiyle üretilecek; gemicilik bir deniz gücü kaynağı olarak teşvik edilecekti. Ekonomik hayatın öncelikle siyasal emeller doğrultusunda hareket ettiği ve gücün nihai gaye olduğu merkantalist sistemin ruhunda da savaş yatıyordu. Güç politikasının temsilcileri gayelerine kendi ekonomik güçlerini arttırmakla ulaşabilecekleri kadar, diğer ülkelerin ekonomik güçlerini zayıflatmakla ulaşabileceklerine de inanıyorlardı. Böylece siyasal güç açısından zenginlik hedef olarak görülüyordu.

18. yüzyıl İngiltere'sinde liberal düşünürler bile “savunma refahtan önemlidir” diyerek egemen olan bir devletin ilk görevinin, toplumu başka toplumların şiddet ve istilasından korumak olduğunu ve bunun ancak güç kullanılarak gerçekleştirilebileceğini ortaya koymuştur. Toplumların mekanik sanatlarda ve teknolojilerde ilerledikçe savaşların daha karışık ve pahalı bir hal aldığı, dolayısıyla bir ticaret ve sanayi devletinde askeri kurumların ekonomik temeller üzerine inşa edilmesi gerekliliğini ileri sürmüştür [Arıboğan, 1997a: 109].

Bununla bağlantılı olarak, toprak ve zenginlik edinmeye yönelik güç mücadelelerinin toplumların taşıyabileceğinden daha büyük bir yük haline gelmesi ve bunun en önemli örneklerinden biri olan Birinci Dünya Savaşı gibi çatışmaların önüne geçebilmek, savaş sonu dünyasında akademisyenlerin ve dış politika yapımcıların zihinlerini kurcalayan en önemli sorun olmuştur. Uluslar arası ilişkilerde, barışı korumak için bir devletler arası kuruluşa gerek olduğu düşüncesi, (idealist teori) İkinci Dünya Savaşına giden 1930'ların dünyasında çökmeye başlayınca savaş sonrası yeni dünya düzeni için alternatif fikirler aranmaya başlanmıştır. Bu fikirlerin öncülüğünü Prof. E. H. Carr ve Prof. Hans J. Morgenthau yapmış ve realist okulun temellerini atmışlardır” [Gürses, 1997: 41-66].

Edward Hallet Carr

Uluslar arası ilişkiler teorileri açısından realizmin ilk çağdaş yorumu, E. H. Carr tarafından yapılmıştır. Uluslar arası ilişkiler alanında temel klasikler arasına girmiş bulunan “Yirmi Yılın Krizleri 1919-1939” adlı çalışmasında. 1919 ile 1939 yılları arasında uluslar arası politikamın nasıl geliştiğini incelemiştir.

Carr, 1919 tarihli Versay anlaşmasının üzerinden henüz yirmi yıl geçmeden savaşın çıkışını hayretle karşıladığını belirterek, idealist yaklaşımı şiddetle eleştirmiştir. Birinci Dünya Savaşının korku, endişe ve güvensizlikten kaynaklandığını kabul ederek güç unsurunun uluslar arası politikada önemini vurgulamıştır

Carr, Machiavelli'nin ortaya koyduğu realist yapıyı benimsediğini ifade etmiştir. “Tarih bir nedenler sıralamasıdır ve akışını hayallerle değil, akıl ile anlamak mümkündür”. Çünkü, teori pratik üretmemekte, bilakis pratikten doğmaktadır. Yani idealist düşünce ideal bir dünyayı sağlayamayacaktır. Ancak ideal bir düzende idealizm söz konusu olabilir. Ayrıca politika, ahlakın bir fonksiyonu olmaktan ziyade, ahlak, politikanın bir fonksiyonu olup, gücün bir sonucudur.

Realizme göre, bütün devletlere yönelik etik standartlar oluşturmak, idealistlerin sandığı gibi çok kolay olmamaktadır ve idealizm, var olan gerçeklerden uzak bir ütopya olarak kalmaya mahkumdur [Dougherty, 1993: 6-8]. Politikayı ahlaka üstün gören Carr'a göre, yöneticiler güçlü oldukları için yönetmekte, yönetilenler de zayıf oldukları için tabi olmaktadır. Zayıfın boyun eğmekten başka seçeneği yoktur ve güçlüler tarafından buna zorlanmaktadır. Ona göre “Kişi niçin boyun eğer?” sorusuna verilebilecek cevap: “Kişi boyun eğmek zorunda; zaten aksi takdirde buna zorlanacağına bilincindedir” olmuştur.

Carr'a göre uluslar arası krizler sürekli gerçekleri görememenin, hazırlıksız davranmanın sonucunda çıkmaktadır. Bu yüzden “Batı” eğer egemen durumda kalmak istiyorsa her sosyal düşünce sisteminin ilk aşaması olan ütopyacıktan vazgeçerek realizme yönelmek durumundadır [Burchill, 2001: 70-76].

Realist düşünürler için, liberal ütopyacıların fikirleri uluslar arası sistemdeki gerçeklerle uyumlu argümanlar değildir. Onlara göre uluslar arası politikada gücün elimine edilmesi, uluslar arası ilişkilerin doğasında olan ve onu yönlendiren olguyu ihmal etmekten başka bir şey değildir. Realistlere göre uluslar arası sistemdeki tüm devletler çıkarlarını gerçekleştirmek isterler fakat, tüm ulus devletlerin çıkarlarının bir birleriyle uyum göstermesi imkansız olduğundan, ulusal çıkarlar arasında çatışma çıkması kaçınılmazdır. Özellikle Carr'ın belirttiği gibi bunun haricinde bir şey önermek sonuçsuz ve tehlikelidir.

Carr, çatışmayı zorunlu bir hal olarak görerek, uluslar arası sistemde en önemli aktör olan devletlerin çıkarlarının bir birleri ile uyuşmaz olduğunu savunmuştur. Ona göre

“ahlaki mutabakat fiziki güç ile desteklenmediği sürece anlamsızdır” [Gürses, 1992: 41-44].

Carr'ın realizminde, aklın istek üzerine galibiyeti hakimdir. Realizm gerçekliktir, idealizm ise olması gerekendir. Uluslar arası ilişkilerde, işbirliğini arttıracakı düşünölen ve uluslar arası örgütler üzerine inşa edilen devletler arası barış akılcı değildir. (Carr bu karara yaşadığı dönemdeki Milletler Cemiyetinin uluslar arası barışı sağlamadaki başarısızlığından etkilenererek varmıştır.)

Carr'a göre, idealist teoriye dayalı barış sisteminin çökmesindeki en önemli sebep, Milletler Cemiyeti'nin herhangi bir yaptırım gücünün olmaması, dolayısıyla 1930'lu yıllarda Hitler'i durdurma fırsatının kaçırılmış olmasına bağlamaktadır Carr : “Saldırgan devletler ancak diğer devletlerin güç odakları oluşturmasıyla durdurulabilir.” sonucuna varmıştı. Yani gelecekte, bu güç merkezleri birbirlerini caydırıcı bir rol oynayacaklardır. Böylece güçler dengesinin, uluslar arası barışı sağlamak için temel bir araç olduğu sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Carr, İkinci Dünya Savaşına yol açan süreci açıklarken, Birinci Dünya Savaşını kazanan ulusların, savaşı kaybeden ölkeler karşısında üstönlüklerini onaylayan bir yapının oluşturulduğunu, bu yapının da, uluslar arası barışı sağlarken topraksal sınırları galip ölkeler lehine yeniden düzenleyen ve bununla beraber onların ekonomik ve stratejik güçlerini geliştirmek için uluslar arası barış prensibini araç olarak kullandığını ifade etmiştir [Burchill, 2001: 77].

Carr, 1938'lerde Almanya'nın da İtilaf Devletlerinin Birinci Dünya Savaşı sonrası yaptığına benzer şekilde, barış arzusunu kendi yararına çevirmeye çalıştığını ve savaş tacirliği yapan demokrasiler tarafından tehdit edildiğini öne sürerek barışın koruyucusu olarak kendini tanımladığını ifade eder. Benzer şekilde Mussolini'nin, tüm uluslar arası anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümünün mümkün olduğunu iddia ederek, Avrupa'da bölgesel bir çatışmanın evrensel bir niteliğe bürünemeyeceğini belirten İngiliz sloganını kullandığını ortaya koyar. Bu söylemler ona göre, Almanya ve İtalya'nın aynı İngiltere ve Fransa gibi idealist değerleri kullanarak barışa dayalı çıkar

sağlamaya yönelik çabalarıydı. Böylece bu ülkeler, demokratik devletleri barış düşmanları olarak teşhir ederek istediklerine kavuşacakları zamanı kolluyorlardı [Williams, 1996: 268].

Liberal ütopyacılar gücü, uluslar arası ilişkilerde devletlerin en çok göz önüne aldıkları bir olgu olmaktan çıkarmak istiyorlardı. Fakat Carr'a göre ulus devletler kendi güvenliklerini sağlayabilmek amacı ile gücü en önemli araç olarak görmekte ve bu ulusal çıkarların gerçekleştirilmesine yönelik politikaları teşvik etmektedir. Bu kısır döngü, ulusal çıkarları gerçekleştirmeye yönelik politikaların çatışmaya dönüşmesini kaçınılmaz kılmaktadır [a.g.e., s. 269].

Realistlere göre iç ve dış güvenliğin sağlanması amacıyla oluşturulmuş devlet aygıtı, iktidar ve egemenlik olgularının pekiştirilmesine hizmet etmekte ve bu haliyle de bizzat çatışmalara yani güvensiz ortama yol açmaktadır. Devletlerin çıkarları, liberal ütopyacıların sandığı kadar bir birlerine uymamakta, ülkeleri bir birlerine yaklaştıran daha büyük bir tehdit olmaktadır. Birinci Dünya Savaşı öncesi aralarında sorunlar olan ve ittifaka yanaşmayan İngiltere ve Fransa, daha büyük bir tehdit olan Almanya'nın ortaya çıkmasıyla bir ittifaka yönelmişlerdir. Almanya'nın iki güce karşı oluşturduğu tehdidin ortadan kalkmasıyla tekrar bu iki ülke arasındaki ittifak zayıflamıştır. Aktörler arası sürekli bir uyuşma olmadığına göre, idealizmin ileri sürdüğü gibi evrensel bir barış kurulması olanaklı değildir [Dedeoğlu, 2003: 38]. Carr'a göre evrensel barış istemek, sisteme egemen olanların kendi değerlerini yayma girişiminden başka bir şey değildir. İdealistler, Birinci Dünya Savaşı'nın kıyımından sonra devletlerin, "gelecekte ancak bir deli savaşa başvurur" varsayımına dayanarak hareket etmesi gerektiğini, savaflara bir ölçüde, bir dizi hata ve yanlış anlamının yol açmış olduğunu ve gelecekte dünyanın güvenliğinin, ancak Milletler Cemiyeti gibi oluşabilecek anlaşmazlıkların çözümü alanlarında hizmet verecek uluslar arası kurumlar tarafından garanti altına alınabileceğini savundular. Carr bu fikirlerin, ütöpik olduğunu söyleyerek idealistlere karşı çıkmıştır. Ona göre "çıklarların uyumu ya da evrensellik toplumu" gibi kozmopolit bir düşünceye yapılan tüm başvurular nasıllarsa öyle anlaşılmalıydılar [Williams, 1996: 255-265]. Savaş sonu oluşturulan düzen, zafer kazanan güçlerin özel çıkarlarını

yansırken, Almanya gibi 1919 Versay düzenlemesiyle haksız yere mahkum edildiğine inanan uluslar tarafından destek görmüyordu [Burchill, 2001: 77].

Carr, bu gelişmelerin ışığında liberallerin ortaya koyduğu gibi mümkün olan en geniş katılımı oluşturulabilecek uluslar arası uzlaşma görüşünü reddediyordu. Çünkü bütünüyle tüm ulusların kabul edeceği evrensel prensipler (barış, çıkar harmonisi, ortak güvenlik, serbest ticaret) savunulduğu gibi, tüm ulusların değil sadece ulusal çıkarları yansıttığı oranda ulusal politikaların desteğini elde edebiliyordu. Örneğin Britanya, ulusal çıkarını evrensel çıkar ile birlikte görmüş, tüm ulusları kapsayacak barışın temeli olarak ise kendine özgü tecrübeleri göstermiştir. Carr'a göre insanlar, kendileri için kabul edilebilir olan düzenlemelerin, diğerleri içinde yararlı olduğuna kolayca inanırlar ve bazı özel çıkarlar için uluslar arası yarar teorileri oluştururlar. Hatta bazı özel çıkarlarını gizlemek için şık maskeler bulurlar. Ülke içinde genellikle kullanılan kamusal yarar söyleminin benzerini uluslar arası politikada da sıkça kullanırlar. Ütopyacı liberaller mutlak bir standart geliştirmeye meraklıdır. Fakat bunu yaparken kendi çıkarının dünyanın çıkarı olduğunu açıkça söylemez: "Dünya için iyi olanın kendi ülkesi içinde iyi olacağını savunarak ve ardından da argümanı tersine çevirerek, kendi ülkesi için iyi olanın dünya içinde iyi olduğunu ileri sürecektir" [Williams, 1996: 255-265].

Carr, bunun tarihte yığınla örneğinin bulunduğunu işaret ederek, Wilson'un Amerika politikasıyla evrensel adaletin aynı olduğuna inandığını ve Amerikan çıkarlarını insanların genel çıkarları gibi sunduğunu belirtmektedir. Wilson kendi ilkeleri için şu ifadeleri kullanmaktaydı. "...Bunlar insanlığın ilkeleridir ve sürdürülmelidir." Yine benzer şekilde 19. yüzyılda serbest ticaretin İngiltere'nin çıkarlarına olduğunu gören İngiliz devlet adamları bunun dünya içinde yararlı olduğunu savunmuşlardır. Churchill "İngiliz İmparatorluğunun servetinin ve gururunun dünyanın servetiyle ayrılmaz bir biçimde iç içe geçmiş olduğunu" ifade etmekteydi [Arı, 1997a: 186].

Sonuç olarak Carr liberal düşünceyi savunan idealistlerin, "çıklarlar doğal uyum içindedir" tezini eleştirirken, genellikle gücü ve yetkiyi elinde bulunduranların kendi çıkarlarını toplumun ve dünyanın çıkarları olarak gösterdiklerini ve bunu olası muhalefetlere karşı dünyanın ve toplumun çıkarlarına karşı çıkmak olarak gösterme

amacıyla kullandıklarına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bu tez, egemen güçlerin sistem üzerindeki hakimiyetlerini korumak ve bunu dünyaya kabul ettirmek için kullanılmaktadır.

Uluslar arası sistemde egemen devletler yukarıda bahsedilenlerin ışığında sık sık “ortak güvenlik” veya “saldırganlığa karşı direniş” gibi sloganları kullanmaktadırlar. Bu nedenle uluslar arası dayanışma her zaman bunu başkalarına dayatabilecek kadar güçlü olanların sloganı olacaktır. Dolayısıyla uluslararası dayanışma ve dünya birliği istekleri de birleşik bir dünya üzerinde kontrol sağlamak isteyen egemen devletlerden gelir [a.g.e., s. 187].

Hans Morgenthau

Morgenthau'nun “Uluslararası Politika” çalışması incelendiğinde ise, diğer realist düşünürlerdeki gibi insana son derece olumsuz yaklaştığı fark edilir. Morgenthau, insanın doğal olarak çıkarıcı olduğunu, buna paralel olarak çıkarlarını maksimize etmeye çalıştığını ve bunun içinde amacının gücünü arttırmaktan başka bir şey olmadığını ortaya koyar. Devletin de insana benzer şekilde çıkarıcı ve beklentilerini gerçekleştirmek amacıyla gücünü arttırmaya çalıştığını ortaya koyan Morgenthau, ulusal çıkarların güç ilişkilerine göre tanımlanması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca O, devlet adamlarının kendi uluslarının çıkarlarını savunurken ülkelerinin güçlerini temel almalarını savunur. Dolayısıyla Morgenthau'nun kuramında güç adeta temel ve nesnel bir unsur haline gelmiştir. Bununla birlikte ulusların ancak güçleri oranında ulusal çıkarlarını savunabileceklerini ifade eder.

Ulusal çıkar ve güç arasındaki ilişkiyi tanımlayan Morgenthau, uluslar arası politikayı realist bir bakış açısına göre yorumlamıştır. Onun belirttiği gibi, uluslar çıkarlarını güçleri ile uyumlu hale getirirlerse, değişik seçenekler arasında gayelerini kaynaklarıyla en iyi şekilde gerçekleştirecek ve maksimize edecek seçeneği bulmuş olacaktırlar [Eralp, 1997: 74]. Morgenthau'ya göre, Amerika Birleşik Devletlerinin güç olgusuna özel bir önem arz etmesinin ve güç kullanımını meşrulaştıran teorik dayanaklar arayışına girmesinin kendi açısından somut nedenlerin bulunduğu açıktır. ABD İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslar arası sistemin en güçlü aktörü ve en belirgin kutbu olarak

ortaya çıkmıştır. Uluslar arası sistemdeki tek nükleer devlet olmanın getirdiği avantajın yanı sıra konvansiyonel güçlerinin büyüklük ve etkinliği de bu ülkeye tartışmasız bir üstünlük sağlamış; savaş süresince harap olmuş Avrupa Devletlerinin tersine bir yıkıma uğramadan çıkmıştır [Arıboğan, 1997: 166].

Uluslar arası sistemde Birleşik Devletlerin lider olarak ortaya çıkmasında ve ABD'nin bu liderlik için gerekli gücü oluşturabilmesinde realizm önemli bir temel oluşturuyordu. Realizm bir yandan da güç dengesi çerçevesinde Birleşik Devletlerin silahlanmaya yönelişini meşrulaştırmıştır.

Morgenthau'nun çalışmasının yayınlanması ve yaklaşımları ABD'nin uluslar arası sistemde süper güç olarak ortaya çıktığı döneme rastlar. “Soğuk Savaşın tırmanma döneminde dünya politikası ABD-Sovyetler Birliği ilişkileri etrafında dönmekteydi.” Morgenthau'nun realist yaklaşımı uluslar arası sistemdeki yeni yapılanmayı açıklar ve bu sisteme uygun bir dış politika oluşturulması için bir çerçeve hazırlar [Gürses, 1992: 41-44].

Rekabet ortamlarının ideolojisi haline gelen ve güç olgusuna öncelik tanıyan realizm düşüncesi, bu dönemde de ABD'nin bir süper güç olmasının ve bunun kullanabileceği ortamların yaratılmasının düşünsel alt yapısını kurmuştur [Gürses, 1998: 85].

Realizmin uluslar arası ilişkilerdeki sistemli anlatımı ve bir disipline sahip olması da, bu döneme denk gelmektedir. Bu anlayışın gelişmesinde, savaş öncesi yaygın görüş olan idealizmin savaşlarla birlikte çökmesi önemli bir etki yaratmıştır [Dougherty, 1993: 75-80].

Morgenthau kendisinden önceki tüm realistlerin görüşlerini uluslararası ilişkiler alanına uyarlayarak uluslar arası politika disiplininin temel taşlarını ortaya koymuştur. Ona göre politika, kökleri insan doğasında bulunan objektif kurallarla yönetilmektedir.

Siyasal gerçekçilik adını alan bu görüşe göre, dünya rasyonel bir bakış açısından bakıldığında kusurlu ve noksandır. Bunun nedeni ise insan doğasının kötü, günahkar ve

ilişkilerinde çıkarı ön plana alan bir doğaya sahip olmasıdır. Dünya, insanın doğasında var olan bu güçlerin bir yansımasından ibaret olduğundan, dünyayı düzeltmek ve geliştirmek için bu güçlere karşı çıkmak yerine bu güçlerle birlikte hareket etmek gerekir. Böyle bir dünya, kaçınılmaz olarak çatışan çıkarlar dünyası olacak, ahlaki ilkeler hiç bir zaman tam anlamıyla sisteme hakim olamayacaktır. Bu çerçevede de ülke yöneticileri, güç ile ifade edilen çıkarların peşinde koşmaktadırlar [Morgenthau, 1970: 6-14].

Realizm siyasal davranışların ahlaki özelliklerini, ancak siyasal bilimin çıkarı ile ilgili olduğu zaman ve sağ duyudan çok, geleneksel ahlak ile alakalı ise göz önüne almaktadır. Bireyler ahlaki değerleri korumayı tercih edebilme hakkına sahip olmakla beraber devletler hayatta kalmak gibi bir göreve öncelik vermelidirler. Realizm bütün devletlere uygulanabilecek bir düşüncedir [Arıboğan, 1997: 166].

Realizme göre güç ulusal çıkarın gerçekleştirilmesi için bir araçtır. Bu durum güç dengesi, güç politikasının doğal bir sonucu olup evrensel bir kavramdır. Tarih boyunca büyük güçler arasında benzer bir denge oluşmuştur. Morgenthau, ister iç politikada isterse dış politikada olsun, bütün politikaların esas itibariyle üç ana biçimde görülebildiğini öne sürmüştür. Bunları ilk olarak güç elde etmek, ikinci olarak elde edilmiş bulunan güç ve iktidarı arttırmak ve son olarak da elde edilmiş bulunan güç ve iktidarı göstermek olarak ortaya koymaktadır. Ona göre bu biçimlerin uluslar arası politikaya yansıması halinde, devletler için üç tip siyaset şekli oluşmaktadır. Eğer devlet elde etmiş bulunduğu gücü korumak ve kendi lehine oluşmuş bulunan güç durumunu sabitlemek arzusunda ise statüko politikasını tercih etmektedir. Oysa güç ilişkilerini değiştirmek isteyen bulunduğu konumdan hoşnutsuz olan ve güçler dengesinde kendi lehine bir durum yaratmayı arzulayan bir devlet açısından uygulanabilir olan politika, revizyonist politikadır. Elde etmiş olduğu gücü elinde tutmak ve arttırmak amacıyla sahip olduğu gücü göstermek isteyen devlet için ideal politika biçimi de prestij politikasıdır. Devletlerin bu politikaları izlerken seçtikleri alternatif ise, çıkarları ile uyumlu olacak şekilde kendilerinden daha güçlü olanların bu güçlerinin dengelenmesi ya da tek başına sistemdeki en güçlü birim haline gelmeye çalışmak olacaktır [Morgenthau, 1970: 3].

Bu üç yaklaşımın ışığında, uluslararası sistem, devletlerin ulusal çıkarları gereğince siyasal bir arenadır. Bu açıdan devletler hangi yolu benimsemiş olursa olsun davranışlarının nihai amaçları güç ve iktidar elde etmeye yöneliktir. Bu amaçla devletler güçlerini göstermeye yönelik davranışlara girmekte ya da ittifaklar kurarak güçlerini arttırmaya çalışmaktadırlar [Arıboğan, 1997a: 32].

Bu durum, hiçbir üst otorite kabul etmeyen çoğul egemen devletlerin varlığından kaynaklanır. Morgenthau, son tahlilde “çoğul egemen devletlerin ilişkileri çatışma ile düzenlenir ve bunda belirleyici faktör sadece güçtür” demiştir. Bu durumda, uluslar arası ilişkiler sadece üstün olan ortak bir otoritenin bulunmaması anlamında anarşik değil, aynı zamanda ilişkilerin sürekli rekabet ve çatışma şeklinde olması anlamında da anarşiktir. Uluslar arası ilişkiler bir savaş halidir.

2.2.5. Realist Teorinin Yapısı

Realist teoride ulusal güvenlik, hiyerarşik olarak uluslar arası sorunlar listesinde genellikle en üsttedir. Askeri ve bununla ilgili siyasi sorunlar dünya politikasına egemendir. Realist devletler aralarındaki aktüel veya potansiyel çatışmalara odaklanır. Bu yüzden realist teoride “güç” başlıca ana konudur [Viotti ve Kauppi, 1993: 7]. Bu bağlamda, güç konusuyla ilişkili olarak realistler, askeri güvenlik veya stratejik sorunları genellikle “yüksek politika”, ekonomik ve sosyal sorunlara ise daha az önem vererek “alçak politika” şeklinde tanımlarlar.

Yüksek politika bakış açısı içerisinde realistler, karşı tarafın tümünden ortadan kaldırılmasına kadar varabilecek bir güvenlik anlayışına sahiptir. Devlet, gücünü sadece korumak için değil arttırmak içinde davrandığından (çünkü devlet halkın artan refah taleplerini karşılamak zorundadır) mutlak biçimde kendisi gibi hareket eden diğer devletlerle karşı karşıya gelecektir. Aralarındaki çatışma, birinin ortadan kalkması ile son bulacaksa da, devletler bunu göze alacaklardır. Ancak, var olmak için bu güç mücadelelerinden kazançlı çıkılması gerekmektedir. Yani, bir aktör karşı tarafı ortadan kaldırırken kendini mahvetmemelidir. Birinin mutlak kazancı, diğerinin mutlak kaybı

anlamındadır. Bu sıfır toplamlı oyunda, kaybeden olmamak için güç unsurlarının artırılması güvenlik anlayışının temelini oluşturmaktadır.

Bu temel bakış açısı içinde devlet, realist düşünürler tarafından birleştirici bir aktör olarak görülür. Bundan hareketle devlet egemenliği, uluslar arası anarşi kavramları etrafında odaklanır. Realistler devletlerin egemenliklerinin karşı karşıya geldiği uluslar arası arenada, çatışmanın kaçınılmaz ve devamlı olduğunu ileri sürer. Dolayısıyla askeri konuların dünya politikasına hükmettiğini ve gücün anahtar kavram olduğunu ifade ederler. Realizmin ana uğraş konusu diğer teoriler gibi uluslar arası sistemde nasıl barışın sağlanabileceğidir [Aydın, 1996: 71-114].

Realizmin etkileri sıkı iki kutuplu sistemde doruktadır. İki kutuplu sistem uluslar arası sistemin genelinin en büyük tehdit altında bulunduğu dönemi ifade etmektedir. Bir birine rakip iki büyük güç, dünyanın büyük bir bölümünü iki kampa bölmüş ve bir birlerini tehdit olarak göyerek inanılmaz silahlanmışlardır. En ufak bir caydırıcılık girişimi, büyük bir genel savaşa yol açabilecek durumdadır. Sistem aşırı gergin, taraflar tazyakkuz halindedir. Bu tür bir sistem, tarafları öylesine silahlanmaya teşvik etmiştir ki, bir birlerini yüzlerce kez yok etmeleri olanaklıdır. Taraflardan biri diğerine mutlak üstün değilse ki öyle de olmuştur, çıkabilecek olası bir savaşın kazananı olmayacaktır. Bu durum, yani aşırı tırmanma aslında tarafların bu silahlara başvurma olasılıklarını düşürmektedir. Çünkü, daha çok savunma daha çok güvenlik anlamına gelmemekte, daha çok çatışma ve mahvolma riskini arttırmaktadır [Sullivan, 1990: 80-83].

2.2.6. Realist Teoriye Yönelik Eleştiriler

İkinci Dünya Savaşı sonrası realistler ve idealistler arasında tartışmalar yaşanmış, arzu edilen dünya düzeni ile var olan sistem arasında büyük farklılık oluşmuştur. Realistler, idealistlerin öne sürdüğü tarihsel koşullar, liderlerin şeytanlıkları, sosyo politik sistemler yada yetersiz eğitim ve algılama güçlükleri gibi nedenleri çatışmaların sebepleri olarak görmemiş, bunu devletler arasındaki doğal durumun ifadesi olarak ele almışlardır [Arıboğan, 1997: 172].

İdealistler, realistlere yönelttikleri eleştirilerinde, onların iddia ettiği gibi gücün kazanılması ve korunup yaygınlaştırılmasının uluslar arası politikanın esası olduğunu reddederken, dış politikanın güç üzerine temellendirilmesi yerine işbirlikçi ve etik standartlara göre formüle edilebileceğine inanmaktadırlar. Ayrıca ahlaki politikalar izlemenin realistlerin iddia ettiği gibi ulusal çıkarı aykırı olamayacağını da öne sürerek, dünyada yeni bir düzen aranması gerektiğinin altını çizmektedirler. İdealistlere göre var olan sistemin, realistlerin savunduğu gibi ulusların kendi çıkarlarını savunan bir egemen devletler düzeni olmadığıdır. Ayrıca sistem içerisinde etkin bir merkezi otorite boşluğu olduğu için var olan düzenin yerine yeni işbirliği yöntemlerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Realistlere göre ise, idealistlerin ülkelerin daha az çatışmacı ilişkiler kurabileceği inancı, reel politik uygulamasıyla bağdaşmaz. Böylece bu görüş, hiç bitmeyen bir çatışma döngüsü yaratacaktır [a.g.e., s. 167].

Realistlere getirilen diğer önemli bir eleştiride; uluslar arası hukuk teamülleri ve soyut değer sistemlerine olan ilgisizlikleridir. Bir çok realist teori karşıtı düşünürlere göre, uluslar arası ilişkilere bu pencereden bakıldığında dünya sürekli olarak savaşın kenarındadır. Devletlerin kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla toplumları için cazip olmayacak güç politikalarını bu tehdit çıkmazı ile kabul edilebilir bir mazeret olarak kullandıklarını belirtmektedir. Realistler ise toplumlar için daha çekici olan ahlaki kurallar içeren politikalar yerine gücün kurallarına daha uygun politikalar geliştirmeyi savunmaktadırlar. Onlar politikalarının dünyanın gerçeklerine uygun olduğunu, güç ilişkilerine taraftar olmamanın, aslanların avlarını merhametsiz yöntemlerle öldürmelerine karşı olma ile aynı olduğunu belirtmektedirler. Bu yöntemin hiçte iyi olmamasına rağmen bunun aslanların doğasında olduğunu ortaya koymaktadırlar.

Realistler hükümeti, toplum içinde düzenin ve tehditlere karşı güvenliğin sağlanması için zorunlu görürler. Uluslar arası sistemde bir toplum içinde hükümetin oynadığı rolü oynayabilecek bir dünya hükümetinin hala oluşturulmamış olması, devletler arasındaki ilişkilerin anarşik ve güç merkezli olduğunu ispat eder. Güvenlik, ulus devletleri motive eden en önemli araçtır. Her ne kadar tüm ulus devletler uluslararası sisteme ahlaki

değerlerin hakim olmasını isteseler de görünen bir gelecekte bunun gerçekleşmesinin çok zor olduğunun farkındadırlar [Sullivan, 1990: 93-98].

Realistler uluslar arası politikada her ne kadar dış ticaretin ve karşılıklı bağımlılığın önemini inkar etmeseler de, bunun gibi diğer devletler arasındaki ilişkilerin hükümetlerin izin verdiği oranda gerçekleştiğini ortaya koymaktadırlar. Uluslar arası politikada barışın sağlanması isteniyorsa karşılıklı bağımlılık ve idealistlerin savundukları argümanlar yerine, devletlerin olması gerektiği gibi değil; olduğu gibi kabul edilmesi gerektiği savunulur.

Realistlerin düşüncesine göre, barış bir çok ülkeyi motive eden bir kavram olsaydı, 1919 yılında ülkeler arasında barışın arttırılmasına hizmet etmek amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti'nin himayesi altında uluslararası bir barış sağlanabilirdi [a.g.e. s. 96].

Realistler, diğer teorilerin devlete aşırı önem verdikleri eleştirisine yanıt olarak; devletlerin güvenlik ve güç sorunlarıyla karşı karşıya kalındığında çözümünü üretebilecek veya muhafaza edebilecek tek kurum olduğunu ifade etmişlerdir. Yani devlet, askeri gücü organize edebilecek tek yapıdır. Devletler askeri gücü arttırabilirler ve toplum içinde düzeni oluşturabilirler. Dış ilişkilerde devlet, oluşturduğu güçlerle tehditleri önleyebilecek ve ulusu sistematik bir şekilde savunabilecek yetenekteki tek organizasyondur [a.g.e. s. 96].

Bununla birlikte doğa halinde, tarihin bilinen çoğu döneminde insanların, grupların veya onların liderlerinin temel sorununun güvenlik ikilemi olduğu ifade edilmiştir. Böyle bir sistem içerisinde yaşayan her grup ya da birey genellikle, diğer grup yada bireyler tarafından saldırıya uğramak, egemenlik altına alınmak veya yok edilmek korkusuyla güvenlik kaygısına düşmüştür. Bu tür saldırılardan korunmaya çalışırken de, diğerlerinin gücünden kurtulmak için daha fazla güç kazanmaya çalışmış ve bu, sonrasında diğer tarafları daha da tehlikeli hale getirerek onları en kötüsüne hazır hale getirmeye zorlamıştır [Daugherty, 1993: 35].

Böylece bir birleri ile rekabet eden ülkelerin dünyasında, hiç biri kendini tam anlamıyla güvende hissetmeyeceğinden, ülkeler arasında güç mücadelesi devam etmiş ve güç ile güvenlik birikimi hedefleyen bir kısır döngü içine girilmiştir. Ülkelerin genellikle çatışan çıkarlara sahip olduğunu iddia eden realistler, bu farklılaşan çıkarların savaşa yada diğer çatışma biçimlerine yol açtığını öne sürmüş ve bir ülkenin gücünün, çatışmanın sonucunu belirlemede hayati olduğu gibi onun diğer ülkeler üzerindeki etkisini tayin etmekte de çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu nedenle de devletler arasında oluşturulan tüm politikalarda ana amacın sahip olunan gücü arttırma, koruma ya da gösterme biçiminde belirlendiğini ifade etmişlerdir [Sullivan, 1990: 98].

Realistlere göre gücü bu yönde geliştirmenin yolu askeri, ekonomik, teknolojik kapasite gibi somut kaynakları verimli kullanmak veya arttırmakla beraber, sistem içerisindeki güç dengesini muhafaza etmekten de geçmektedir [Arıboğan, 1997: 176].

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslar arası sistemde güç dengesi ve onu korumaya yönelik politikalar yalnızca kaçınılmaz değil, aynı zamanda egemen devletlerin istikrarını sağlayan hayati bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Devletler aşırı ölçüde silahlanma yarışını başlatırken, diğer yandan da 1949'da NATO ve 1955'te Varşova Paktının kurulmasıyla iki ayrı bloğa ayrılmışlardır. Bu bloklar bir birlerine askeri olarak rakip oldukları gibi, siyaset ve ekonomik sistem olarak da alternatif oluşturmuş ve dünya bu iki rakip grubun güç mücadelesi içinde bulunduğu bir arena haline gelmiştir [Dougherty, 1993: 33-36]. Bu durumun dünyayı üçüncü bir dünya savaşına sürükleyeceği idealistler tarafından ileri sürülmüştür.

Realistlere göre bu ortaya konulan resim görüldüğü kadar kasvetli değildir. Dünya sürekli bir savaşa doğru sürüklenmemektedir. Realist prensipler, uluslar arası politikada barışın ve istikrarın muhafaza edilmesinde önemli roller oynamaktadırlar. Bu prensipler içinde en önemlisi güç dengesidir.

Güç Dengesi

Uluslar arası sistemde iki çeşit güç dengesi bulunmaktadır. Birincisi “Basit Güç Dengesi” diye adlandırılan iki kutuplu sistem olarak bilinir ve iki devleti içeren bir sistemdir. İkinci olarak “Karmaşık Güç Dengesi”, genellikle çok kutuplu sistem olarak bilinir. İki devletten daha fazlasını içeren bir sistemdir.

Basit güç dengesi sisteminde, iki devlet yaklaşık olarak bir birlerine yakın askeri güce sahip olurlarsa savaşmazlar. Bu iki devlet arasındaki bir savaşın kazananı olamayacağı gibi, korkunç bir maliyeti de olacaktır. Her iki tarafta bunun farkındadır. Bundan dolayı sistemde barış olacaktır ve en kötü olasılıkla iki kutup arasında savaş ortaya çıkmayacaktır.

Güçlerden birinin bu dengeyi bozarak daha fazla güçlenmesi, bu iki kutuplu sistemi ortadan kaldırarak o devletin egemen bir pozisyonu elde etmesini sağlar. Egemen olan devlet zayıf olan devlete saldırabilir veya tehdidi ittifaklar zinciri oluşturmak suretiyle etkisiz hale getirebilir. Fakat bunun doğal sonucu olarak realizmin temel prensiplerinden olan gücü, kendi için istemenin yerine bu gücü diğer ittifak üyesi ülkeler ile paylaşmak zorundadırlar. Çok kutuplu sistemi daha iyi kavrayabilmek amacıyla A, B, C, D ve E isimli beş devlet ele alalım. Uluslar arası sistemde başat güçlerin tam olarak aynı güç seviyelerinde olmaları pek mümkün değildir. Her devlet bir tek kendisinin egemen güç olmasını ister. Ancak diğer güçlü devletler daha fazla güç sahibi olabilirler. Örneğin B devletinin A devletinden deha az güçlü bir devlet olduğunu ve aralarında bir çatışma riski olduğunu kabul edelim. C devletinde, A devletinin gücünün artmasının kendi çıkarları aleyhine olacağını düşünerek, A ülkesini caydırmak amacıyla B ülkesi ile ittifak içine girer. Bu yeni ittifak C ülkesinin karşısındaki D ülkesi tarafından tehdit olarak algılanır ve bu yüzden A ve D devletleri bu yeni ittifak tehdidi karşısında birlikte hareket etmeye karar verirler. Bu oluşturulan iki ittifak sayesinde güç dengesi muhafaza edilmeye devam ettirilir. Eğer iki ittifaktan biri daha güçlü olarak görünürse güçlü olan ittifakın karşısındaki diğer bir devlet (E) zayıf olan tarafa katılmaya davet edilir veya kendisi dahil olmaya çalışır [Gönlübol, 1993: 443-463].

Güç dengesi sistemi uluslar arası ilişkilerde nispeten barışçıl bir yapı oluşturur. Fakat güç dengesini savunanlar sistemde bir savaşın gerçekleşmeyeceğini belirtmemişlerdir. Zaman zaman sistem içindeki bozulan dengeyi düzeltmek için küçük savaşlar olacaktır. Ancak bu çatışmalar çığırından çıkarak dizginlenemez bir duruma gelmeyecektir. Diğer teoriler tarafından realizm, devlet dışındaki aktörleri önemsememesi, askeri güç ile özdeşleştirdiği güç kavramıyla aşırı meşguliyeti, devletlerin giderek artan karşılıklı bağımlılığını gözden kaçırmaması ve dünyayı sadece benzer ulus devletlerden oluşan homojen bir yapıda görmeleri açısından eleştirilir [Aydın, 1996: 78].

Realistlere yapılan diğer bir eleştiri ise: “uluslar arası sistem, güç için mücadele eden devletlerden oluşur” tanımlamasına olmuştur. Realistleri eleştirirken güç konusunda sabit fikirlere yönelmelerine ve uluslar arası politikayı etkileyen güvenlik dışı faktörlerin görmezlikten gelmelerine dikkat çekilmiştir. Richard Falk bunu, çatışmaya eğilimli, hukuk ve ahlaki milli çıkarların akılcı hesabı üzerinde bir yük olarak gören bir yaklaşım olduğunu belirtmiştir [Falk, 2001: 76].

2.3. Plüralist Teori

Realizm uluslar arası politikada güç ile devlet arasındaki ilişkiler üzerine odaklanmıştır. Plüralist teori de ise realist teoriden farklı olarak güvenlik konusu ikincildir ve bu konuya uluslar arası ilişkilere işbirliği açısından yaklaşmıştır. Plüralizm, özellikle sistemin değişim geçirdiği 1960’lı ve 1970’li yıllarda uluslar arası ilişkiler alanında devletler arası politika ve iç politika arasında ayrıma giden ve devlet merkezli bir analizi benimseyen düşünceye bir tepki olarak ortaya çıkmıştır [Arı,1997a: 343]. Plüralist teoride, ekonomi ve refah ile ilgili konular ilk sırada ele alınır ve ülke ekonomilerinin işbirliği içinde olduğu bir sistemin daha güvenli olduğunu ortaya konulur [Gürses, 1997: 48-66].

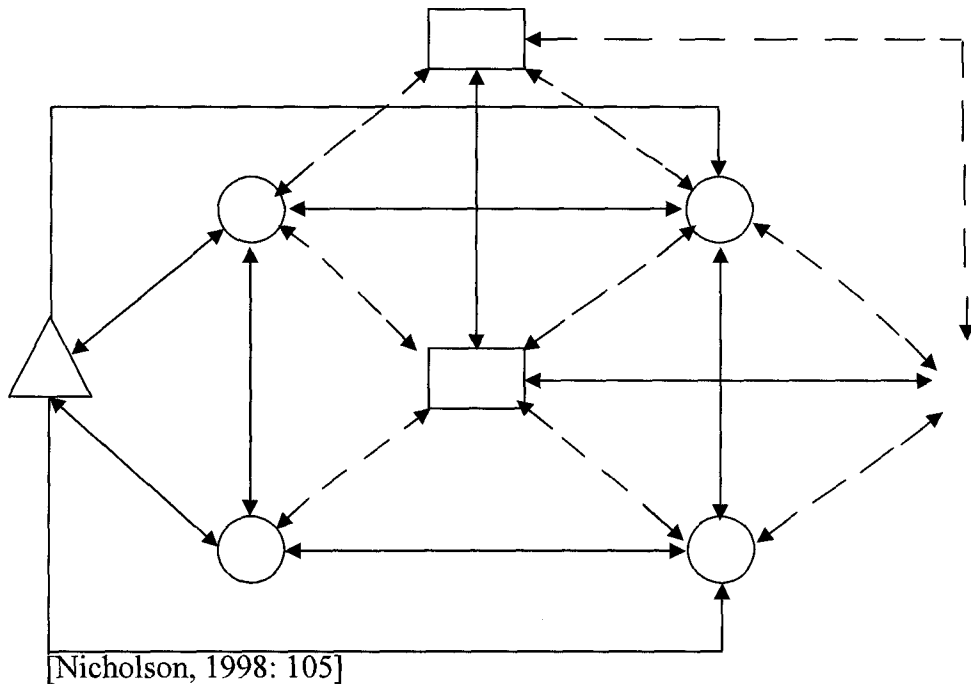
2.3.1. Plüralist Teorinin Uluslar arası Politikada Gelişimi

1970’lerin ortalarından itibaren uluslar arası sistemin çift kutuplu yapısı iyice gevşemeye başladığında, uluslar arası politika da yeni yaklaşımlar üretilmeye başlanmıştır. Çin’in uluslar arası alanda bir güç haline gelmeye başlaması, Japonya’nın

ekonomik dinamizmi, Avrupa'nın birleşme yolundaki etkili adımları çok kutuplu bir dünya düzeninden bahsedilmeye başlanması sürecini başlatırken, doğal olarak uluslar arası ilişkilerdeki yeni yapılanma teorik yaklaşımları da etkiledi. İki karşıt blok arasındaki çatışmalar yerini barış içerisinde bir arada yaşama yollarının arandığı ve bu amaçla kurumların oluşturulduğu (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi) bir döneme girildi. Ayrıca ekonomik konuların uluslar arası ilişkilerde daha egemen olmaya başlaması (Güney Doğu Asya ülkelerinin dünya ekonomisi pastasındaki dilimlerinin büyümesi) Plüralist teorinin gelişmesinde etkili oldu.

Plüralist ve karşılıklı bağımlılık tezleri de söz konusu zaman sürecinde üretilen düşünce ekolleridir. Plüralistler, İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslar arası ilişkilerde gelişen örgütlenmeler ve dünya ekonomisinin ve küresel mali yapının gelişmesi gibi konulara yönelirken, uluslar arası politikada tartışmaların güvenlik ve askeri konulardan uluslar arası ekonomik sürecin analizi ve bunun askeri konularla olan ilişkisine., devletler üzerinde toplanan analizlerden devletlerin davranışlarının var olan uluslar arası yapı tarafından ne derece etkilendiğine, ekonomik ilişkilerin devletleri aşp aşmadığı gibi konulara yönelmiştir [Gürses, 1997: 48-66]. Plüralist teorinin aşağıda ki uluslar arası sistem modeli incelendiğinde ortaya konulan fikirler daha açık şekilde anlaşılacaktır.

Şekil 2: Plüralist Teori Uluslar arası Sistem Modeli

Plüralist teorinin uluslar arası sistem modelinde daireler devletleri temsil ederken, kareler çok uluslu şirketleri, üçgen ise uluslar arası örgütleri ve A küçük karesi ise ulus altı örgütleri temsil etmektedir. Plüralist uluslar arası sistem modelinde noktalı oklar her iki yönde de gitmekte, şirketler, devletlere ve devlet merkezli sisteme meydan okuyabilmekle beraber realist teorilerin ortaya koyduğundan farklı olarak devleti etkileyebilme gücüne sahip olmaktadır. Uluslar arası örgütler olan BM ve IMF bu sistem modelinde üçgen şekliyle temsil edilmekte ve bunun yanında devletleri de etkileyebilmektedir. Uluslar arası örgütler devletlerden benzer şekilde etkilenebilmektedir. Tüm örgütler otonom aktörlerdir ve devletlerin araçları değildir. Uluslar arası örgütler, realistlerin ve ileride de görüleceği gibi neorealistlerin ortaya koyduklarından daha fazla bir sistem içi etkileşime sahiptirler[a.g.e.: 105].

Plüralistler, uluslararası sistemi gücün merkezleşmiş devletler ve çok sayıda çeşitli düzeylerdeki alt sistemler arasında dengesizce dağılan bir yapıya sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Fakat onlara göre uluslar arası sistem yalnızca devletlerden ve bunların güç mücadelelerinden oluşmamaktadır. Bu sisteme, uluslararası örgütler, şirketler ve bireyler gibi farklı birimlerin de katılması gerekmektedir. Bu noktada realist paradigmanın hükümetler dışı varlıkları yeterince etkileme gücüne sahip olmamaları, dolayısıyla göz ardı etmesine de tepki gösteren plüralistler hükümet dışı bazı aktörlerinde dünya politikasına katılmalarına olanak sağlayacak yeterli kaynaklara sahip bulunduğunu savunmaktadırlar.

Buna yol açan eğilimler dört ana gruba ayırmaktadırlar.

- 1- Ekonomik karşılıklı bağımlılığın artması.
- 2- Gelişmekte olan ülkelerde modernleşme, kentleşme ve artan iletişim sürecinin gücü hükümetlerden özel aktörlere doğru dağıtması.
- 3- Zayıf devlerin güçlenmesi.
- 4- Uluslararası politika alanında değişen konular .(çevre vb.)

Plüralistler kendi yaklaşımlarının, çağımıza neden daha uygun olduğunu yorumlarken, “Thucydides’in global borç, nükleer kış yada ozon tabakasının incelenmesi gibi konularda kafa yorması gerekmiyordu” şeklinde bir savunmada bulunmaları bu teorinin ortaya

çıkışı nedenleri hakkında açık bir fikir vermektedir [Arıboğan, 1997: 209]. Ayrıca, “Bir yüzyıl önce Atlantik’i geçmek iki hafta alırken Charles Lindberg bunu 33 saate, Concorde 3 saate ve telekomünikasyonsa bir ana indirmiştir. Dünya ticareti dünya üretiminden çok daha hızlı gelişerek uluslararası para akışı dünya ortalama mal ticaretinin 25 katına ulaştığını” söylemişlerdir [Arıboğan, 1997: 209].

Plüralist teorisyenlerin önemli isimlerinden James Rosenau, uluslar arası ortamdaki bu değişikliklerin yeni bir kavramsallaştırmaya ihtiyaç gösterdiğini iddia ederek ulus devletlerin dahil olmadığı ilişkilerin her geçen gün daha da çeşitlendiği ve yeni yapı ve etkileşimlerin ortaya çıktığı bu ortama “Uluslar arası” denemeyeceğini ifade etmiştir. Karşılıklı bağımlılığın daha da dinamikleşmesi, devlet dışı aktörlerin daha da yaygınlaşması güç politikalarının zayıflamasına yol açmıştır. Çünkü uluslararası politika eskiden kolayca ifade edildiği gibi tüm devletlerin dış politikalarının toplamından oluşan bir ilişkiler bütünü değildir. Yeni global ilişkilerin içerisinde yeni yapılar, yeni aktörler ve yeni etkileşim süreçleri bulunmakta, bunlar ise büyük oranda devletler tarafından kontrol edilememektedir. Artık devlet, uluslar arası politikanın tek aktörü değildir [Vasquez, 1998: 179-188].

Örneğin uluslar arası örgütler, bağımsız davranabilen aktörler haline gelebilmekte, bağımsız devletler gibi kendi karar vericilerine, bürokratlarına sahip olabilmektedirler. Ayrıca diğer grupları, kurumları ve devletleri etkileyebilecek dikkate değer bir etkiye sahip olabilirler. Ernst Haas bu olguya realist düşünceden farklı olarak gücün kaynağının bilgiye kaydığını ifade eder. Ona göre çıkarları belirleyen bilgidir. Bilginin değişimi çıkarların yeniden tanımlanmasına yol açmaktadır. Bireylerin tercihlerini belirleyen esas faktör bilgileridir. Bu bilgi teknolojik bir bilgide olabileceği gibi tarihi bilgide olabilir [Arı, 1997a: 345].

Yukarıdaki özelliklere göre plüralist teoriyi dört noktada ortaya koyabiliriz. İlk olarak plüralistler, devlet dışı aktörlerinde varlığını kabul ederek, realist teorinin devleti uluslar arası ilişkilerin temel aktörü kabul eden yaklaşımdan uzaklaşmaktadırlar. Uluslar arası ilişkilerin aktörleri arasında devletin yanında bireyi, ulusal ve uluslar arası baskı

gruplarını, uluslar arası örgütleri vb. dahil etmektedirler (Bunlarda bir aktördür kendilerine ait bir karar verme yetkisi ve politikası vardır.) [a.g.e., s. 345-346].

Uluslar arası politikanın gündemi oldukça yoğundur, güvenlik konuları da önemli olmakla beraber, tüm ticari ve ekonomik ilişkiler, spor ve turizm, enerji, sağlık, çevre kirliliği, vb. bir çok sorun uluslar arası ilişkilerin gündemini oluşturan temel konular arasında yer almaktadır.

Plüralistler açısından devletler tek sesli bir aktör olarak telakki edilmemektedir. Herhangi bir devletin dış politikasından bahsedebilmek için çok sayıdaki aktör tarafından oluşturulan kararlardan söz etmek gerekmektedir. Bu açıdan plüralistler devleti bütün olarak ele almayı parçalara ayırmaktadır.

Devletin rasyonel bir aktör olduğu fikrine karşı çıkan bu düşünürler, karar alma sürecini, çeşitli aktörler arasında çelişme ve pazarlıklar sonucu oluşturan bir olgu olarak değerlendirmektedir. Koalisyona karşı koalisyon oluşturma, pazarlık ve uzlaşma kavramları bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Onlara göre uluslar arası politikanın gündemi çok geniştir. Bu açıdan uluslar arası politikayı yönlendiren eğilim, yalnızca askeri güvenlik ile sınırlandırılmaz [Arıboğan, 1997: 46]. Baskı gruplarının dış politikanın oluşturulmasındaki rollerini önemle vurgulamaktadırlar.

Plüralist yaklaşımın en temel noktası devlet dışındaki bazı aktörleri de analizlerine dahil etmeleridir. Plüralistlerin global sistem analizlerinde kullandıkları en önemli yenilik, varlığıyla beraber karşılıklı bağımlılık ve transnasyonelleşme kavramlarını da uluslar arası sistemi açıklamada yer almasıdır.

Transnasyonelleştirmeyi James Rosenau şöyle tarif etmektedir: “Hükümetler tarafından yürütülen uluslar arası ilişkiler, olayların akışında önemli sonuçlar doğurmakta veya doğurabilecek olan bireyler, gruplar ve toplumlar arasındaki ilişkilerle tamamlanma süreçleridir”[a.g.e., s. 49].

Karşılıklı bağımlılık Edward L. Morse'un ifade ettiği şekilde “bireyler, hükümetler, çok uluslu şirketler türünden iki yada daha fazla aktörün eylemlerinde karşılıklı olarak bir birleri ile bağlantılı olma hali ” olarak anlatılmaktadır [a.g.e., s. 47].

Joseph Nye

Joseph Nye ise 1500 ile 1900'lü yılların önder ülkelerinin hangileri olduğu konusunda bir yorum yaparken bu devletlerin konumunu pekiştiren güç kaynaklarını da bir şema vasıtasıyla açıklamıştır. Bu çizilen şema, realistlerin ortaya koyduğunun dışında önder ülkelerin gücünü oluşturan kaynaklarının farklılaştığını, sadece askeri güç ve güvenlik olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 5: Egemen Ülkelerinin Gücünü oluşturan Kaynaklar

Dönem	Lider Ülke	Ana Kaynaklar
16. yy.	İspanya	Altın külçeleri, koloniyel ticaret, paralı ordular, hanedanlık bağları
17. yy.	Hollanda	Ticaret, sermaye piyasası, donanma
18. yy.	Fransa	Nüfus, kırsal endüstri, kamu idaresi, ordu
19. yy	İngiltere	Endüstri, siyasal bağımlılık, finans ve kredi, donanma, liberal kurallar, ada olma konumu
20.yy	ABD	Ekonomik ölçek, bilimsel ve teknik önderlik, evrensel kültür, askeri kuvvet ve ittifak, liberal uluslararası rejimler, uluslar arası iletişimin faaliyet merkezi

[Arıboğan, 1997: 216]

Ona göre uluslar arası gündem çok gelişmiş ve tek bir perspektifle analiz edilemeyecek kadar karmaşıklaşmıştır. Onun açısından öncelikli araştırma konularının da jeopolitik askeri dengelerden ziyade, global sorunları üzerine yoğunlaşması gerekmektedir. Fakat yine de ortaya konulan eleştiriler de karşılıklı bağımlılık çatışmaları azaltmamakta bunun tersine bir durum yaratarak ulusların fikir ayrılığına düşmesine sebep olacak

alanları genişletmekte ancak karşılıklı bağımlılığını güçlü olduğu yerde güce başvurma inisiyatifi azalmaktadır. Çünkü karşılıklı bağımlılık ilişkilerin bozulmasını daha pahalı hale getirmekte bu da devletlerin bir birlerinin davranışlarını etkileyecek araçları çeşitlendirme fırsatı vermektir [a.g.e.: 216].

Nye plüralist teoride devletlerin uluslar arası politikanın önemli aktörleri olduğunu kabul etmekle beraber, bunların uluslar arası ilişkilerdeki başat egemenliğinin diğer aktörlerin ortaya çıkışı ile birlikte azaldığını ve bu devlet dışı aktörlerinde uluslar arası politika analizlerinde göz ardı edilemeyeceğini ifade eder [Aydın, 1996:83].

Nye askeri kapasitenin uluslar arası düzeydeki gelişmeleri belirlemede her zaman yeterli olmadığını ileri sürmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslar arası politikadaki realist düşüncenin ana argümanlarına meydan okur. Devletlerin süregelen önemini kabul etmesine rağmen uluslar arası gündemin gittikçe artan bir şekilde uluslararası ve uluslar ötesi aktörler tarafından oluşturulduğunu iddia eder. Ona göre, uluslar arası yaşamın artan karmaşıklığı gücün toplanamayacağı, bunu yerine bir takım konu alanlarına dağıtılmış şekilde anlaşılması zorunluluğu anlamına gelir [Williams, 1996: 349].

Uluslar arası ilişkilerde artan karmaşıklık, karşılıklı bağımlılığın gelişimi ile eş güdümlüdür. Nye, ülkelerin sahip oldukları gücün eskisi gibi amaçlara ulaşmada etkin bir rol oynamasının mümkün olmadığını sahip olunan güç kapasitesi zayıf olan devletlerin bile sorunları çözümlenme ve sonuçları etkileme konusunda etki sahibi olabileceklerini ortaya koyar. Realistlerin ortaya koyduğu gibi, askeri gücün istenilen sonuçları elde etmede en etkili faktör olduğuna karşı çıkar.

Nye realistlerin uluslar arası politikada gücü diğer tüm politikalar gibi, iç politikadan farklı, örgütlü bir şiddetin egemen olduğu bir güç mücadelesi olarak gördüklerini ifade eder. Nye çalışmasında, Morgenthau'nun "Tüm tarih, uluslar arası politikada aktif olan ulusların, aralıksız olarak savaş şeklinde beliren örgütlü şiddete hazırlandığını ve aktif olarak bunun içinde yer aldıklarını ya da bunun sonuçlarının verdiği zararı iyileştirmeye çalıştığını gösteriyor" ifadesini kullanır [a.g.e., s. 350].

Nye, realistlerin uluslar arası politikada üç temel egemen güç ortaya koyduklarını ele alır. İlki tutarlı birimler olarak devletler dünya politikasında egemendirler ve tutarlıdırlar. İkinci olarak, gücün kullanılabilir ve etkili bir siyaset olduğunu kabul ederler. Üçüncü olarak uluslar arası politikada başı askeri güvenlik ve güç sorunlarının çektiği bir sorun hiyerarşisinin olduğunu farz ederler. Realistlerin güç kullanımının her zaman mümkün olabildiği ve devletler arasında aktif yada potansiyel çatışma ile sonuçlanabilecek bir dünya tasarlamamız gerektiği bir dünya tasavvuru savunduklarını ortaya koyar.

O realistlerin bu argümanlarına karşı çıkararak uluslar arası sistemde egemen devletlerin ekonomik ve askeri güçlerini kullanarak çevre ülkelerde her istedikleri politikaları uygulayamayabilirler. Vietnam örneğinde olduğu gibi toplumsal hareketlerin (milliyetçi, işçi, köylü vb.) ABD gibi ülkelerin uluslar arası sistemdeki gelişmeleri istedikleri gibi kontrol edebilmelerini ve yönlendirebilme güçlerini engelleme kapasitesine sahip olabildiklerini göstermiştir.

Nye, askeri güvenlik konusunun uluslar arası politikanın gündemine egemen olduğunu reddeder. Plüralist yaklaşımın amacı realist düşünürler karşısında adil bir uluslar arası düzen oluşturmaktan ziyade var olan uluslar arası sistemi korumak ve de devamını sağlamak amacıyla var olan yapıları yenilemektir [Gürses, 1997: 48.52].

Uluslar arası ilişkilerde gelişmiş ve tüm devletleri içine alacak şekilde var olan bu karmaşık karşılıklı bağımlılık ağında, her bir aktör (devletler, uluslar arası örgütler vb.) çatışma ve işbirliğinin bir arada olduğu pazarlık süreci ile kendi çıkarlarını sağlamaya çalışır. Plüralistlerin ortaya koydukları pazarlık süreci, yerel, ulusal ve uluslar arası düzeylerde çok çeşitli kamusal ve özel aktörlerin karşılıklı etkileşim halinde buldukları bir süreçtir. Bütün bu farklı etkileşimleri ortak bir perspektife sokmaya yardım eden kavram ise “pazarlık” tır [Aydın, 1996: 79]. Bu durum için plüralistler, uluslararasıdaki etkileşim arttıkça ve karşılıklı bağımlılığın çeşitliliği arttıkça, uluslar arası çatışmanın da azalacağını ortaya koyar.

2.3.2. Plüralist Teorinin Güç Olgusuna Bakış Açısına Eleştiriler

Plüralist teoriye yönelik en önemli eleştiriler Neorealist teorisyenler tarafından yapılmıştır. Neorealist teori ayrı bir başlıkta irdeleneceğinden bu konuya sonra değineceğiz.

Plüralistler, devlet dışı aktörleri, uluslararası ilişkilerde göz ardı edilmeyecek kadar önemli varlıklar olarak görmüşlerdir. Neorealistler ise, tarih boyunca insanoğluna güvenlik ve koruma sağlayan bir birimin var olduğunu; (bu birim, devlettir) bu bağlamda uluslar arası örgütlerin devletlerden bağımsız aktörler olmayacaklarına dair argümanlarını, ortaya koymuşlardır. Örnek olarak da, bu örgütlerden en önemlisi olan BM'nin devletler tarafından kurulduğu ve bu kurumun üyelerinin devletler olduğu; bunu oluşturan kurumların kendisini oluşturan devletlerden bağımsız hareket edemeyeceği ve tümüyle diğer örgütlerinde bağımsız yapılar olmadıklarını ortaya koymaktadırlar. Fakat yine de uluslar arası örgütler, her ne kadar kendi başlarına ana aktör olmasalar da devletler arasındaki verimli işbirliklerinin kapsamını genişletebilirler [Arıboğan, 1997: 217].

Neorealistlerin plüralistlere yönelik bir diğer eleştirisi de plüralizmin güç olgusuna fazla değinmeden sistem içi ilişkileri açıklamaya çalışmasıdır. Bu yaklaşım neorealistler tarafından temel bir eksiklik olarak görülmektedir. Tersine güç sahibi olma ve onu kullanarak etki yaratma prensibi uluslar arası sistemin tüm yapısını etkilemekte ve sistem içindeki aktörlerin kimler olduğunu belirlememizde eldeki tek veriyi sunmaktadır [Arıboğan 1997a: 52].

Neorealistler tarafından devletlerin uluslar arası ilişkiler alanında sahip olduğu güç, onların sınıflandırılmasında önemli bir unsur olarak görülmektedir. Devletler güçlü olduğu oranda uluslar arası sistemde etkinliğini hissettirmekte ve gücünü kullandığı oranda da global sistemi etkilemektedir. Bu nedenle devletler arasında güç sahibi olma önemli bir kriter olarak kabul edilmektedir.

Plüralist teoriyi eleştiren düşünürler uluslararası aktör türü ve sayısının artmasının karşılıklı ve çok sayıda yeni ilişki biçimleri geliştirmeleri, sınır aşan faaliyetlerin

artması ile birlikte bilim ve teknolojideki çok hızlı gelişme, bilinen bir çok dengenin değişmesine yol açmıştır. Onlara göre aktör sayısının çoğalıp bunların ilişkilerinin çeşitlenmesi, dünyanın farklı bölgelerinde ki aktörlerin her türlü faaliyetlerinin bir birlerine karşılıklı olarak bağımlı olduğunu ortaya koymuştur [Dedeoğlu, 2003: 47]. Bu durumda uluslar arası sistem anlayışının da fazlasıyla çeşitlendiğini artık devletlere bakarak oluşturabilecek tek tek güvenlik sistemleri bulunmadığını, toplumları tehdit eden olguların tümünün küreselleştiği savunulmaktadır. Ancak, önlemlerin alınması ve güvenlik girişimlerinin geliştirilmesi sırasında, devletler hala baş rol oynayan aktörler olarak görülmektedir.

Plüralist görüş, realist argümanlardan farklı varsayımlar içermektedir. İlk olarak devlet dışı aktörleri, uluslar arası ilişkilerin oluşumunda daha önceden olmadığı kadar önemli bir parça olarak kabul etmiştir. Uluslar arası örgütlere, kendi haklarını ve amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan bağımsız aktörler olarak bakar. Dünya ekonomisinde uluslar arası ticaretin gelişmesi ve karşılıklı bağımlılığın artışı çok uluslu şirketlerin uluslar arası aktörler olarak ortaya çıkışlarında önemli bir rol oynamıştır.

Plüralistlerin son olarak realistlere yönelttikleri en önemli eleştiri; devletlerin uluslar arası ilişkiler de tüm politik kararlarının rasyonel olmadığı tezidir. Devletlerin bazı dış politika kararlarının savaşla veya pazarlıkla sonuçlanmasıdır.

Realistlerle onları ayıran en önemli nokta uluslar arası politika gündemleri daha geniştir. Realist yaklaşımlarda askeri ve ulusal güvenlik egemenken, pluralistler de dış politika gündeminde ekonomik ve sosyal sorunlar en önde yer alırlar.

Plüralistlere göre uluslar arası aktiviteler sadece devletlerin davranışlarından değil diğer aktörlerinde faaliyetlerinden oluşmaktadır. Bundan başka realistlerin bilinçli bir şekilde ifade ettikleri gibi uluslar arası ilişkilerin bütünüyle güvenlik ve güçten oluştuğunu sorgularlar. Bu nedenle realistlerin yüksek politika-alçak politika sınıflandırmasına karşı çıkarlar. Onlara göre çağdaş uluslar arası sistemde tüm bu konularda karşılıklı bağımlılık oluşmuştur. Realistlerin savunduğu gibi “Yüksek Politika” dış politika kararlarını etkiler önermesini reddederler. Örneğin, ekonomik sorunlar kendi aralarında

çözümüne kavuşturulurlar, ulusların güç politikalarının bir parçası değildirler [Özdek, 2000: 131-137].

Çok uluslu şirketler, örgütler gibi ekonomik aktörlerin kendi doğru bildiklerini söyleyen duyguları ve karar verici yapıları vardır. Çoğu zaman bu kurumların aldığı kararlar ile devletlerin istediği kararlar arasında uzlaşmazlık ortaya çıkmaktadır. Eğer örnek olarak her ülke için önemli olan petrol pazarını analiz etmek istesek, yalnızca bu pazarda devletlerin değil, petrolü üreten firmalar ve pazarlayan şirketlerinde etkili olduğunu fark ederiz [Sullivan, 1990: 94-98].

Bunun yanında plüralistler diğer uluslar arası aktörleri ihmal etmeden, uluslar arası ekonomik davranışların önemini ortaya koyarlar. Dini, ulusal hareketler sadece devletin araçları olamayan kendi çıkarları doğrultusunda faaliyet gösteren aktörlerdir. Örnek olarak Amerika Birleşik Devletlerinde faaliyet gösteren fundamentalist Protestan hareketlerin dış politikayı etkilemek yönündeki faaliyetleri ortaya konulabilir. Bu grupların yoğun olarak Latin Amerika'daki Roma Katolik Hıristiyanlara Protestanlığı ihraç etme faaliyetleri ve bu çalışmalarının Birleşik Devletler hükümeti tarafında desteklenmesi önemli bir olgudur [a.g.e., s. 94-98]. Plüralist teori kendinden önceki diğer teoriler gibi eleştirilere uğramış; güç olgusuna bakış açısı ise neorealist teori tarafından eleştirilmiştir.

2.4. Neorealizm

İki kutuplu sistemin yumuşamaya başladığı dönemde etkili olan bir diğer yaklaşım da neo-realist teoridir. Neorealizm uluslar arası sistemde değişen koşullara realizmin kendini yeniden adaptasyonudur. Neorealizm, uluslar arası sistemi devletlerin dış politika toplamları olarak ele almamaktadır. Bu durumda, güç sağlamak da bir devletin temel amacı değildir, ancak aracı olabilir. Fakat devletin temel amacı yine de güvenliği sağlamaktır. Realizmden farkı ise, devletin güvenliğini sağlarken artık sadece diğer devletleri değil, öteki uluslar arası aktörleri de dikkate alması gerekliliğidir.

Plüralist düşüncenin ortaya çıkışında önemli bir rol oynayan dinamikler neorealizm'in doğuşunda da etkili olmuştur. 1960 ve 1970'lerle birlikte dünya üzerinde siyasal

nitelikte bloklaşmaların yerini yavaş yavaş ekonomik bloklaşmalar almaya başlamış, uluslar arası sistem ABD ve SSCB merkezli olmaktan çıkarak, batının yeni unsurlarının ve uzak doğu güçlerinin devreye girmesiyle çok kutuplu bir görünüm arz etmeye başlamıştır. Uluslar arası sistemde de yeni akımlar ortaya çıkmaya başlamış ve sistemde devletler dışında rol oynayan birimlerin daha aktif hale geldiğini iddia eden plüralist yaklaşım ve diğer yanda realizmin güncelleştirilmiş versiyonu neorealizm dikkat çekmiştir.

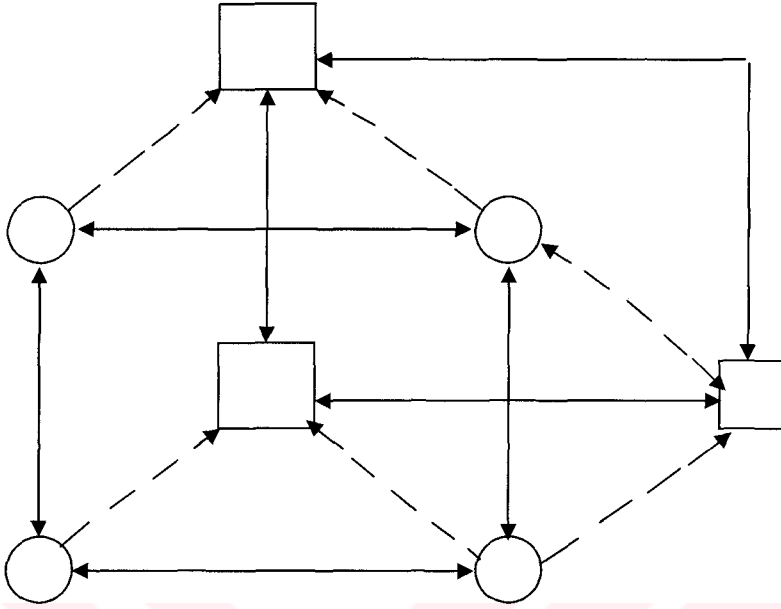
Yeni neoralist yaklaşım, plüralizm ekolüne ve geleneksel realizmin ekonomik güçleri göz ardı edişine getirilen bir düzeltme mekanizması olma amacını taşımıştır [Arıboğan, 1997: 202].

2.4.1. Neorealist Teorinin Gelişimi

Neorealizmin klasik realizmden farklılaşmasında en etkili unsur karşı kutuplar arasındaki derin eşitsizliğin 1950'lerin ortalarından itibaren kalkmaya başlaması etkili olmuştur. 1957'de Sovyetler Birliği uzaya Sputnik'i gönderdiğinde Vaşington'un Moskova karşısında sahip olduğu nükleer saldırıya kapalılık avantajı ortadan kalkmıştır. Bu gelişmeyle Sovyetler Birliği'nin nükleer kapasitesi Birleşik Devletlerin önleyemeyeceği şekilde ABD'yi vurabilecek teknolojik kapasiteye ulaşmıştır.

Uluslar arası politikada ABD lehinde olan güç, sistem içi karşılıklı kutuplar içinde dengeye ulaşmış; realizmin temel aldığı uluslararası politikanın bir güç merkezli ilişkiler ağı olduğu anlayışı ve devletlerarası anlaşmazlıkların sadece kurulabilen bir güç dengesi ile azaltılabileceğini savunması; nükleer silahların bulunduğu bir çağda yaklaşım olarak potansiyel bir tehlike taşımaktadır [Tarr, 1966: 98-101]. Bu bağlamda, tüm teoriler temel argümanlarını hakim ideoloji realizme karşı yönelterek argümanlarını oluşturmuşlardır. Güç kavramındaki farklılaşmalar ve siyasi gelişmelerin klasik realizmi sarsmaya başlaması realist düşünürlerin kendi fikirlerini yeniden gözden geçirme yoluna sevk etmiştir. Neorealizm, klasik realizmin eksikliklerini tamamlayıcı olması düşüncesiyle oluşturulmuştur. Neorealistlerin sisteme bakışlarını kısaca ortaya koymak gerekirse:

Şekil 3: Neorealist Teori Uluslar arası Sistem Modeli

[Nicholson 1998: 106]

Yukarıda ki neorealist teori uluslar arası sistem modelinde, daireler devletleri temsil ederken, kare şekilleri çok uluslu şirketleri ve uluslar arası örgütleri temsil etmektedir. Neorealistler daha geniş bir ekonomik bakış açısına sahiptirler. Uluslar arası ekonomik sistemin devlet sisteminden etkilendiğini kabul ederler. Noktalı oklar bu etkileşimi ifade etmektedir. Bu oklar sadece tek bir yönde devletten, şirketlere doğru gitmektedir. Devletler egemen aktörlerdir. Onlar şirketlerin davranışlarını etkileyebilmektedirler. Fakat tersi bir durum olan şirketlerin devletleri etkileyebilmeleri söz konusu olmamaktadır. Devletin ve onu oluşturan diğer kurumların faaliyetleri uluslar arası sistemde egemenken, uluslar arası ekonominin önemi ve bir faktör olduğu hesaba katılmaktadır [a.g.e.: 106].

Bir çok realist düşünür için uluslar arası sistem, aktörlerin çıkarları uyuşmadığı için anarşiktir. Ama sistem anarşik olduğu içinde devletler genel bir güvenlik oluşumu yönünde faaliyet gösteremezler, sadece kendi güvenliklerini esas alırlar. Devletler uluslar arası güvenlik sistemi kurmak isteseler bile, sistem anarşik olduğundan bunu yapamazlar. Neo-realizmin etkili olduğu dönemlerde, uluslar arası güvenlik arayışları bir çok kurumsal yapıyla düzenlenmeye başlamıştır. BM, AET, NATO gibi önceden

oluşturulmuş örgütlerin faaliyetleri etkin duruma gelmiştir. Neo-realizm bu tür kuruluşları anarşik işleyişin kurala bağlanması biçiminde değerlendirmiştir [Keohane, 1986: 27-28].

Sistemin kuralını, bunu kurabilecek büyüklüğe sahip olan aktör belirler. Bu aktör çatışmacı ise sistem kaotik, uyuşmacı ise barışçı olur. Bu güç kendi kurallarını ancak kendisini durduracak bir ikinci güçle karşılaşınca kadar sürdürür. Neorealist teorinin gelişiminin de önemli rol oynamış akademisyenler Kenet Waltz ve Robert Gilpin'dir. Neorealist teorinin gelişiminde en büyük rolü ve öncülüğünü yapan akademisyen Kenneth Waltz'dır.

Kenneth Waltz

Neoralizmin kurucusu olarak bilinen Waltz 1979'da yazdığı "Uluslararası Politika Teorisi" adlı çalışmasında neoralizmin temel taşlarını ortaya koyarak eserinde, devletler arası sistemin hiyerarşik olmaktan ziyade anarşik bir yapıya sahip bulunduğunu ve sistemin yeni işlevlere sahip birimler arasındaki etkileşimlerden meydana geldiğini öne sürmüştür. Waltz yaşadığı dönem ile uyumlu bir realizm geliştirme çabası içine girmiştir.

O geleneksel realizmden farklı olarak, uluslar arası politikayı etkileyen gücü, bir amaç değil, bir araç olarak algılamakta ve onu, sistemin karakteristiğini tarif etmekte kullanmaktadır. Güç bir devletin toplam yeteneklerini tanımladığından, onun devletler arasındaki dağılımı ile bu dağılımdaki farklılaşmalar, yapıyı ve bu yapıda ortaya çıkan değişiklikleri anlamakta yardımcı olmaktadır [Gürses, 1997: 53-54].

Waltz bir neorealist olarak savaş ve barış olgusunun uluslar arası ilişkilerdeki önemini vurgulamış ve en önemlisi klasik realizmin günün şartlarına uyum göstermesini sağlamıştır. Ona göre "uluslar arası sistem bir ülkenin iç pazarını andırır. Uluslar arası sistemde de bir çok kutupluluk durumunda devletler bir belirsizlik ortamında bulunurlar. Bu çok kutupluluğun sayı olarak azalması anlaşmayı daha kolaylaştırır ve belirsizlik ortamı kalkar."

Yukarıda belirtilenlerin yanında realist görüşten farklı olarak iki kutuplu güç dengesinin daha sağlıklı olacağını savunur. Waltz'ın bu görüşüne göre çok kutuplu bir dünyadan iki kutuplu bir dünyaya geçiş uluslar arası sistemi daha güvenli kılacaktır. İki kutuplu bir dünyada güçler gelişen olaylara yaklaşımlarında zamanla bir birlerine benzer tavırlar takınacaklar ve bu uluslar arası sistemde devletlerin bir birlerinden korkmalarına neden olan belirsizliği azaltacaktır. İki kutuplu güç dengesi altında yaşamının, Waltz'a göre, İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya'yı savaşın yararsız hatta imkansız olduğu düşüncesine götürmüştür [a.g.e., s. 53-55].

Ona göre uluslar arası siyasal sistemin yapısının yüksek bir otoritenin yokluğu anlamında çatışmacı olduğu, genellikle aynı fonksiyonları ifade eden devletlerin uluslar arası ilişkilerde temel aktörler olduğu, devletin amacına ulaşmak için gerekli olan yöntemleri kullanabileceği, büyük devletler ve küçük devletlerin kapasite dağılımının eşit olmadığı ifade etmiştir [a.g.e., s. 53-55].

2.4.2. Neorealist Yaklaşımın Realist Teoriye Yönelik Eleştirileri

Geçmiş konularda da bahsedildiği gibi realistler güç elde etme arzusunun, insanın doğasında var olduğunu güç mücadelesinin de buradan kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Onlara göre uluslar arası alanda devletler, kimin haklı kimin haksız olduğuna karar verecek bir ortamda rekabeti sürdürmemekte ve onları engelleyen tek unsur diğer devletlerinde aynı doğrultuda hareket etmesi olmaktadır. [Arı, 1997: 238]

Morgenthau sürekli güç peşinde koşan ve elde etmeye çalışan devlet adamının rasyonel davrandığını ileri sürerken Waltz devletlerin pek çok davranışının bu gerçekle çeliştiğini ileri sürmektedir. Ona göre güç başlı başına bir amaç olmaktan ziyade, mümkün olduğunda ve gerektiğinde başvurulabilecek bir araçtır. Zayıf olmak, güçlü devletlerin saldırısına davetiye çıkardığı gibi, çok güçlü olmaya çalışmak da diğer devletleri silahlanmaya veya ittifak ilişkisi içine girerek güçlerini birleştirmeye itmektedir. Dolayısıyla, güç ancak gerektiğinde kullanılacak bir araç olup, ne kadar güce sahip olmak gerektiğine devlet adamı karar verir. Olağanüstü durumlarda devletlerin nihai endişesi güç değil güvenlidir [a.g.e., s. 239].

Sonuçta realistler insan doğasından hareket ederek devletin güç peşinde koşmasından kaynaklanan bir güç mücadelesinin sisteme hakim olduğunu ifade ederlerken, neorealistler sistemin anarşik bir yapıya sahip olduğunu; uluslar arası politikada sürekli bir düzenin olmadığı ve diğer yandan da bu düzensizliğin devletlerin farklı çıkarlara sahip olmasıyla korku ve güvensizliğe yol açtığını ortaya koymaktadırlar.

Bundan yola çıkarak “Güvenlik İkilemi” üzerinde duran neorealistler, herhangi bir devletin güvenliğini sağlamaya yönelik faaliyetlerinin, mevcut yada potansiyel düşman ülkelerin güvenliklerini tehlikeye sokmak anlamına geleceğini ifade etmişlerdir. Buna paralel olarak bir ülkenin mutlak güvenlik içinde olması diğer devletlerin mutlak güvensizliği anlamına gelmekte ve bu durum diğer devletleri güç edinmeye sevk etmektedir [Arı, 1997a: 198].

Robert Gilpin

Neoralistlerin diğer bir önemli isimlerinden olan Robert Gilpin’e göre, devletler arası sistemdeki değişiklikler, devletler arasındaki güç dağılımındaki kaymalardan kaynaklanmıştır. Yapısalcı ve tarihselci bir tanım içeren bu yaklaşımda, her yeni uluslar arası yapı, aktörler arasındaki güç ilişkilerini yansıtmakta; sistemin güçlü aktörleri yeni yapının kendi çıkarlarına uygun şekilde oluşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla yeni oluşan yapılar egemen güçlerin çıkarlarını büyük ölçüde yansıtır yada onların çıkarlarıyla uyumludur [a.g.e., s. 203].

Ancak zamanla devletlerin güç kapasiteleri, ekonomik ve teknolojik farklılıklara bağlı olarak eşitsiz bir oranda gelişmektedir. Bu değişimleri etkileyebilen ve değişiklikte çıkarı olan aktörler, sistemi kendi çıkarları doğrultusunda etkilemek isteyeceklerdir. Sonuç olarak da sistemde dengesizlikler oluşmakta ve hegemonyacı güçlerin statükoyu korumaları daha da zor hale gelmektedir. Bu yüzden de yeni bir güç dengesine geçiş döneminde savaş çıkması daha olası görülmektedir. Gilpin, bunun yanında globalistlerle benzer şekilde uluslararası ilişkilerde ekonomik faktörlerin önemini de belirtmiştir. Fakat onlardan farklı olarak siyasi ve askeri güç değerlendirmelerine daha fazla önem

vermektedir. Ona göre, devletin gücünün saptanması açısından ekonomik verilerin öneminin büyük olmasına karşın gücün devamının sağlanması açısından da askeri ve politik yetenekler gerekmektedir [Arıboğan, 1997a: 34].

Kenneth Waltz ile Robert Gilpin, benzer şekilde gücün sistemdeki dağılımı üzerinde yoğunlaşarak ve sistemin bu güç dağılımı ile tanımlanan genel yapısının politik çıktıları nasıl etkilediğini araştırmak yoluyla klasik realizmin sınırlarını aşmaya çalışmışlardır [Aydın, 1996: 81-82].

Bu iki farklı düşünürün ortaya koyduğu, gücün her zaman uluslar arası sistemde eşit dağılmadığı, kendi ulusal çıkarını gerçekleştirmek isteyen güçlü devletlerin karşılıklı etkileşimlerinin uluslar arası ilişkilerin herhangi bir belirli zamandaki karakterini ve yapısını belirlediğidir.

Yukarıda ifade edilenlerden anlaşıldığı gibi; neorealist teorisyenler, ekonomik sorunların ve artan karşılıklı bağımlılığın önemini kabul etmekle beraber her bir devletin farklı politikalarının, gücünü maksimum seviyeye ulaştırma arzusu tarafından oluşturulduğunu ortaya koyarlar.

Neorealizm uluslar arası ilişkilerde konservatif bakış açısını tekrar yenilemiş, çağının şartlarına uygun yeni bir teoriydi. Neorealistler realizme yönelik eleştirilerden yola çıkarak, uluslar arası ekonomi politiğin endişeleriyle ilgilenirken bir yandan da, genel analizde devlet ve askeri güç meselelerinin önceliğini tekrar oluşturmaya çalışmışlardır [Habermass, 2002: 64].

Neorealistler uluslar arası sistemde ekonomik aktörlerin önemli olduğunu; sadece ciddi güç politikasının kenarındaki bir ayrıntı olmadığını ve devletin uluslar arası sistemde merkezi role sahip olduğu görüşünü isteksizce kabul ederler. Devletler arasındaki ilişkilerin doğasına güç çerçevesi içerisinde bakılmasını tartışırlar. Bir devletin diğer ülkelerle ilişkileri sadece güçten ibaret değildir [Sullivan, 1990: 97].

Muhafazakar (hardline) realistlere göre daha fazla güç arzulamak, diğer ülkelerden daha fazla güçlü olmayı istemektir. Bu yüzden realistler, diğer uluslar ile işbirliğini pragmatik bir ittifak veya diğer devletler ile bir çatışma içinde olmadıkça fırsat olarak görmezler. Kaos içindeki uluslar arası sistemlerde, işbirliği içinde bulunan ulusların kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmeleri daha kolaydır. Genellikle neorealist teoriyi benimsemiş kesimin görüşlerine göre ülkeler, uluslar arası işbirliğini ve kendi çıkarlarını birlikte gerçekleştirmesi olasıdır ve bu durum sistemde istikrarı sağlar [a.g.e., s. 97].

Neorealistler, uluslar arası ilişkilerdeki değişimin cisimleşmiş kanıtlarıdır. Morgenthau ve onun ekolünü sürdüren uluslar arası ilişkiler teorisyenleri gücü, temel bir tartışma kavramı olarak ele alırlar. Yapılan eleştiri ve tartışmalar daha çok, gücün bir amaç mı yoksa, bir araç mı olduğu yönündedir. Fakat neoralistlerle birlikte daha fazla öne çıkan tartışmada uluslar arası sistem, devlet merkezli bir teori olarak ele alınmıştır.

Neorealist teorinin uluslar arası yapıyı yorumlamadaki eksiklikleri ve devlet merkezli bakış açısı; siyasi gelişmeleri açıklamada yeni kavramların gelişmesi için ortam yaratmıştır. Bu süreçte globalizm önemli bir boşluğu doldurmak için ortaya çıkmıştır.

2.5. Globalist Teori

Uluslar arası sistemde 1970'lerden sonra yaşanan siyasi ve teknolojik gelişmeler, devleti uluslar arası politikada merkezi aktör olarak gören realist yaklaşımların sorgulanmasının önünü açmıştır. Günümüzde hala devam etmekte olan bu süreçte, devleti global sistemin tek aktörü olarak görmek, onu kendi sınırları içerisindeki tek egemen güç olduğunu ileri sürmek anlamsız hale gelmektedir. Devlet artık taşıdığı anlam bakımından Hobbes'un "Leviathan" isimli çalışmasında ortaya koyduğu gibi bir egemenlik anlayışına sahip değildir. Çünkü güç artık yalnızca devlette değil, bireyde, örgütlerde, sanayicide, medyada, şirketlerde vb. bir çok kurumda bulunmaktadır. Bu şekilde "güç" olgusunun karakteri değişime uğramış ve devletin gücünü belirleyen temel unsurlar, yerini ekonomik karakterler taşıyan öğelere bırakmıştır [Arıboğan, 1997a: 16-17].

Bu bağlamda ortaya çıkan yeni uluslar arası ilişkiler teorileri uluslar arası sistemi daha geniş kapsamlı olarak ekonomik kavramlarla yorumlamaya çalışmışlardır. Globalist yaklaşım da uluslar arası sistemi ekonomik kavramlarla açıklamaya çalışmıştır. Globalistler uluslar arası sistemde ülkeler arasında barışın sağlanabilmesinde, yaşam standardının yükselmesinin, ulusal ekonomideki büyümenin ve karşılıklı bağımlılığın önemli bir unsur olduğunu vurgulamışlardır [Arı, 2002:271].

Globalist teorisyenler, uluslar arası politikada yaşam standartlarında ve ulusal ekonomideki büyümenin; kamuoyunun dikkatini uluslar arası alanda güç kullanmaktan, ekonomik önceliklere yönelttiğini savunmaktadırlar. Onlara göre bireyler, çıkacak bir savaşın ekonomiye ve kendi refah düzeylerine vereceği zararı hesaplayarak hareket etmektedirler. Karşılıklı bağımlılık ise uluslar arası ilişkilerde ekonomik konularda iş bölümüne ve iş birliğine neden olmakta ve bu da ülkeler arasında savaşı olanaksız hale getirmektedir. Globalist teorinin uluslar arası sistem yaklaşımını bu argümanlar şekillendirmiştir.

2.5.1. Globalist Teorinin Uluslar arası Sistem Yaklaşımı

Globalist teoriyi benimsemiş düşünürlerin uluslar arası sisteme bakış açıları marksist düşünceden etkilendiği için sınıfları, sermaye sahiplerini ve bazen de örgütleri analiz birimi olarak ele almalarını sağlamıştır. Bu ekolün temel önermeleri şöyle özetlenebilir:

- 1- Global uluslar arası sistem çevre, devletler ve diğer birimlerin etkileşim içinde bulunduğu bir alandır. Devletler arası sistem çok büyük bir alanı kapsadığından bir davranışı açıklamak için önce o davranışın yapıldığı global çevreyi ele almak gereklidir.
- 2- Devletlerin ilişkilerine tarihsel bir perspektiften bakmak yalnızca yardımcı değil, aynı zamanda zorunludur da. Uluslar arası politikanın yer aldığı çevreyi anlamak için tarihin gözden geçirilmesi gerekmektedir.
- 3- Globalistler, devletlerin uluslar arası politika da önemini kabul etmekle beraber uluslar arası örgütler, aktörler ve koalisyonları da analizlerinin merkezine almaktadırlar.

- 4- Globalist teorisyenler uluslar arası politikada ekonomiyi anahtar kavram olarak görmektedirler. Uluslar arası sistemi açıklarken de ekonomik faktörlere ağırlık vermektedirler [Arıboğan, 1997a: 43].

Globalist teorisyenler uluslar arası sistemi açıklarken farklı yaklaşımlardan faydalanmaktadır. Bu yaklaşımlar “Emperyalist, Bağımlılık ve Merkez-Çevre” yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşımların ortak özelliği, globalist teorinin modern bir teori olmasına rağmen, tarihsel analizlere çok önem vermeleridir. Yani uluslar arası sistemin tarihsel evrimini dikkate almadan bugünkü durumunu anlamak mümkün değildir. Globalistler için, modern dünya sistemi olarak tanımlanan uluslar arası sistemin temel özelliği, kapitalist olması ve “Merkez-Çevre” olmak üzere esas olarak iki gruba ayrılmasıdır. Merkez gurup içinde zengin ve güçlü ülkeler yer alırken, çevrede yer alan ülkeler genellikle yoksul ve uluslar arası sisteme etkileri kısıtlı devletlerdir. Bu iki gurup ülke arasındaki ilişki global iş bölümünün kurallarınca belirlenmektedir. Globalist teorisyenler bu uluslar arası sistem yapısı içerisinde yoksul ülkelere sürekli olarak zengin ülkelere doğru bir artı değer transferi söz konusu olduğundan, zengin ülkeler daha zengin olurken yoksul ülkeler giderek yoksullaşmaktadır. Globalistlere göre, uluslar arası sistemde bu adaletsiz durum yaklaşık dört yüz yıldır devam etmektedir [Arı, 2002: 271]. Onlara göre, uluslar arası sistemin temel özelliği ise kapitalist bir işleyişe sahip olmasıdır.

Bu çerçevede globalist teoriyi; emperyalist, bağımlılık ve merkez-çevre yaklaşımları bakımından analiz edebiliriz. Emperyalizm yaklaşımı globalist teori içinde uluslar arası çatışmalara marksist bir açıklama getiren görüştür. Emperyalist yaklaşım içinde en tanınmış olanı Lenin’in emperyalizm kuramıdır.

Emperyalist yaklaşıma göre, gelişmiş kapitalist ülkeler iç piyasalarının doymaları üzerine hammadde kaynaklarının bol ve emeğin ucuz olduğu, ürettiklerini satabilecekleri yeni Pazar olanakları demek olan deniz aşırı sömürgeler aramaya yönelmektedirler. Endüstrileşmenin bu sömürge ülkelerde gelişmesi zaman ilerledikçe, endüstriyel işçi sınıfının siyasi alanda sayı bakımından başat duruma geçmesini sağlayacaktır. Bir kez bu meydana geldi mi, sosyalistler yasama yoluyla

kapitalizme son verip sosyalist bir toplumun tesisini gerçekleştirebilirler. Bu yaklaşımdan ortaya çıkan sonuç, en etkili siyasi taktik işçi sınıfının mümkün olan en büyük bölümünü siyasal ve toplumsal bakımdan bir kitle partisi içinde örgütlemektir.

Lenin'in bu yaklaşıma eklediği değişkenler, kapitalist tabakaların kendilerinin tasfiyesine direneceklerini, konumlarını muhafaza etmek için her türlü aracı kullanmak suretiyle devlet aygıtları üzerindeki mevcut denetimlerini kullanacaklarıydı. Lenin, bu şekilde kapitalist gurupların oy kullanma yoluyla iktidardan uzaklaştırılmalarının zor olduğu bunun için işçi sınıfının iktidara gelmesinin tek yolunun devrim olduğunu ortaya koyuyordu. Lenin bu tür mücadeleyi siyasi ve askeri yani güç kullanma yoluyla başarılacağına inanıyordu [Wallerstein, 1993: 118-119].

Lenin ve diğer marksistler emperyalist yaklaşımın uluslar arası sisteme etkisini finans kapital merkezli görmüşlerdir. Onlara göre, finans kapital emperyalizmin kaynağını ve çatışmaların temel nedenini oluşturur. Kapitalist tekel gurupları önce kendi ülkelerinin iç pazarını paylaşırlar. Fakat kapitalist sistemde iç Pazar, dış pazara bağlıdır. Kapitalistler iç pazarın doyuma uğramasıyla kazançlarında bir azalma olmaması için dış pazarlara yöneleceklerdir. Bu yapının işlemeşi doğal olarak sermaye ihracına ve büyük tekel guruplarının nüfuz bölgelerinin genişletilmesine bağlıdır. İlk olarak gelişmiş kapitalist ülkelerde tekeli kapitalist birleşmeler tüm kaynakların bir gurup ülke tekelleri tarafından idare edilmesini sağlamaktadır. Sömürge edinme bu gurup kapitalistler için tekellerini muhafaza ve gelecekte oluşabilecek rakipleri karşısında başarılı olmanın en kestirme yolu olarak görülmüştür. Bu açıdan emperyalist yaklaşımı savunan düşünürler tekel guruplarının çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla iş birliği yapsalar bile bunun geçici olacağını bu güçler arasında çatışma potansiyelinin sürekli var olacağını ortaya koymuşlardır. Çünkü, kapitalist düzen içinde güçlerin konumları sürekli değişmektedir. Nüfuz bölgelerinin oluşturulmasında yüzyıl kadar önce Almanya ve Japonya; İngiltere, Fransa ve Rusya ile karşılaştırıldığı da daha küçük roller oynarken, uluslar arası sistem de 19. yüzyılın ikinci yarısında daha farklı roller oynamaktadırlar.

Dolayısıyla kapitalizm ve bunun sonucu olarak emperyalizm uluslar arası çatışmaları destekleyen bir süreç olacaktır [Arı,2002: 283-289]

Bağımlılık yaklaşımı ise globalist teori içinde iş bölümüne dayanan, karşılıklı bağımlılığı ve bunun ortaya koyduğu sonuçları irdeleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım özellikle sermayenin uluslar arasılaşması, çok uluslu şirket yatırımlarının gelişmesiyle etkinliğini geliştirmiştir.

Bağımlılık yaklaşımı uluslar arası sistemdeki çatışmaların nedeni olarak Kuzey-Güney ilişkilerini görmüştür. Bağımlılık yaklaşımını benimseyen düşünürlere göre az gelişmiş ülkelerin geri kalmalarının nedenleri kapitalist dünya sistemi ve kapitalist üretim şekilleriyle açıklanabilir. Kuzey-Güney kavramları da bu bağlamda analiz edilerek, bu iki gurup ülkeler arasındaki ilişkilerdeki temel sorunlar bu ilişkilerin eşitsiz bir şekilde sürmesine bağlanmaktadır [Arı,2002: 319].

Uluslar arası sistemde “Bağımlılık” yaklaşımını benimseyen düşünürlerin az gelişmiş ülkelerin geri kalmalarının nedeni olarak gördükleri kapitalist dünya sistemi ve kapitalist üretim şekilleri şu biçimdedir. Dünya ekonomisi kapitalistleşen bölgelerin gereksinmelerine uygun bir şekilde gelişmiştir. Yani az gelişmiş ülkeler kapitalistleşen ülkelerin gereksinimlerinin karşılandığı bölgeler olarak görülmüştür. Gelişmiş ülkelerdeki sermaye, az gelişmiş ülkelerdeki hammadde ve yarı mamullerin kapitalist ülkelere taşınmasında kullanılmıştır. Burada amaç kapitalist ülke için bir arz kaynağının elde edilmesi değil; daha ziyade anavatandaki tekeller için aşırı bir kar kaynağı elde etmektir. Az gelişmiş ülkelerin gelişmemelerinin nedeni kolonileştirme politikalarının sonucudur. Kolonileştirme hareketleri az gelişmiş ülkelerin gelişmesinden çok daha fazla az gelişmelerine neden olmuştur. Az gelişmişlik bağımlılık yaklaşımını benimseyen düşünürler için, kapitalist dünya sisteminin bir sonucu olarak görülmüştür. Bu yaklaşımı benimsemiş düşünürlere göre, az gelişmiş ülkelerin gelişmeleri için bu kapitalist ülkelerle bağlarını gevşetmeleri gerekmektedir.

Merkez-çevre ise dünya ülkelerini merkez ve çevre ülkeler olmak üzere iki ana yapıya ayıran bir yaklaşımdır. Ekonomik alanda bir karşılıklı bağımlılık mevcuttur. Bu yaklaşımı benimseyen düşünürlere göre uluslar arası sistem merkez ülkelerin merkezi ile çevre ülkelerin merkezi arasında ortak bir çıkar ilişkisi üzerine kurulmuştur. Bu ilişki bir devletin bir başka devlet tarafından işgal edilmesiyle sonuçlanan ilişkiden farklıdır [Arı,2002: 308].

Bu yaklaşıma göre, merkez ülkelerin merkezi ile çevre ülkelerin merkezi arasında bir çıkar uyumu mevcuttur. Bu çıkar çevre ülkelerdeki merkez ve çevre arasındaki çıkar farklılaşmalarının, merkez ülkelerdekine oranla daha fazla olduğu bir ilişki sürecidir. Merkez ülkelerin merkezleri, çevre ülkelere ulaşmak için merkezlerini köprü olarak görmektedirler [Arı, 2002: 310]. Benzer ilişki biçimi Eski Avrupalı sömürgeci güçlerin sömürgeleriyle yaşanmıştır. Galtung bu ilişkinin nedeni olarak eskiden sömürge olmuş az gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki işbirliğini düzenleyerek ortak çıkarlarına ilişkin politikalar geliştirmelerinin zor olduğunu ifade etmektedir. Çünkü az gelişmiş ülkelerin bağımlılık ilişkisi içinde oldukları gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkilerde de belirleyici rol oynamaktadırlar. Globalist teorinin uluslar arası yapıya ağırlıklı olarak bu Marksist bakış açısı önemli eleştiriler ve farklılıklar doğurmuştur.

2.5.2. Globalist Teorinin Diğer Teorilere Yönelik Eleştiri ve Farklılıkları

Globalist teorisyenler, realistlerden farklı olarak uluslar arası sistemi kapitalist üretim tarzının şekillendirdiği bir yapı olarak görürler. Realistler ise uluslar arası sistemi ulusların gücü ve kapasite dağılımlarının şekillendirdiğini kabul etmektedirler. Ayrıca globalistler realistlerin uluslararası ilişkilerde gücü “yüksek politika” olarak gören yaklaşımlarına karşı çıkararak uluslar arası politika analizlerinde ekonomik faktörleri belirleyici öge olarak ele almaktadırlar.

Kısaca globalistler, uluslar arası sistemin temel dinamiği olarak ekonomik ilişkileri görmektedirler. Realist teoride ise bu durum farklıydı; “yüksek politika” olarak isimlendirilen “güç” ön planda iken, “alçak politika” olarak kabul edilen ekonomik konular ikinci plandaydı [Arı, 2002: 272].

Globalist teorisyenlerin realistlere yönelttikleri diğer bir eleştiride; devleti üniter ve yekpare bir yapı olarak görmeleridir. Globalistler ise devleti parçalara ayrılmış bir yapı olarak kabul ederek, dış politikayı bu parçaların oluşturduğunu ortaya koymuşlardır.

Plüralist teori ile globalist teori arasındaki ilişki bakımından iki yaklaşımda ortaya koydukları temel argümanlar bakımından benzer özellikler taşısa da farklı bakış açılarına sahiptir. Plüralistlerden farklı olarak globalistler; alt yapı olarak niteledikleri ekonomik konuların politik üst yapıyı belirlediğini kabul etmektedirler. Plüralistlerde ise uluslar arası sistem modelinden de hatırlanacağı gibi aktörler arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktaydı.

Neorealist teoriye yönelik en önemli eleştiriler globalist teori içindeki eleştirel yaklaşımdan gelmiştir. Neorealizmin uluslar arası sistemi devlet merkezli gören anlayışını eleştirir. Devlet de toplumsal ve tarihsel niteliği ile ele alınır. Neorealizmin devlet ve toplum arasında yaptığı ayrımı reddederek, devletin siyasal niteliğinin sivil toplumdaki temellerini inceler. Bu bağlamda devlet-toplum ilişkisinin tarihsel olarak almış olduğu biçimlerin incelenmesinde üretim ilişkilerine öncelik verir [Eralp, 1996: 165].

Eleştirel yaklaşımda devlet sisteminde incelenmesi de, güç merkezli teorilerde de olduğu gibi askeri gücü elinde bulunduran büyük güçlerin ve bunlar arasında oluşan dinamiğin incelenmesi şeklinde değil, hem askeri hem de ekonomik ve ideolojik üstünlüğü bir arada bulunduran hegomonik güçlerin yükseliş ve düşüşleri açısından incelenir [Eralp, 1996: 166].

Uluslararası sistemde hakimiyet neorealist yaklaşım da olduğu gibi, sadece güç ve zora dayanan hakimiyet biçimini değil, yönetici sınıfların ahlaki veya enteklüel anlamda liderlik etmesi, yönetilen sınıfların rızasını elde etmesi ve böylece de kendi ideolojisini evrensel olarak sunması süreci olarak tanımlanır.[Habden ve Wynjanes, 2001: 220-221]

Globalist teoriye yönelik en önemli eleştirilerde, ekonomik verilerin etkisinin aşırı abartıldığı vurgulanmaktadır. Realistlere göre uluslar arası güvenlik ve güç konuları ekonomik ilişkilerde dahil bütün ilişkileri belirlemektedir. Diğer yandan, geri kalmış ülkelerin gelişmemelerindeki faktörler arasında içsel nedenlere değinmekle beraber, çevre ülkelerdeki geri kalmışlık sorununu merkezi ülkelere dayanmaktadırlar. Globalistler her olayı bağımlılık ve kapitalist dünya sistemi gibi iki kavramla analiz etmeye çalıştıkları için de eleştirilmişlerdir [Arı, 2002: 276]. Bunun yanın da Globalistler günümüzde “Üçüncü Dünya” ülkelerindeki gelişmeleri görmezlikten geldikleri içinde eleştirilmektedirler. Singapur, Güney Kore ve Japonya gibi ülkeler Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri olmamalarına rağmen ekonomik alanda sahip oldukları başarılar globalistler tarafından göz ardı edilmektedir.[Kauppi ve Viotti, 1993: 466]

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Uluslar arası ilişkiler teorilerinde güç olgusu üzerine hazırlanmış olan bu çalışmada, uluslar arası politika zemininde, teorik yaklaşımların yardımıyla gücün oynadığı rol incelenmeye çalışılmıştır.

Uluslar arası ilişkiler, coğrafi olarak her bir yüzeyi bir birinden çok farklı olan gezegenimizde, karalar, sular, dağlar, ovalar, tarım alanları, buzul bölgeleri, kıtalar ve adalar üzerinde vukuu bulmaktadır. Ulusların varlıklarını sürdürebilmeleri için çok önemli olan toprakların, dünya üzerinde (190 kadar ülke arasında) eşit bir şekilde paylaşılabilmesi, uluslar arasında rekabet ve çatışmayı kaçınılmaz kılmaktadır. [Merle, 1987: 118]

Yirmi birinci yüzyılda yeni bir dünyada yaşıyor olabiliriz. Fakat on dokuzuncu yada yirminci asrı şekillendiren uluslar arası sistem ile günümüz arasında benzerlikler halen devam etmektedir. Dünyamız, ilk realistler diyebileceğimiz Machiavelli yada Thomas Hobbes dönemindeki kadar kaos içinde olmasa da ülkeler arasındaki mücadeleler devam etmektedir. Teknolojik ve bilimsel ilerlemelere rağmen Immanuel Kant'ın hayal ettiği, "Ebedi Barış" bizim modern yüzyılımızda meydana getirilememiştir. Her ne kadar Werner Levi'nin 1981 yılında yayınladığı "The Coming End of War" adlı çalışmasında; günümüz uluslar arası ilişkilerinde büyük güçler arasındaki savaşların öldüğünü iddia etse de, hem küçük güçler arasındaki hem de büyük ve küçük ülkeler arasındaki çatışmalar halen tüm hızıyla sürüp gitmektedir. [Sullivan, 1990: 57]

Soğuk Savaş sırasında yaşadığımız iki kutuplu sistemde Üçüncü bir Dünya Savaşı ortaya çıkmamıştır. Soğuk Savaşın en şiddetli olarak yaşandığı anda bile iki kutuplu sistemde nükleer savaş çıkmamıştır. Bunun en önemli nedeni tarafların karşılıklı olarak mahvolacaklarını ve kazansalar bile kaybedeceklerinin daha fazla olacağını bilmeleriydi. Bu dönem uluslar arası ilişkiler teorilerinde bir güç denkliliği dönemi olarak görülmüştür. Askeri güç bakımından birbirlerine neredeyse denk olan süper güçler arasındaki rekabetin sonucunu belirleyen ekonomik kapasiteleri olmuştur. Fakat günümüzde çok kutuplu bir uluslar arası sisteme doğru yönelmenin işaretleri görülmektedir. ABD'nin yanında Avrupa Birliği, Çin ve Hindistan yeni güç merkezleri

olarak ortaya çıkabilirler. 1990'dan sonra uluslar arası sistemde yaşanan yeni gelişmeler, uluslararası ilişkilerde insanlar için savaşı ve gücün uluslararası politikada egemen olmadığı yeni bir yapının oluşturulabileceği umudunu yeşertmiştir. Fakat gelecekte bu ülkeler arasındaki ilişkilerin nasıl bir şekil alacağı belirsizliklerini korumaktadır. Karşılıklı uzlaşma yoluyla "Ebedi Barışa" ulaşılabilirken; çıkar farklılıkları dolayısıyla yeni bir dünya savaşı riski yaşanabilir. Yeni kutuplaşmaların olduğu bir sistemde, taraflar arasında bir mutlak güç dengesi oluşturulamayabilir. Bu belirsiz durumda ittifaklardan biri mutlak bir zafer kazanacağına inanırsa, savaşa gitmekten çekinmeyebilir. Birinci Dünya Savaşının çıkış nedenlerinden biri de buydu. Bu savaşın tarihi olarak başlatacak olan ilk kararlar Almanya'nın güçlenme çabalarıyla başladı. Thucydides'de de gördüğümüz gibi Sparta'yı, Atina karşısında savaşa iten neden, Atina'nın güçlenmesi ve güç dengesini lehine bozmasıydı. İngiltere'nin Avrupa'da Almanya ve Fransa karşısında sağlamış olduğu tarafsızlık politikasını Paris lehine bozması, Londra'nın Berlin karşısında antik çağdaki Sparta gibi hareket etmesi sonucunu doğurmuştur. Bu şartlar Fransa'nın, 1870 yılından 1900'lü yıllara kadar kendinde bulamadığı, Almanya'nın karşısına çıkma cesaretini kazanmasını sağladı.

Uluslar arası politika da, Birinci Dünya Savaşının başlamasında etkisini incelediğimiz güç olgusu, günümüz uluslar arası ilişkilerinde yerini ve önemini göstermek açısından şu şekil de ele alınabilir. Bilindiği gibi ekonomik ilişkiler de kapitalizmin temel amacı sürekli kar elde etmektir Buna paralel olarak, gücü kara, uluslar arası sistemi de, kapitalist ilişkilere benzetirsek, günümüz uluslar arası sisteminde de benzer bir durum söz konusudur. Uluslar arası sistemdeki tüm egemen devletler kar yani güç elde etmek için çaba gösterebilirler.

KAYNAKLAR

- ACAR, Cemal** , Süper Güçlerin Hakimiyet Kavgası Soğuk Savaş Dönemi, Ankara-1991
- ARI, Tayyar**, Uluslar arası İlişkiler Teorileri, 2. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002
- ARI, Tayyar** , Uluslar arası İlişkiler, 2. Baskı, Alfa Yayınları, , İstanbul-1997
- ARIBOĞAN, Deniz Ülke**, Global Stratejinin Aktörleri, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul-1997
- ARIBOĞAN, Deniz Ü.** ;(1997), Kabileden Küreselleşmeye, Sarmal Y., 1. Baskı, İstanbul-1998
- ATEŞ, Toktamış**; Siyasal Tarih, İstanbul Üniversitesi Y., İstanbul-1980
- AYDIN, Mustafa**; Uluslar arası İlişkilerde Yaklaşım Teori ve Analiz, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Ocak-Aralık 1996
- AYDIN, Mustafa**; “Uluslar arası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı 1, Bahar 2004
- BALDWIN David, A.**; “Güvenlik Kavramı”, Avrasya Dosyası, , cilt;9 sayı:2, Yaz 2003
- BURCHİLL, Scott**;Theories of International Relations, 2. Baskı, Palgrave, New York-2001
- CLAUSEWITZ, Carl von**; Savaş Üzerine,Çev. H. Fahri Çeliker, Özne Yayınları, İstanbul-1999
- CİPOLLA Carlo M.**; Yelken ve Top, Kitap Y., Çev. Aslı Kayabal, İstanbul- 2003
- DAVUTOĞLU Ahmet**; Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, İstanbul-2001
- DEDEOĞLU, Beril**; Uluslar arası Güvenlik ve Strateji, 1. Baskı, Derin Yayınları, İstanbul-2003
- DEUTSCH, Karl**; The Analysis of International Relations, Prentice Hall, New Jersey-1968
- DOUGHERTY, James I. ve Robert L. Praltzgraff**; Contending Theories of International Relations, 3. Baskı, 1993
- EARLE, Edward Mead**; Modern Stratejinin Yaratıcıları, Çev. Demirhan Erdem, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara-2003

- EBENSTEİN, William;** Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri, Çev. İsmet Özel, Şule Y., 2. Baskı, İstanbul-2001
- ERALP, Atilla;** Devlet, Sistem ve Kimlik, İletişim Yayınları, İstanbul-1997
- EVOLA Julius ve RENE Guenon,** Savaş Metafiziği ve Sembolik Silahlar, Çev. Atilla Ataman, İnsan Y., , İstanbul-2000
- FALK, Richard;** Yırtıcı Küreselleşme, , Çev. Ali Çoksu, Küre Yayınları, 1. Basım, İstanbul-2001
- GENÇ, Musa;** “Strauss’un Şakirtleri: Yeni Muhafazakarlar”, Anlayış Dergisi, Sayı 2, Temmuz 2003
- GRAY, Colin S. ve Geoffrey Sloan,** Çev. Tuğrul Karabacak, Jeopolitik, strateji ve Coğrafya, Avrasya stratejik araştırmalar Merkezi Y., Ankara-2003
- GÖNLÜBOL, Mehmet** (1993), Uluslar arası Politika İlkler-Kavramlar-Kurumlar, Atilla Kitapevi, 4. Baskı, Ankara
- GÜMÜŞ, Okan ve SEVİ, Aziz;** Uluslar arası ilişkiler Sözlüğü, 1. Baskı, Polat Yayınlar, Ankara-1996
- GÜNEL, Kamil;** Coğrafyanın Siyasal Gücü, 2. Baskı Çantay Kitapevi, , İstanbul-1997
- GÜRSES, Emin;** “Uluslar arası İlişkilerde Paradigmalar”, İktisat Dergisi, Şubat 1997
- GÜRSES, Emin;** “Realizm ve Uluslar arası İlişkiler”, İktisat Dergisi, Mart 1992
- GÜRSES, Emin;** Milliyetçi Hareketler ve Uluslar arası Sistem, 1. Baskı, Bağlam Y., İstanbul-1998
- HABERMAS, Jurgen;** Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akibeti, Çev. Medeni Beyaztaş, 2. Baskı, Bakış Yayınları, İstanbul-2002
- HABDEN, Stephen ve WYNJANES, Richard,** The Globalisation of World Politics, "Marxist Theories of International Relations and Globalisation", Oxford University Press, 1. Baskı, 2001
- HALLİDAY, Fred;** , Yeni Soğuk Savaş Sovyet-ABD İlişkileri, 1. Baskı, Belge Yayınları, , İstanbul-1985
- HOBBSBAWN, Eric;** Kısa 20. Yüzyıl 1914-1918 Aşırılıklar Çağı, Çev. Yavuz Alogan, 1. Baskı, Sarmal Yayınevi, 1997
- HOBBSBAWN, Eric,;** İmparatorluk Çağı 1875-1914, 1. Baskı Dost Y., Ankara-1998
- HOLSTİ, Kalevi J.;** Peace and War Armed Conflicts and International Order 1648-1989, Cambridge University Press, Cambridge-1991

- KARLUK, Rıdvan;** Uluslar arası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar, 4. Baskı, Turhan Y., Ankara- 1998
- KENNEDY, Paul;** Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, Çev. Birtane Karanakçı, İş Bankası Kültür Yayınları, 6. Baskı, Ankara-1996
- KEOHANE, Robert O.;** Neorealism and Its Critics, Columbia University Press, New York-1986
- LİNKLATER, Andrew;** Rationalism, Theories of International Relations, Palgrave, 1996
- MACHİAVELLİ, Niccollo** Hükümdar, Şule Yayınları, İstanbul-1997
- MASSİE, Robert K. ;** Dretnot, Çev. Mehmet Harmancı, Sabah kitapları, İstanbul-1995
- MCNEİLL, William H.;** Dünya Tarihi, Çev. Alaeddin Şenel, İmge Yayınevi, Ankara- 1989
- MERLE, Mercel;** The Sociology of International Relations, Berg Publishers-1987
- MORGENTHAU, Hans ;** Uluslar arası Politika, Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara Türk Siyasal İlimler Derneği Yayınları, Ankara-1970
- MÜTERCİMLER, Erol;** 21. Yüzyıl ve Türkiye Yüksek Strateji, 1. Baskı, Erciyaş Yayınları, İstanbul-1997
- NİCHOLSON, Michael;** International Relations a Concise Introduction: Theories of International Relations, New York-1998
- NORENG, Qystein;** Petrol ve İslam, Çev. Dilek Başak, 1. Baskı, Sabah Kitapları, İstanbul-1998
- ÖZDEK, Yasemin;** Uluslararası Politika ve İnsan Hakları, Öteki Yayınevi, Ankara-2000
- ROPP, Theodore** “Kıtada ortaya çıkan deniz gücü doktrinleri” Modern stratejinin yaratıcıları Der.Edward Mead Earl Çev. Demirhan Erdem Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Y., Ankara- 2003
- SANDER, Oral;** Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918’e, 6. Baskı, İmge Yayınları, Ankara- 1997
- SCHWARZENBERG, Georg,** Power Politics A Study of World Politics, 3. Baskı, The London Institute of World Affairs,Londra,1964
- SÖNMEZOĞLU, Faruk;**Uluslar arası Politika ve Dış Politika Analizi, 2. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul-1995

- SÖNMEZOĞLU, Faruk;** Uluslar arası İlişkiler Sözlüğü, 2. Baskı, Der Yayınları, İstanbul-1996
- SULLIVAN, Michael P.;** Power in Contemporary International Politics, 1. Baskı University of South Caroline Press, 1990
- ŞENEL, Alaeddin;** Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilim ve Sanat Yayınları, 8. Baskı, Ankara-1998
- TAKIŞ, Taşkın;** Savaş Gerçeği Barış İdeali, Doğu Batı, Savaş ve Barış, Sayı 24, Sonbahar 2003
- TARR, Dawid W.**(1966), American Strategy In The Nuclear Age, The Macmillian Company, New York-1996
- TEZKAN, Yılmaz ve M. Murat Taşar,** Jeopolitik; Dünden Bugüne, Ülke Y., İstanbul-2003
- TOYNBEE, Arnold;** Savaş ve Uygarlık, Çev. Mehmet Dünder, 2. baskı, Ürün Yayınları, , Ankara-1997
- VAN DER VORT, Bruce.,** Dretnot, Tank ve Uçak, Der. Jeremy Black, Çev. Yavuz Alogan 1815-1860 Sömürge Savaşları, Kitap Y., İstanbul, 2003
- VASQUEZ, John A;** Classics of International Relations, 3. Baskı, Prentice Hall, New Jersey-1998
- VIOTTİ, Paul R. ve KAUPPI, Mark V.;** International Relations Theory, Realism, Pluralism, Globalism, Massachutes-1993
- WALLERSTEİN, Immanuel;** “Amerika ve Dünya”,Amerikan Yüzyılının Sonu, Der. Mustafa Özel, 2. Baskı, İz Y., İstanbul-1994
- WALLERSTEİN, Immanuel,** Jeopolitik ve Jeokültür, Çev. Mustafa Özel, 1. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul-1993
- WILLIAMS, Howard ;** Uluslar arası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine Bir Derleme, Çev. Zana Çitak, Siyasal Y., Ankara-1996
- YERGİN, Daniel,** Petrol, Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü, Çev. Kamuran Tuncay, 2. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, ,İstanbul-1999

ÖZGEÇMİŞ

1977 Sakarya, Geyve doğumluyum. İlk ve orta öğrenimimi Geyve’de tamamladıktan sonra liseyi Adapazarı Fatih Anadolu Meslek Lisesinde bitirdim. 1997 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimine başladım. 2002 yılında lisans programını bitirerek aynı yıl Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimi almaya başladım. Lisans bitirme ödevim “Amerika Birleşik Devletlerinin Nükleer Silahlanma Politikalarını Bir Dış Politika Aracı Olarak Kullanılması” olup, Yüksek Lisans bitirme tezim ise “Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güç Olgusu”dur.

